

יוסף דעת

חלק ב'

שאלות ותשובות

לסיכום סוגיות הגמרא ושיטות הפוסקים

מסכת זבחים

דפים נח – פח

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

Flushing, N.Y. 11367

Fax: (206) 2020-DAF [323]

Tel: 00 (972 2) 651-5004

email address: daf@dafyomi.co.il

Ask about D.A.F.'s free English study material!

**יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף**

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

פקס : 591-6024 (02)

טלפון : 651-5004 (02)

דואר אלקטרוני : daf@dafyomi.co.il

המכון מחלק מגוון רב של חומר בעברית ובאנגלית

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

פרק ששי; דף נח

- פח. א. מה דינם של הקרבנות ששחטם בראש המזבח או על היסוד או על הסובב? מה דינם כששחטם מזרחה למזבח או במערב לו? הקטין את המזבח ושחט בקרקע כנגד מקומו הראשון – מה הדין?
ב. היכן מיקומו של המזבח – בצפון העזרה או בדרומה? האם היה עומד כנגד פתח ההיכל והאולם או משוך לדרום או לצפון?
ג. מה ענינה של השאלה האם 'קדושת היכל ואולם חדא היא' אם לאו?

א. שחט על גבי המזבח, או בסובב או על היסוד; –
קדשי קדשים – רבי יוסי (בן חלפתא) אומר: כשרים בכולו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינם כשרים אלא כשנשחטו מחצי המזבח ולצפון. [ואף על פי שלדעתו המזבח עומד בדרום העזרה, גזרת הכתוב להכשיר חציו של המזבח כאילו זבח בצפון העזרה; וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך – חציו לעולה וחציו לשלמים].

- א. פסק הרמב"ם כדעה ראשונה.
ונראה שהוא הדין לקבלת הדם (חזו"א יז, א. וכ"מ מהסוגיא דלהלן פה. שעולה שנשחטה בראש המזבח מפשיט ומנתח במקומה, ועל כרחק קבלת הדם נעשתה בהכשר, שאם נפסלה הלא אין הפשט וניתוח).
ב. כתבו התוס': מדאורייתא שוחט לכתחילה על המזבח, אך שמא מדרבנן אסור, שלא תרביץ גללים. ויש חולקים וסוברים שמן התורה אסור לכתחילה (ע' במובא ביד דוד ואור הישר).
ג. ישנה דעה שלישית (במכלתא יתרו) שהמזבח פסול לשחיטת קדשי קדשים (וסתם משנה להלן פד. להכשיר).
ד. קדשים-קלים כשרים בכל המזבח (ואף לר' יוסי בר' יהודה – שלא מצינו שנחלקו אלא בקדשי קדשים. וכ"כ הגר"ס).

קדשי קדשים שנשחטו במערב למזבח או במזרחו – מחלוקת תנאים (ביומא לה-לו ולעיל כ); לדברי רבי יוסי ברבי יהודה פסולים, שאין נקרא על ירך אלא מקיר צפוני של המזבח ולהלן. רבי אלעזר ברבי שמעון מוסיף אף מערבה למזבח, כל החלק הצפוני שבין האולם ולמזבח. רבי מוסיף אף מזרחה למזבח, אף מקום דריסת רגלי הכהנים ורגלי ישראל בחלק הצפוני של העזרה.
הכל מודים שמצפון לכותל האולם וממערבו פסול (שם. לפי שאין רואה את המזבח משם. רש"י).
סתם משנה במסכת יומא, המכשרת שחיטת הפר בין האולם ולמזבח – דלא כרבי יוסי ברבי יהודה. והלכה כרבי שאף במזרח למזבח 'צפון' הוא (רמב"ם בית הבחירה ה, טו-טז).

הקטינו את המזבח ושחט קדשי קדשים בקרקע, במקומו המקורי – לדעת האומר מזבח בדרום, פסול (וכן אמר רבי יוחנן, מודה רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחט כנגדו בקרקע פסול). ולדעת האומר בצפון – כשר (כ"מ בגמרא, ממה שהוכיחו מרבי יוחנן שסובר ריב"ז מזבח בדרום. ויל"ע אם מיעט המזבח מדרומו ושחט שם, האם קורא אני בו 'דרך המזבח צפנה' אם לאו).

ב. כמה שיטות תנאים יש, בדבר מקומו של המזבח בעזרה; –
 לדעת רבי יוסי בן חלפתא (כפי שקיבל רבי יוחנן מרבתי), רבי יוסי הגלילי (ורבי אליעזר. סג:) המזבח כולו עומד בצפון העזרה, באופן שצדו הדרומי בנוי בתחילת צפון העזרה (כך שאם נמתח קו מבדיל בין דרום לצפון העזרה, מן הקו צפונה מתחיל המזבח, והכבש בדרום).
 לדברי רבי יוסי ברבי יהודה (וראב"י. נט.), כל המזבח נתון בדרום העזרה. צדו הצפוני של המזבח מגיע עד סוף דרום העזרה.
 לדברי רבי יהודה, המזבח עומד באמצע העזרה, חציו בדרום וחציו בצפון.

פתחי ההיכל והאולם ניצבים (מקבילים) בדיוק בין צפון לדרום העזרה, כך שחצי פתח נתון בצפונה וחציו בדרומה. פתח האולם 20 אמה, וכנגדו פתח ההיכל 10 אמות.
 נמצא, לפי השיטה הראשונה שהמזבח כולו בצפון, הרי החלק הדרומי של המזבח נתון כנגד פתח האולם 10 אמות (שהיא מדת משך חצי פתח האולם) וכנגד פתח ההיכל 5 אמות. לשיטה השנייה, חלקו הצפוני של המזבח נתון כנגד הפתחים, כפי המידות הנ"ל. ולשיטה השלישית, המזבח מקביל לפתחים, כנגד כל אורך הפתחים ועודף עליהם מכאן ומכאן, נמצא המזבח מכוון כנגד היכל וכתליו (ע' יומא טז. וברש"י; משך חכמה פקודי מ,ה).

א. ישנה דעה נוספת על מקום המזבח (ע' יומא טז: וברש"י); רובו בדרום ומיעוטו בצפון.
 לפי פירוש אחד ברש"י (לעיל גג ס"א), לרבי שמעון בן יוחאי עמד המזבח מצפון לפתח, מלבד אמה אחת של היסוד הדרומי שלו שהיתה כנגד הפתח. והתוס' נטו מפירוש זה מפני סוגיתנו (ע' רש"י בסוטה יד: ד"ה כוליה מזבח).
 ב. המזבח שבמשכן, מסתמא גם הוא היה נתון באותו מקום כמו בבית עולמים. אך נראה שלרבי יוסי שאמר גובהו עשר, היה המזבח משוך הרבה לצד צפון כדי ששיפוע הכבש יהא מתון דיו. אלא שיש תימה לפי"ז שלא היה כלל מן המזבח לפני פתח המשכן (עפ"י תוס' סג. ד"ה כל).

ג. שאלת 'קדושת אולם והיכל חדא היא'; האם האולם בכלל קדושת ההיכל ונחשב 'אהל מועד' כמותו, אם לאו [ודינו כקדושה שבין האולם ולמזבח. ע' יומא מד]. הנפקותא המזכרת בסוגיא היא לענין פתח אהל מועד שאמרה תורה; האם הכוונה לפתח ההיכל (שמשכו 10 אמות), או פתח האולם (20 אמה). וההשלכות המעשיות הן לענין מקום מערכה שניה שעל המזבח ומקום הכיור. [וכן נפקא מינה לענין חיוב פרישה (דאורייתא) מהאולם בבוא כה"ג לכפר בקדש (עפ"י יומא מד:). וכן לענין סידור לחם הפנים באולם (לעיל יד.), וכן שאר עבודות שבהיכל, האם כשר לעשותן בהיכל, וכן לענין הנחת כלי ההיכל באולם (ערש"י וריטב"א ריש עירובין), ועוד].
 להלכה, יש אומרים שנוקטים אולם והיכל קדושה אחת היא (עפ"י מאירי יומא מד; תור"ט יומא ד,ג. כלים א,ט). ויש סוברים שתי קדושות הן (ע' קרית ספר בית הבחירה א; מנחת חינוך קפד, ג).

פ.ט. א. אלו דברים ניטלים מן המזבח החיצון וניתנים פנימה, ואלו דברים ניטלים מבפנים וניתנים בחוץ – ומהו הדין המשותף לכולם?

ב. למה היתה משמשת מערכה שניה שעל המזבח, מה היה גודלה והיכן מקומה?

א. הניטלים מבחוץ וניתנים בפנים: גחלים ביום הכיפורים – לצורך הקטרת קטורת הסמים לפני ולפנים. כמו כן היו נוטלים בכל יום גחלים מן המזבח החיצון לצורך הקטרת קטורת על המזבח הפנימי. [וכן האש למנורה היתה באה מהמזבח החיצון, ממערכה גדולה. עפ"י יומא מה].

הניטלים מבפנים וניתנים בחוץ: שיירי הדם של חטאות פנימיות – ניתנים על יסוד מזבח החיצון. וכן שני בויכי לבונה של לחם הפנים – ניטלים מן השלחן ונקטרים על המזבח.

המשותף לכולם שהם ניטלים מן החוץ או ניתנים לחוץ במערכו של המזבח, מול ובקירוב לפתח אהל מועד. בשנים מהם מקור הדין מפורש במקומו (גחלים דיוהכ"פ – ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה'; שפיכת שיירים – אל יסוד מזבח העלה אשר פתח אהל מועד), ושנים האחרים למדים מהם (גחלים דכל יום מגחלים דיוהכ"פ; בויכי לבונה משפיכת שיירים).

נטל גחלים שלא מכנגד הפתח – כשר בדיעבד (תוס' עפ"י יומא מה מו). ומלשון רש"י ביומא משמע שרק המערכה צריכה להיות עד הפתח, אבל אפשר ליטול הגחלים מצדי הפתח, צפון או דרום (עפ"י תורא"ש יומא מה). ומדברי הרמב"ם (יוהכ"פ ד) יש מדייקים שאין צריך מכנגד הפתח ממש אלא ממערב למזבח.

ב. מערכה שניה היתה משמשת לצורך נטילת גחלים לקטורת. וכן היו מקטירים עליה בויכי הלבונה של לחם הפנים.

היו נותנים בה עצי תאנה לפי אומד חמש סאים גחלים. ובשבת שהקטירו הבויכים – שמונה סאים. מערכה זו היתה נתונה בדרום מערב המזבח, מרוחקת מן הקרן ארבע אמות. מבואר בגמרא שזהו כדעת האומר כל המזבח בצפון, אבל לפי הדעות האחרות היתה משוכה מצד דרום כשיעור אחר – כדי שתהא מול פתח אהל מועד.

דף נט

צ. א. היכן היה נתון הכיור?

ב. היכן הקריב שלמה המלך את הקרבנות הרבים שהיו בחנוכת המקדש?

ג. מהן מדות השטח והגובה של מזבח הנחושת שעשה בצלאל?

ד. מה היה גובה קלעי החצר?

א. הכיור היה נתון בין האולם ולמזבח (ונתת את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח) משוך קמעה כלפי הדרום, כיון שאסור שיפסיק דבר בין המזבח לפתח (ונתתה את מזבח העלה לפני פתח משכן אהל מועד).

כיון שלמדו חכמים (מעל ירך המזבח צפנה) שהצפון צריך להיות פנוי מכלים, הרי שלדברי האומר כל המזבח בצפון, אי אפשר שהכיור יעמוד בין המזבח לאולם ממש, רק דרומית מביניהם. ואילו למי שאומר כל המזבח בדרום, או חציו בצפון וחציו בדרום, היה הכיור בין האולם ולמזבח ממש, משוך מכנגד הפתח דרומה – שאסור שיפסיק דבר בין המזבח לפתח כאמור. [אם קדושת אולם והיכל חדא, אסור שיפסיק בין פתח האולם ולמזבח. ואם אינה קדושה אחת, אסור שיפסיק רק בין פתח ההיכל ולמזבח].

ב. לדברי רבי יהודה, שלמה קידש את רצפת העזרה להיותה כמזבח, ועליה הוקטרו הקרבנות (ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר אשר לפני בית ה' כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים, כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' קטן מהכיל את העלה...). [ואולם זריקת הדם לעולם נעשית על המזבח (רבא)].

ולדברי רבי יוסי, הקריב על מזבח האבנים שבנה הוא (וקידוש החצר המוזכר בכתוב, פירושו קידוש להעמיד בה מזבח). ומקום מערכת עשרים על עשרים אמה (רש"י, עפ"י דברי הימים – ב ד ומשנת מדות), ולפי חישוב מספר הקרבנות שהקריב שלמה בגבעון על מזבח הנחשת של משה, אלף עולות ליום, יש די מקום להקריב כ"ב אלף בקר וק"כ אלף צאן במזבח שלו, כי לרבי יוסי מקום המערכה במזבח הראשון היה אמה רבועה, ואילו של שלמה היה שטחו 400 אמות רבועות.

ג. מדות מזבח הנחושת שעשה בצלאל; –

לדברי רבי יהודה שטחו עשר אמות על עשר אמות. (ומה שכתוב חמש אמות ארך וחמש אמות רחב – היינו מאמצעיתו לכל כיוון, כציון מדות המזבח האמור ביחזקאל. רבוע רבוע לגזרה שוה). וגובה – שלש אמות (ושלש אמות קמתו – דברים ככתבם).

לדבריו היה המזבח מכון כנגד ההיכל וכתליו [וכשיטתו (ביומא טז) שהמזבח עומד באמצע העזרה מכון כנגד ההיכל], שהרי חלל ההיכל עשר אמות, והקשרים מלמטה עוביים אמה וכלים והולכים עד כאצבע (כן אמר רבי יהודה – בשבת צח: – וכן המזבח, רחבו עשרה, ועוד מכבר עם בדים לשאת אותו, כל בד בולט אמה כשיעור רוחב האדם הנושא (עפ"י משך חכמה פקודי מ,ה).

לרבי יוסי, שטחו חמש על חמש וגובהו עשר אמות (גזרה שוה רבוע רבוע ממזבח הפנימי שגובה פי שנים בארכו. וכן הוקש גובהו לגובה המשכן (ועתוס' ושפ"א). ומה שכתוב ושלש אמות קומתו – משפת סובב ולמעלה, ללא האמה של גובה הקרנות).

א. רש"י בפירוש החומש הביא (שמות כז, א) מחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה לענין קומת המזבח. ואילו לענין השטח סתם ולא פירש, ומשמע לכאן' שנקט כרבי יוסי ולכך סתם כמשמעות הפשט חמש על חמש. אך מאידך גם בגובה הקלעים סתם רש"י ולא פירש, ומשמע שנקט 'קומה חמש אמות' כפשוטו, וזה כרבי יהודה ולא כרבי יוסי. וצ"ע (הערת הר"ד ויזר שליט"א).
ב. לדעת הרמב"ם לעולם אי אפשר לבנות מזבח פחות משלש אמות קומתו, שכן היה גובה 'מקום המערכה' במזבח שעשה בצלאל. ואילו מהראב"ד משמע שאין המדות מעכבות כלל, וכ"מ מהגר"א (עפ"י הגר"ז).

ד. גובה הקלעים; לרבי יהודה חמש אמות, כפשט הכתוב. לרבי יוסי – ט"ו אמה. (והכתוב 'חמש' מתפרש משפת מזבח ולמעלה).

צא. א. מזבח שנפגם – מה דינם של הקרבנות שנשחטו כבר ושל אותם שעדיין לא נשחטו?

ב. קרבנות שהוקדשו לפני שנבנה המזבח – מה דינם?

ג. מזבח שנעקר – האם ניתן להקטיר או לזרוק הדם במקומו? האם ניתן לקדש את רצפת העזרה להיותה כמזבח להקריב קרבנות?

א. מזבח שנפגם (ע' חולין יח – מהות הפגימה ושיעורה) – אמר רב: הקרבנות שנשחטו (בין כשהוא פגום בין בעודו שלם. ע' במפרשים) פסולים, שהרי נדחו מהקרבה כי אי אפשר לזרוק הדם עד שיתקנוהו (וזבחת עליו... – כשהוא שלם). ואולם הקרבנות שעדיין לא נשחטו – כשרים, שסבר אין דיחוי בבעלי חיים. ורבי יוחנן אמר: אחד זה ואחד זה פסולים, שסובר בעלי חיים נדחין.

בזה קיימא לן כרב, שאינם נדחים (רמב"ם פסוה"מ ג, כג; עבודת יוהכ"פ ט, טו. וע' כס"מ מעה"ק טו, ד. ואולם בפיה"מ כתב שהלכה כר' יוחנן).

ב. קרבנות שהוקדשו לפני שנבנה המזבח נבנה; לפרש"י משמע שתלוי הדבר בשאלת 'דיחוי מעיקרא' אי הוי דיחוי אם לאו. והתוס' כתבו שגם לריו"ח הסובר בעלמא דיחוי מעיקרא – דיחוי, כאן מודה שאינו דיחוי, כיון שבידו לבנותו [בנקל. עתוס' לעיל יב:].

הרמב"ם (פסוה"מ ג, כד) פסק על פי סוגיתנו שדיחוי מעיקרו אינו דיחוי הלכך כל הבהמות שהוקדשו עד שלא נבנה המזבח, כשיבנה מקריבים אותן [והוא הדין לדברים שאינם בעלי חיים, כגון מנחות. עלח"מ].

ג. אמר רב: מזבח (פנימי) שנעקר – מקטירים קטורת במקומו. ואולם זריקת הדם נעשית רק על המזבח כשהוא בנוי ושלם. (בתורת כהנים דרשו 'ואני הנה נתתיו לכם על המזבח לכפר' – ולא על קרקעו של מזבח. ופירש הראב"ד פירוש אחד, שאין מקום המזבח שנעקר כשר לזריקת דמים. וע' עתוס'). ומצינו לדעת רבי יהודה שהוקרבו קרבנות על רצפת החצר, כי נתקדשה כקדושת מזבח, אבל רק לענין הקטרת אימורים ולא זריקת הדם כאמור. ורבי יוסי חולק וסובר לא נתקדשה רצפת החצר כולה להקטיר עליה.

א. יש שנראה מדבריהם לכאורה שהלכה כרבי יוסי (ערמב"ם בית הבחירה ב, ה וכסף משנה). ויש מי שכתב שהלכה כרבי יהודה (ע' 'משנתו של רבי עקיבא' תשובה יח).

גם אפשר שאין כאן מחלוקת לדינא, ובמקום הצורך לדברי הכל ניתן לקדש את הרצפה, רק חלקו כיצד היה מעשה (ע' חזו"א יט, כח).

ב. לכאורה יש לשמוע מדברי הגמרא (ס. גבי מתן דמים) שאף אם כשר להקטיר על הרצפה, מצוה מן המובחר על המזבח דוקא.

ג. כתבו התוס' (במנחות נו סע"ב) שלא קידש שלמה את הרצפה אלא לכשרים, אבל המקטיר עליה פסולים, אין זו הקטרה שחייבים עליה.

ד. מזבח החיצון שנעקר, יש אומרים שמקטירים במקומו אימורים ומנחות, וכדין הקטרת קטורת במזבח פנימי שנעקר (עתד"ה עד, ולהלן סא. ד"ה מאי). ויש מי שמצדד לומר שהקטרת קומץ שונה, כיון שהיא במקום זריקת הדם, הלכך צריך מזבח בנוי דוקא (עפ"י חזו"א יז, ב). ויש סוברים שלא אמרו אלא במזבח הפנימי שנעקר, אבל החיצון אין מקטירים במקומו אימורים [ו'דמים' שאמרו הכוונה למזבח של דמים, החיצון (עפ"י 'חדושי הרשב"א' מנחות ה: וכן דייקו מרש"י שם (ד"ה פגימת) ומלשון רש"י בסוגיתנו (ד"ה מזבח). ע"ע קרן אורה וזבח תודה כאן ושפת אמת סא.].

ה. כשמקטיר קטורת ללא מזבח, צריך עכ"פ להקטירה בכלי שרת ולא על הרצפה ממש, כשם שהמזבח הפנימי עצמו הוא 'כלי שרת' (עפ"י שבט הלוי ח"א רב וח"ד רב וח"ו פא. ובהקטרת אימורים נראה לכאורה שצריך שלא יהא דבר אחר חוצץ. ועתוס' פו. שנקטו שהמקטיר על הכבש ודאי לא גרע מרצפה, אף ללא לימוד מיוחד שהכבש מקדש כמזבח).

ו. יש מי שנסתפק במה שאמרו 'מקטירין במקומו' – האם דוקא במקום שעמד שם המזבח או בכל מקום הראוי לעמידת המזבח, כלומר כל רצפת ההיכל (ע' מקדש דוד קדשים ה. ויל"ע לפי הצד האחרון, האם גם כשהמזבח במקומו כשר כל ההיכל להקטרה, או שמא רק כשנעקר. וכן נראה מפשט לשון המנ"ח (ק"ו, ה) שכתב שכשיש מזבח אינו עובר משום הקטרת שאור ודבש אלא על המזבח ולא בהיכל, וכשנעקר המזבח עובר בהיכל. אך שמא נקט כצד הראשון שאין חייב אלא על מקום מזבח ממש. ובתוס' (פז. ד"ה כבש) נראה לכאורה שגם כשהמזבח עומד כשרה כל הרצפה).

דפים ס – סא

צב. א. מזבח שנפגם – האם ניתן לאכול מהקדשים שהוקרבו בעודו שלם?
ב. האם ניתן להקריב קרבנות ולאכלם כשאין הבית בנוי, וכן לאכול מעשר שני?
ג. בשעת פירוק המשכן במדבר וקודם העמדתו – האם היה אפשר לאכול בשר קדשים? האם נפסל משום 'יוצא' והאם זבים ומצורעים משתלחים מן המחנות באותה שעה?

א. מזבח שנפגם (או נעקר) – אין אוכלים בגינו שיירי מנחות (ואכלוה מצות אצל המזבח. רבי אלעזר), ולא בשר קדשי קדשים (כי קדש קדשים הוא), ולדעת ר' ישמעאל אף לא בשר קדשים קלים (שהוקש בשר לדם, בבכור). אבל חכמים סוברים שאפשר לאכול קדשים קלים ללא מזבח.
נעקר וחזר ונבנה; יש אומרים שלרבי ישמעאל כיון שנדחה נדחה (תוס' סא: ד"ה ולאחר וד"ה אע"פ).
וי"א שחזרו ונראה (תוס' ב"מ נג: וכ"ד הרמב"ם, וכ"כ בשטמ"ק בשם הר"מ. וע"ע גליונות קה"י, שיש מקום לחלק בין קדשי קדשים לקק"ל).

אכילת מעשר שני כשהמזבח נפגם; המפרשים דייקו מדברי התוס' שאין לאכלו. ויש חולקים (ע' מנ"ח תעג, ג (תמב, ה); ברכת הובה; שפת אמת ועוד).

ב. למאן דאמר קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא (וכן פסקו כמה ראשונים. עתוס' כאן ולהלן סב. רמב"ם בית הבחירה ו, יד ז, ז, מעה"ק יט, טו; ספר התורה הל' ארץ ישראל; ספר החינוך קפו ועוד) – מקריבים אע"פ שאין בית, ובלבד שיהא המזבח בנוי (ע"ע בשבועות טז). ולמאן דאמר לא קדשה לעתיד לבוא – אין מקריבים ללא בית.

ולרבי ישמעאל, כשם שאינם נקריבים [למ"ד לא קדשה לעת"ל] כך אין נאכלים אפילו נזרק דמם בעוד הבית בנוי – שהוקש הבשר לדם (וקדשי קדשים לדברי הכל אין נאכלים, שנפסלו ב'יוצא). והוא הדין למעשר שני שהוקש לבכור, אינו נאכל שלא בפני הבית.

כן מבואר לפי גרסתנו וכפרש"י. והתוס' נקטו שכשנחרב הבית לדברי הכל אין הקדשים נאכלים אפילו המזבח קיים, משום שנפסלו ב'יוצא', ואפילו חומת ירושלם קיימת, כי לא יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת העיר קיימת. וכן לענין מעשר שני, פשוט שאין אני קורא בו לפני ה' הלכך אינו נאכל. [ולפי גרסה אחת בגמרא להלן (ק"ב) כיון שהותרו הבמות, נאכל המעשר בכל ערי ישראל. ואולם התוס' נקטו לעיקר שאף אם לא קידשה לעתיד לבוא, הבמות אסורות].

ג. כאשר נעקר המזבח ממקומו, אסור לאכול קדשי קדשים. ולרבי ישמעאל אסור אף קדשים קלים, וחכמים חולקים כנ"ל.

הרמב"ם פסק כרבי ישמעאל (וע' זבח תודה).

כאשר המזבח עדיין על מקומו ורק המשכן פורק [כפי סדר הפירוק] – רשאים לאכול, שאף על פי שנסע, הריהו אהל מועד בקדושתו.

מפרש"י (ס: ד"ה קדשים; סא. ד"ה וחד) משמע שאפילו הוסרו הקלעים, לא נפסלו קדשי קדשים ב'יוצא' ורשאים לאכלם. ואולם התוס' נקטו עפ"י מסקנת הסוגיא במנחות שבהסרת הקלעים בטלה קדושת 'מחנה שכינה' וקדשי קדשים נפסלו ב'יוצא'.

מאותו הטעם, אף בעת המסע והפירוק, זבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצה כמו בעת החנייה; זבים חוץ למחנה לויה, ומצורעים חוץ למחנה ישראל. ע"ע להלן קטז.

דף סא

צג. א. מזבח שבשילה, ממה היה עשוי?

ב. אש שירדה מן השמים למזבח של משה ואש שירדה למזבח של שלמה – מתי נסתלקה?

ג. האם המזבחות שבבית ראשון ושני היו זהים?

א. אמר רב הונא אמר רב: מזבח של שילה של אבנים היה. וכן הביא מדברי ר' אליעזר בן יעקב בברייתא. בהמשך אמרו לפי תירוץ אחד שכך היא דעת ר' נתן, שהיה של נחושת חלול, מלא באבנים, אבל לפי דעת תנאים אחרת (ברייטא דסדר עולם), בשילה הקריבו על מזבח הנחושת של משה (כ"ה עפ"י פרש"י. וע' שפ"א). ולתירוץ רב נחמן בר יצחק, אפשר שאין מחלוקת בדבר, והיו נמצאים שם שני המזבחות (הגם שהקטירו על החדש. ערש"י).

ב. אש שירדה על המזבח בימי משה, לא נסתלקה מעל המזבח (גם בעת המסע) אלא בימי שלמה. [וגם במשכן שילה שהיה שם מזבח נוסף, לא נסתלקה לגמרי, והיתה משלחת שביבים למזבח השני, או היתה פעמים בזה ופעמים בזה]. אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה עד שבא מנשה וסילקה. [בימי בית שני לא היתה אש של שמים מסייעת].

ג. שנינו (במסכת מדות), כשעלו בני הגולה הוסיפו על המזבח ד' אמות מן הדרום (ר"ת גרס: מן הצפון) וד' אמות מן המערב. וכן הוסיפו בו שיתין, שקודם לכן היה כמין בור חוץ למזבח שהנסכים מתנקזים מן המזבח לתוכו, ואח"כ כשהוסיפו על המזבח, נקלט אותו בור בתוך תחום המזבח, ועשו נקבים בראש המזבח, כדי שירדו הנסכים משם לשיתין, שסברו שתיה כאכילה, מה אכילה מתעכלת במזבח אף שתיה נבלעת בו.

דף סב

צד. א. האם היו חללים באדמה תחת המזבח?

ב. מהי מדת המזבח הקטנה ביותר שניתן לבנות, ומהי המדה הגדולה ביותר?

- ג. אלו דברים בבנינו של המזבח מעכבים, ואלו דברים ניתנים לשינוי?
 - ד. כיצד ידעו עולי הגולה את מקום הבנין ואת מקום המזבח, כדי לבנותם מחדש?
 - ה. מהו הכרכוב והיכן היה נתון?
 - ו. מהן מדותיו של הכבש הגדול שבמזבח (בבית שני)? באיזה צד של המזבח היה נתון, והאם היה מחובר אליו? אלו כבשים נוספים היו למזבח?
 - ז. גזירין שעשה משה – מה היתה מדתם?
- א. דרשו ממזבח אדמה שלא יבנו על גבי כיפים (=קימורים) ולא על גבי מחילות (טפח (עפ"י ר"ש). ואולם בור של שיתין, כיון שנעשה לצורך המזבח, אין חשש בזה. תוס').
- א. המשנה-למלך נסתפק האם גם הכבש דינו כמזבח לענין זה. וכן צדד במנחת חינוך (צה, טו). ואילו במשך חכמה (תבוא כו, ב) כתב שלענין זה לא הושווה הכבש למזבח.
- ב. מתוך דברי התוס' (בד"ה ולא) מבואר שנקטו כדבר פשוט שכשמוסיפים על המזבח, צריך שבמקום התוספת לא יהא חלל תחתיו, אעפ"י שהמזבח כשר ללא אותה תוספת (ודברי ריעב"ץ בהגהותיו צ"ב).
- המזבח כולו היה אטום, מלבד הקרנות (כדלעיל נד) והחללים שבהם היו נבלעים המשקין. [כאמור, בימי בית ראשון לא היו שם חללים, שהיו סבורים 'מזבח אדמה' – אטום באדמה. אבל לבסוף סברו שתיה כאכילה].
- ב. אין לפחות את המזבח משיעור מזבח שעשה משה, ואין להגדילו על ששים אמה, כמדת הבית (ויאמר דויד: זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעלה לישראל).
- א. ברמב"ם (בית הבחירה ב, יז) מבואר שאין לפחות מזבח משיעור המערכה של מזבח משה – כלומר אמה על אמה, וגובה שלש אמות. ובבהגר"א משמע שחולק לענין שיעור הגובה, שאינו מעכב (עפ"י הגר"ז הל' בית הבחירה ב, ח).
- ובתוס' (ד"ה אף) מבואר [לתירוץ אחד] שאין להגביהו יותר ממה שהיה במקדש, עשר אמות (ע' יד דוד ושאר מפרשים).
- ב. הרמב"ם כתב שאין להוסיף ולא לגרוע על מדות המזבח. יש מפרשים שזהו רק לכתחילה, שאין לשנותו ממה שעשו עולי גולה, אבל מצד הדין אפשר להוסיף עד ששים (ע' יד דוד ובמפרשי הרמב"ם). ויש שכתבו שלדברי רבי יוחנן שוב אין צורך בתירוץ רב יוסף שדרשו עד ששים אמה, ולעולם יש לעשותו רק כפי שנמסר על ידי הנביא (עפ"י זבח תודה).
- ג. קרנות, כבש, יסוד וריבוע – מעכבים (לפי שנאמר בכולם המזבח). ואילו מדות ארכו, רחבו וקומתו – אינן מעכבות, (ובלבד שלא יחרוג מן המדות הנ"ל).
- מבואר בסוגית הגמרא שגם הכרכוב מעכב (כרכב המזבח); לדברי רבי יוסי ברבי יהודה זהו הסובב. ולדברי רבי זהו הכיור.
- ברמב"ם משמע שאין הכרכוב מעכב כלל. ועוד, אף למצוה בעלמא לא הזכיר כיור. וכן לא את הסובב שלא יחליקן הכהנים (עפ"י זבח תודה).
- נפגם המזבח או הקרן (או הכבש. רמב"ם) – פסול.
- מזבח הפנימי; במנחת חינוך (קג, א) צידד שדינו כחיצון שריבוע וקרנות מעכבים בו אבל מידותיו אינן מעכבות, שהוקשו המזבחות אהדי.
- וכן גובה המנורה אינו מעכב (שו"ת מהרי"ק עה ועוד).

ד. מקום הבנין יכלו להכירו על פי יסודות הכתלים.
מקום המזבח; אמר ר' אלעזר: ראו מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו. ר' יצחק נפחא אמר: אפרו של יצחק ראו, שמונת באותו מקום. ר' שמואל בר נחמני אמר: מכל הבית כולו הריחו ריח קטורת, ומשם הריחו ריח אברים.
ואמרו (ר' יוחנן; מתניתא) שידעו מקומו על פי עדות הנביאים שעלו עמהם, חגי זכריה ומלאכי.

ה. כרכוב – לשון היקף משוקע, חריץ. ונחלקו תנאים מהו; רבי אומר: זה כיור (=תבליט צורות שונות) שעל קיר המזבח מסביבו, לנוי. ר' יוסי בר' יהודה אומר: זה הסובב.
ואמר רב נחמן בר יצחק: שני סובבים היו לו, אחד על קיר המזבח, למעלה מחציו. הקף בליטה קטנה החוגרתו סביב לנוי (והוא ה'כרכוב' לריבר"י). וסובב נוסף בגג המזבח מסביב, שתי אמות רחבו, והיה משמש להילוך לכהנים, וכדי שלא יחליקו היה משוקע ושפתו מוגבהת.

ו. הכבש היה בדרום המזבח (מפני שממנו פונים למזרח, ככתוב ומעלתהו פְּנוֹת קִדִּים. והרי למדו מים של שלמה שכל פינות לא יהו אלא לימין); ארכו ל"ב אמה [ונכללות בתוכן אמה יסוד ואמה סובב. ולדברי רב (נד.) לא היה יסוד באותו מקום] ורחבו ט"ז, ומגיע עד גג המזבח – גובה תשע אמות. נמצאת מדת שיפועו משך 3.55 אמות על כל אמה גובה.
קצה הכבש אינו נוגע במזבח אלא הפרש אויר (גדול וניכר. תוס') מפסיק בינו ובין המזבח, לקיים דין 'זריקה' בהקטרת אברי העולה.
רבנו חיים (בתוס' להלן פו:) כתב שהיה אויר יותר מאמה סובב, ודלא כדברי התוס' כאן (וע' בחזו"א יז,ה באורך).

שני כבשים נוספים היו יוצאים מהכבש המרכזי; אחד עולה באלכסון לכיוון מזרח עד שמגיע לסובב, ואחד יורד ממנו מערבה ליסוד (כדי שהכהן היורד מן המזבח יפנה ליסוד מערבי לשפוף שירים. עפ"י רש"י). ומובדלים מן המזבח כמלא נימה (כדי לקיים 'סביב' למזבח, וכן לקיים 'רבע').
על מהותו וצורתו של הכבש במזבח הנחושת במדבר – לא מצאנו בו דבר מבואר (עתוס' וקדן אורה).

ז. גזירי עץ שעשה משה, גדלם אמה על אמה באמה גדומה (רבי ירמיה. רש"י פרש: קצרה וחסרה. והערוך גרס 'גרומה' ופירושו מרווחת ועודפת) או מצומצמת (רב יוסף, כפרש"י. כדי שלא יבלטו מהמערכה שהיתה אמה על אמה), בעובי מחק גודש סאה (וכמותן עושה לדורות. רמב"ם).
בספר שפת אמת (ביומא מה.) צידד לפרש הכוונה שלא היו ארוכים ורחבים יותר מאמה, אבל יתכן שהיו דקים וקצרים הרבה. ובוה יישב קושית התוס'.

דף סג

- צה. א. היכן נקמצות המנחות?
ב. איזו פעולה במנחה קודמת לקמיצה?
ג. אכילת שיירי המנחות, על ידי מי, היכן ומתי?
ד. מה דרשו מוקמץ משם?
ה. לענין מה הוקשו המנחה והחטאת?

א. המנחות נקמצות בכל מקום בעזרה, ואינן טעונות 'צפון'.
הוא הדין למנחת חוטא (עפ"י רש"י ורמב"ם. ועתוס'; מנ"ח קכה, ג).
לדעת הריב"א (מובא בשטמ"ק בהשמטות שבסוף המסכת), אמנם הקמיצה אינה טעונה צפון, אבל
קידוש הקומץ בכלי – צריך שיהא בצפון. יש מי שכתב שדבריו אינם אמורים אלא במנחת
חוטא (עפ"י אבי עזרי מעה"ק יב, יב).

ב. קודם הקמיצה מגיש הכהן (סוטה יד: ועוד) את המנחה בכלי אל קרן דרומית מערבית של המזבח כנגד חודה
(לפני ה'; אל פני המזבח), מלמטה. רבי אליעזר אומר: לדרומה של קרן (ולאו דוקא כנגד חודה (רש"י
סוטה יד:)). אבל צריך להגיש בתוך אמה מערבית של צד דרום. ע' שטמ"ק. לקיים אל פני המזבח, ובוזה
מתקיים גם המקרא השני, לפני ה', כי סבר מזבח בצפון והרי דרום המזבח נתון מול הפתח. ומ"מ מגיש
בקצה הדרום מערבה ולא מזרחה, מפני שהמנחה טעונה 'יסוד' כחטאת. עתוס').
[אין צריך שהמנחה עצמה תגע במזבח אלא מגיש הכלי ודיו. עפ"י סוטה יד: ובירושלמי (סוטה ג, א) נסתפקו בדבר
– ע"ש במפרשים].

א. הלכה כחכמים (רמב"ם מעה"ק יב, יג, יב; מאירי סוטה יד).
ב. הגשה אינה מעכבת, שאם לא הגיש את המנחה כולה למזבח – כשרה (משנה מנחות יח, א; רמב"ם
מעה"ק יג, יא).
ג. הגיש זר – יחזור ויגיש כהן (ערמב"ם פסוה"מ יא, ז; ריטב"א קדושין לו.). ואולם אין חזר חייב עליה
מיתה (עפ"י משנה להלן קיב:).

ג. המנחות נאכלות לזכרי כהונה לפני מן הקלעים, ליום ולילה – עד חצות (כדי להרחיק את האדם מן
העבירה. ריש ברכות), שנאמר זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש, כל קרבנם לכול מנחתם... בקדש
הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אתו. (ויום ולילה למדים ממנחת לחמי תודה או מהקש לחטאת ולאשם
(ערש"י כאן ובמנחות יא: רמב"ם מעשה הקרבנות י, ז).

ד. וקמץ משם – ממקום שרגלי הזר עומדות. כלומר הקמיצה כשרה בכל מקום בעזרה ולאו דוקא מאצל
המזבח, במקום הגשתה. בן בתירא אומר: ללמד שאם קמץ בשמאל – לא נפסל, אלא מחזיר וקומץ בימין
(משם – ממקום שקמץ כבר).

ה. ואם לא תשיג ידו לשתי תרים או לשני בני יונה והביא את קרבנו אשר חטא עשירת האפה סלת לחטאת.
לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה כי חטאת הוא – הקיש הכתוב מנחת חוטא לחטאת, לומר כשם
שהמנחה טעונה הגשה בגרן מערבית דרומית, כך חטאת העוף הזאת דמה נעשית שם (רבי יהושע).
א. לפרש"י, הוקשו גם כן לענין פסול שלא לשמה. והתוס' הביאו ממסקנת הסוגיא במנחות שאין
צריך לכך להיקש. והר' חיים גרס שהוקשו לענין יסוד; שכשם שהחטאת טעונה יסוד,
כך מנחה טעונה הגשה כנגד היסוד. ורבנו תם גרס שהוקשו לענין עבודה בימין. ולריב"א,
הוקשה המנחה לחטאת בהמה לומר שקידוש הקומץ בכלי שרת טעון 'צפון'.
ב. לענין דין חטאת שמתו בעליה שדינה במיתה, כתב בספר מנחת חינוך (קכה, יב) שנראה שהמנחה
לא הוקשה לחטאת לענין זה, ומנחת חוטא קריבה ע"י היורשים כשאר מנחות.

צו. א. מנחה שנקמצה בהיכל; שלמים שנשחטו בהיכל; אכילת קדשי קדשים בהיכל – מה דינם?

ב. למה היתה משמשת קרן דרומית-מערבית של המזבח?

ג. היכן היתה נעשית מליקת חטאת העוף והיכן מתן דמה?

א. אמר רבי אלעזר: מנחה שנקמצה בהיכל – כשרה (שכן מצינו בהיכל סילוק בזיכי לחם הפנים, שהוא כנגד עבודת הקמיצה במנחות הנקמצות).

אמר רבי יוחנן: שלמים שנשחטו בהיכל – כשרים (ושחטו פתח אהל מועד – ולא יהא טפל חמור מן העיקר, אהל מועד עצמו).

א. שלמים דוקא, אבל לא קדשי קדשים (ע' לעיל יד; קרן אורה. אבל בתוס' משמע שלפרש"י שם אף קדשי קדשים כשרים בדיעבד).

ב. בספר מנחת חינוך (קמא, ה) נקט בסברא פשוטה שכשר לשחוט בהיכל אפילו היו דלתותיו נעולות, שדוקא כששוחט בעזרה צריך שיהא פתח היכל פתוח, לא כששוחט בהיכל עצמו. ואילו בהגהות מצפה איתן (כאן) כתב להפך, שאמנם אין הטפל חמור מן העיקר אך גם אין מקור לכך שהוא קל ממנו, וכשם שב'טפל' צריך פתיחת דלתות, כן ה'עיקר' לא יהא עדיף ממנו (ובשפת אמת מנחות ח נסתפק בדבר. וע' מקדש דוד כו, ב שהקשה לפי המנ"ח, השוחט בחוץ כשדלתות היכל נעולות יהא היכל משום שראוי לשחוט בהיכל. ונראה שבשחוט חוץ צריך להיות ראוי ל'פתח אה"מ' ככתוב, ואין די בראי לאה"מ עצמו).

ג. אפילו שחט בקדש הקדשים – כשרים (מנחת חינוך קמא, ד).

בשעת הדחק, כשהקיפו אויבים את העזרה – הכהנים נכנסים להיכל ואוכלים שם קדשי קדשים ושיירי מנחות.

הקיפו את ההיכל, אפשר לאכול אפילו בקדש הקדשים (עפ"י רמב"ן).

ב. קרן דרומית מערבית היתה משמשת לששה דברים; שלשה למטה ושלשה למעלה; – למטה – הזאת דם של חטאת העוף היתה נעשית שם. וכן הגשת המנחה למזבח. וכן שפיכת שירי הדם של חטאות חיצוניות (ושל עולה אשם ושלמים. רמב"ם) – אל יסוד מערבי-דרומי. ולעיל (ג). נחלקו תנאים האם שיירי דם חטאות חיצוניות נשפכים על יסוד דרומי, הסמוך לו בירידתו מן הכבש, או ליסוד מערבי (רבי ישמעאל) כחטאות פנימיות. שלמעלה – ניסוך היין, והמים, ועבודת עולת העוף כשהיא רבה במזרח ששם עיקר מקומה, כלהלן.

ג. מליקת חטאת העוף כשרה מן הדין בכל מקום. והזאת דמה – בקרן דרומית מערבית למטה מחוט הסקרא.

א. כתבו ראשונים שאעפ"י שהמליקה כשרה בכל מקום במזבח, הדרך לעשותה במקום הזאתה,

למטה מחוט הסקרא בקרן מערבית דרומית, כדי שלא יישפך הדם (ערמב"ם מעה"ק ז; תוס' מנחות ב: וע' זבח תודה).

ומשמע ברמב"ם שמליקתה במזבח דוקא ולא בכל מקום בעזרה [אם משום שלא יתפור דם הנפש קודם מיצוי והזאה, או מדרשת הכתוב שאחר ההקרבה אל המזבח מולק (ע' פירוש הראב"ד ריש קנים)]. ויש ראשונים שכתבו (עפ"י התוספתא) שבכל מקום בעזרה כשרה לכתחילה (ע' בפירוש הר"ה לקנים; תוס' להלן סה.).

ב. עבר והזה על המזבח במקום אחר – כשר, ובלבד שיתן מעט מדם הנפש למטה מחוט הסקרא (עפ"י רמב"ם מעה"ק ז, ט. י"א שלפרש"י (סד). צריך שכל ההזאה תהא למטה. ויש חולקים. ע' לח"מ שם ובמפרשים כאן). ויש אומרים שלפי מה שנוקטים כשמואל דשלא במקומו כמקומו דמי, אף אם נתן למעלה מהחוט כשרה, אלא שהבשר אסור באכילה (עתוס' סו.). ויש חולקים (ע' שיטמ"ק שם אות כה; ובה תודה כו.). ויש שכתבו שקרן מערבית דרומית מעכבת (ע' חק נתן וטהרת הקדש).

דף סד

צו. א. היכן היו משליכים את מוראת העוף ונוצתה, דישון מזבח הפנימי והמנורה, ותרומת הדשן?
ב. הכהן שמלק את עולת העוף במערב המזבח – לאיזה מרחק היה צריך לזרוק את המוראה בנוצתה?
ג. מהם כיווני העליה והירידה של העובדים במזבח?

א. מוראת העוף (= הופק) והנוצה, דישון מזבח הפנימי והמנורה ותרומת הדשן, כל אלו היו מניחים ב'בית הדשן'; מקום במזרחו של הכבש, מרחק שלשה טפחים ממנו, כעשר אמות ממקום שמתחיל הכבש בדרום. הטעם למקום זה, משום שנאמר אצל המזבח קדמה, אל מקום הדשן – משמע סמוך למקום הירידה מהמזבח, מזרחה אליו. ואולם ריחקהו מתחילת הכבש עשר אמות, כדי שיהא ראוי להשליך אליו בוריקה מקרן דרומית מערבית (עפ"י פירוש הראב"ד ריש קנים). וי"מ שלכך לא סמכוהו יותר אל גוף המזבח, כי אין 'השלכה' פחות מעשרים אמה (עתוס' מעילה יא: ובמפרש לתמיד כה:).

וטעם הרחקתו שלשה טפחים מן הכבש – כדי שהכהן יראה את מקום הדשן בוריקתו את המוראה, כאשר עומד על הסובב. או קבלה היא למשה מסיני, או כדי שלא ישחיר הכבש (ע' ראב"ד קנים שם. ובפירושו לתמיד ובתפא"י. וע"ע קרבן אהרן לתו"כ ויקרא פ' נדבה ז ט.).

ב. מרחק זריקת המוראה בנוצתה כאשר העולה נעשית במערב המזבח, היה יותר מל"א אמות [כולל מקום הזורק עצמו] – כמדת האלכסון של כ"ב על כ"ב (כ"ג על כ"א. ערש"י).
[אמר רבי יוחנן: בא וראה כמה גדול כחם של כהנים, שאין לך קל בעופות יותר ממוראה ונוצה (ודבר קל אין נוח לזרוק למרחוק), פעמים שהכהן זורקם יותר משלשים אמה].
א. הואיל ואמרה תורה והשליך [ולא 'זהניח'] משמע שזורק ממקום שהוא שם (עראב"ד ריש מסכת קנים).

ב. השלכת המוראה לבית הדשן – כשרה בורים או בכהן שאינו מלובש בבגדי כהונה. (כן מתבאר מתירוק אחד בתוס' ביומא נט: ד"ה והרי; מנ"ח קטו, כז.).

ג. העולה להקטיר על המזבח, או למתן דמים וכו' – עולה במזרח הכבש (- בימינו), ופונה לימין – מזרח המזבח, ומקיף את המזבח ויורד במערב-דרום, שכל הפניות אינן אלא דרך ימין.
ואולם העולים לגיסוק, או לעשות עולת-העוף כשהיא רבתה במזרח, שעשיות אלו בדרום-מערב המזבח הן – עולים במערב ואינם מקיפים את המזבח, אלא חוזרים על עקבם, ממקום שבאו. וטעם הדבר שאינו עולה בימין ומקיף; נסכים – שמא יתעשנו. עולת העוף – שמא תמות בעשן (ולכך חוזרים לעקב – שזו דרך ימין להם, כשפניהם לכיוון המזבח).

לפרש"י, לא היה כבש במערב לעלות דרכו לסובב, הלכך כשעושה עולת העוף במערב היה נצרך לעלות לראש המזבח. והתוס' צדדו לומר שהיה שם כבש. כהן גדול העולה למזבח להקטיר ולנסך, הריהו עולה בימין בלא יין בידו, ומקטיר, וכשמגיע לדרום מערב לנסך מושיטים לו יין ומנסכו שם

צח. א. מהם ההבדלים בין דיני חטאת העוף לדיני עולת העוף?
ב. כיצד מולקין?

א. חטאת העוף:

א. אינו מבדיל הראש מן הגוף במליקה [ואינו חותך אלא סימן אחד] (ולא יבדיל).
ב. לא קבע בה הכתוב עליונו של מזבח כמקום למליקה. (וישנם ראשונים שסוברים שכשרה בכל מקום בעזרה, כנ"ל).
ג. מזה מדמה ע"י התזה מהעוף עצמו (והזה מדם החטאת. ולא כתיב 'לקח' דמשמע בכלי, וגם לא כתיב 'באצבעו'. או משום יתור 'החטאת', משמע מגוף החטאת עצמה יזה. גם יל"פ שדרשו בגורעין ומוסיפין, כמו 'דם מהחטאת'. עתוס' כאן; קרבן אהרן ויקרא ה).
כשהוא מזה, אוהו בגוף ובראש ומעלה ומוריד בכח והדם ניתן מעצמו (ערש"י ריש מנחות). ויש אומרים שאחיות הראש אינה מעכבת והעיקר להזות מדם הגוף (ע' ראב"ד ריש קנים ובפירושו לתו"כ ה). וי"א שבדוקא יאחזו הראש עמו כדי שלא יתנתק (עפ"י רז"ה קנים. וערש"י חולין כב. ולקושי הלכות כאן).

ד. מתן דמה בתחתונו של מזבח (ימצה אל יסוד המזבח – קיר תחתון שהשיריים שלו מתמצים ליסוד).
ה. שיירי הדם שבעוף מתמצים על היסוד ע"י מיצוי ודחיקה על הקיר. (ואין צורך למצות כל דם הנפש, ולכן אין ממצה את הראש. עפ"י תוס' סה. וע"ש קרן אורה וחזו"א יז; אבן האזל מעה"ק ז).
ו. אין למזבח אלא דמה, וכולה ניתנת לכהנים.

המוראה ונוצתה של חטאת העוף, כתב הרמב"ם (מעילה ב,ו) שאסור ליהנות מהם אף לאחר מתן דמים (וע' כס"מ וקריית ספר על מקור דבריו. וע"ע רש"י לעיל לה. ותמורה לד). ויש חולקים (ע' בפירוש הראב"ד לתו"כ ויקרא רפ"ט וקרבן אהרן שם; שטמ"ק לעיל לה. אות ט; חסדי דוד תוספתא מעילה א).
ז. שלא לשמה – פסולה.

עולת העוף:

א. מולק ומבדיל (ומלק והקטיר – מה הקטרה הראש לעצמו והגוף לעצמו) (והקטיר המזבח; והקטיר אתו), אף מליקה כן).
רש"י מפרש (עפ"י הסוגיא בחולין): חותך שני סימנים. ואילו מכמה ראשונים נראה שמבדיל הראש מהגוף לגמרי.
ב. קבע הכתוב עליונו של מזבח למקום המליקה (ומלק והקטיר. סה.).
ג. אינו מזה את הדם בהתזה אלא ממצהו בלחיצה על קיר המזבח (כ"כ רש"י כאן. ובמנחות ב סע"ב כתב סוחט בין אצבעותיו, והדם מזנק למרחוק. וערש"י כאן ושם. ונראה שכוונתו שאף זה בכלל מיצוי אבל ודאי אם מגיע בית השחיטה לקיר המזבח הוא מיצוי, וכמו שאמרו להלן פת. 'דמגע להו – הא הזאה היא, מיצוי הוא').
ד. מתן דמה בעליונו של מזבח (ומלק והקטיר ונמצה דמו. סה.).

ה. ממצה את כל דמו (ונמצה דמו – כולו), כלומר דם הנפש שבראש ושבגוף, על המזבח. מיצה דם הגוף בלבד – כשרה. דם הראש בלבד – פסולה.

נחלקו הראשונים אם בעולת העוף שפיכת שיירים על היסוד (עתוס' לעיל נד.).
ו. עולה כליל למזבח [מלבד מוראתה עם נוצתה, שמשליך לבית הדשן].
ז. שלא לשמה – כשרה, אלא שלא עלתה לשם חובה.

ב. אחיזת העוף: גוף העוף בתוך כף ידו, גפיו נתונים בין אמה לאצבע, שתי רגליו – בין זרת לקמיצה. מכניס את צואר העוף בין אצבעו לאגודלו, מותח את הגרון מעל האגודל, הצד התחתון כלפי האגודל והעורף מלמעלה, ומולק ממול ערפו (פרש"י: ה'עורף' הוא גובה הראש. 'מול העורף' – למטה לצד האגפים, מקום הרואה את העורף).

במתניתא תנא: העוף נתון על גב ידו, פני העוף כלפי היד, כך שערפו כלפי חוץ. צוארו מתוח על רוחבם הפנימי של שתי אצבעותיו – אצבע ואמה, ומולק.
נחלקו המפרשים האם המליקה נעשית באותה היד שהוא תופש בה את העוף, או ביד האחרת.

דף סה

צט. אלו הלכות דרשו מן הכתוב גבי עולת העוף: והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו והקטיר המזבחה, ונמצה דמו על קיר המזבח... ושסע אותו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אותו הכהן המזבחה...?

והקריבו – אפילו פרידה אחת. המתנדב עוף אינו חייב להביא שתי פרידות (שכן היה עולה על הדעת, מדכתיב והקריב מן התרים או מן בני היונה).

הכהן – לקבוע לו כהן (שלא נשוה לשחיטת זבחים הכשרה בזה).

הכהן... ומלק – שתהא מליקה בעצמו של כהן, ולא בכלי כבשחיתה. (ורבי עקיבא פרש: ללמד שזר פסול – אין צריך, שהרי זר אינו קרב למזבח. אלא ודאי בא ללמד שצריך עצמו של כהן. ערש"י).

ומלק והקטיר – מה הקטרה בראש המזבח, אף מליקה שם. וכן דרשו: מה הקטרה, הראש לעצמו והגוף לעצמו [שנאמר ומלק את ראשו והקטיר המזבחה; ושסע אותו... והקטיר אותו הכהן המזבחה], אף מליקה – מבדיל הראש מן הגוף.

ועוד דרשו ומלק לגזרה שוה מחטאת העוף, שהמליקה נעשית מול העורף (ובעצמו של כהן).

ונמצה דמו – כולו (דלא כתיב מדמו. רש"י).

על קיר המזבח – ולא על קיר הכבש, ולא על קיר ההיכל.

ומלק והקטיר... ונמצה – כתב מיצוי לאחר ההקטרה, שלא כסדר המעשים (שאם תאמר במיצוי הגוף לאחר הקטרת הראש, הרי אין מתקיים 'דמו' כולו. רש"י) – ללמד, מה הקטרה בראש המזבח, אף מיצוי בסמוך לו – בקיר העליון.

ק. א. עולת העוף, כיצד והיכן ניתן דמה על המזבח?

ב. והסיר את מראתו בנצתה. כיצד?

ג. שיסוע עולת העוף, כיצד?

ד. סדר המעשים בעשיית עולת העוף, כיצד? אלו מהם מעכבים ואלו אינם מעכבים.

א. עולת העוף, מתן דמה על ידי מיצוי בקיר המזבח. לוחץ בגוף העוף וכן בראשו, עד שנשחט כל הדם. ומקומו בקיר העליון. לדברי תנא קמא, כשר מחוט הסקרא [המקיף את המזבח באמצעו] ולמעלה. ולרבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אינו כשר אלא מן הסובב ולמעלה, ולא באמה שבין החוט לסובב, ופרשו אב"י ור"א שלשיטתם אין כשר להקטיר על הסובב, הלכך אם נותן דם תחתיו אינו סמוך למקום הקטרה. ואילו לת"ק אפשר לעשות מערכה על גבי סובב ולהקטיר, הלכך מקום הקטרה הוא. להלכה, הקטרה כשרה על הסובב כבראשו של מזבח (לקוטי הלכות עפ"י רמב"ם מעה"ק ו, כ). ויש מי שכתב שלדברי הכל ההקטרה כשרה בדיעבד. עהו"א יט, כג, כח).

ב. מסיר את המוראה (= הופק) עם הנוצה (והעור) שכנגדה. אבא יוסי בן חנן אומר: נוטל עמה את הקורקבן. (מפרש 'נוצתה' – לשון פרש ודבר מאוס (רש"י). תנא דבי ר' ישמעאל, קודרה בסכין כמין ארובה ונוטל. כלומר נוטל את את הנוצה ואת העור שכנגד הופק ולא יותר (רש"י). נחלקו ראשונים האם יש כאן מחלוקת לדינא בהסרת הקורקבן או בהסרת הנוצות, אם לאו. ובכל אופן הלכה כסתם מתניתין שמסיר גם הנוצה וגם את בני המעיין, הקורקבן (עפ"י רמב"ם מעשה הקרבנות ו, כא; זבח תודה). הרא"ם כתב שנראה שגם ת"ק מודה לתנא דבי ר"ש, לקדור בסכין. ואולם הרמב"ם לא הזכיר קדירה בסכין (זבח תודה). לא הסיר את המוראה והנוצה – כשר. עולת העוף שנפסלה, אין מסירים ממנה המוראה (תורת כהנים ויקרא).

ג. משסע גוף העוף בידיו בין שני אגפיו, ואינו מבדיל. ואם הבדיל – כשר. יש מהראשונים שכתבו שאסור ולוקה על כך (עפ"י היראים שיט. ע"ש בתועפות ראם; בה"ג). ומהרמב"ם (מעשה הקרבנות ו, כב; ספר המצוות שרש ח) משמע שאין איסור בדבר ופירוש הכתוב שאין צריך להבדיל.

ד. סדר עשיית עולת העוף; עולה לכבש ופונה לימינו לסובב, בא לו לקרן דרומית מזרחית [וכשהיא רבה במזרח, בא לו מלכתחילה לקרן דרומית מערבית ללא הקפת המזבח], מולק את ראשה מול ערפה ומבדיל, ממצה דמה על קיר המזבח, נוטל את הראש ומסמך בית מליקתו למזבח, סופגו במלח וזורקו על גבי האשים. בא לו לגוף, מסיר המוראה ונוצתה ובני המעיין היוצאים עמם ומשליכם (בזריקה ממקומו) לבית הדשן. משסעו ואינו מבדיל, סופגו במלח וזורקו על גבי האשים. המליקה נעשית כשעומד הכהן על הסובב. [אך כשהיה רבה במזרח ועשה במערב, לפרש"י (סד.) מולק בראש המזבח ולא על הסובב. והתוס' חולקים]. ונראה שלאחר שמלק נוטל את הראש ומקיף את המזבח על הסובב ויורד ממערב-דרום (להתוס' שהיה לסובב כבש קטן במערב) ועולה על הכבש הגדול וזורק הראש על המערכה, שאין דרך שירות לזורק מן הסובב [וכן משמע שלא היה שם מלח], ושוב מקיף המזבח ויורד וחוזר ועולה על הסובב ובא לו אל הגוף, והסיר, ושסע, וחוזר להקיף כל הסובב ויורד במערבית דרומית ועלה על הכבש והקטיר והקיף לירד. [ולפרש"י שלא היה כבש לסובב בשמאל, נטל את הראש וירד דרך עקבו ועלה על הכבש להקטיר וכו'] (עפ"י חו"א יז, ז).

שינה בדברים הנעשים לפני עבודות הדם – פסל, כגון שמלק למטה או שלא הבדיל במליקה. שינה בדברים הנעשים לאחר מיצוי הדם – לא פסל, כגון שלא הסיר המזורה, או לא ספג גוף העוף במלח. מיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש – כשר. מיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף – פסול (עלה הוא – משמע להכשיר ומשמע למעט). ומסתבר להכשיר מיצוי הגוף שרוב דמים נמצאים בו, ולמעט מיצוי הראש).

קא. א. הבדיל במליקת חטאת העוף – כשרה או פסולה? במה תלו שאלה זו?

ב. מיצוי חטאת העוף, האם הוא מעכב אם לאו?

ג. כיצד מתבצע חיתוך השדרה והמפרקת הבשר והסימנים במעשה המליקה?

א. הבדיל בחטאת – פסל. כן סתמה משנתנו. ואמרו שזה דלא כרבי אלעזר ברבי שמעון שמכשיר. ודעות שונות נאמרו ע"י האמוראים לפרש מחלוקתם; –

רב חסדא: מחלוקתם תלויה בשאלה האם המיצוי מעכב בחטאת העוף. שאם הוא מעכב, הרי כשהבדיל וגם ממצה נעשה דומה לגמרי למעשה העולה הלכך פסול. אבל אם אינו מעכב – לא ימצה את דמו לאחר הבדלה ואין כאן 'מעשה עולה'.

יש אומרים שאם הבדיל ומיצה – פסול לכו"ע (קראן אורה). ויש חולקים (עפ"י שפת אמת; חזו"א

יז, י).

רבא: מחלוקתם תלויה בשאלה האם שהיה בין סימן לסימן בעולת העוף פוסלת אם לאו; שאם היא פוסלת, הרי כשהבדיל בחטאת העוף ודאי שהיה ביניהם [משום חיתוך הבשר, כדלהלן] ושוב אין כאן מעשה עולה, שהרי בעולה כי היא גוונא פסול. (ואם לא שהיה בחיתוך הבשר בין סימן לסימן – פסול לכו"ע. קראן אורה. וע"ש ובש"מ שעמדו על השמטת הרמב"ם דין שהיה).

אביי: מחלוקתם האם חיתוך רוב בשר בחטאת העוף מעכב אם לאו; שאם אינו מעכב, הרי כשמבדיל ללא שהיה בחיתוך הבשר, עשה מעשה עולה ופסול.

רבי ירמיה (משום ר"א בן שמוע): מחלוקתם בבאור 'לא יבדיל' שאמרה תורה – אם זו אזהרה או שלילה בעלמא, לומר שאין צריך להבדיל.

א. כן פרש רש"י. והתוס' פרשו לפי ההסברים הראשונים שמחלוקתם בשהבדיל לאחר ההזאה,

אבל קודם לכן – פסול לכו"ע. ואולם לפי ההסבר האחרון, לראבר"ש כשר בכל ענין. ולרבנו

תם, אף לפי ההסבר האחרון יש חילוק בין קודם הזאה לאחריה.

ב. ההבדלה האמורה כאן, רש"י פרש שחתך שני סימנים. וברמב"ם משמע שהבדיל לגמרי הראש מן הגוף.

ג. הלכה כחכמים שאם הבדיל פסל, כסתם מתניתין (רמב"ם מעה"ק ז, י). ואפילו הבדיל לאחר הזאה

קודם המיצוי [לפי מה שפסק הרמב"ם מיצוי מעכב] (מנחת חינוך קכד).

והמבדיל בחטאת העוף [כשרה. מנ"ח] – לוקה (רמב"ם שם).

ב. מיצוי חטאת העוף, האם הוא מעכב – מחלוקת תנאים ואמוראים. ננפקא מינה כשלא מיצה או מיצה שלא במקומו

או במחשבת פסול. וכן נפ"מ מאימתי אין בה מעילה, אם משעת ההזאה או רק לאחר המיצוי (כדלעיל נב; מעילה ח-ט וברש"י ותוס' י).

פסק הרמב"ם (פסוה"מ יג, ה מעה"ק ז, י) שהמיצוי מעכב.

ג. חיתוך הצואר במעשה המליקה; –

בחטאת העוף – חותך שדרה ומפרקת ללא חיתוך רוב בשר (שאם יחתוך הריהי כבר כמתה וכשחותך הסימנים אין כאן עוף חי. וסימנים – הלכה למשה מסיני. רש"י), עד שמגיע בצפרנו לוושט או לקנה. הגיע – חותך סימן אחד (או רובו) ורוב בשר עמו.

כאמור, נחלקו הדעות האם חיתוך רוב בשר מעכב אם לאו. ונראה שחיתוך שדרה ומפרקת מעכב לכו"ע (חזו"א יז, י).

ובעולה חותך שני סימנים (או רוב שנים). חתך רק סימן אחד בעולה – פסול. שהה בינתיים – מחלוקת, כדלעיל.

פרק שביעי; דף סו

קב. א. אלו סוגי שינויים פוסלים בעבודת עולת העוף ובחטאת העוף? מה דין הפסולים הללו לענין טומאת נבילות?
ב. באלו אופנים אין דין 'מעילה' בקרבן העוף?

א. סוגי השינויים הפוסלים בקרבן העוף: שינוי מעשה, שינוי מחשבה ושינוי מקום – במליקה או בעבודת הדם; –

במעשה; עולת העוף שמלקה וחתך סימן אחד בלבד [ולדעה אחת, הוא הדין כששהה בין סימן לסימן, כנ"ל] ולא הבדיל. וחטאת העוף שהבדיל. ולדברי ר' אלעזר בר' שמעון, המבדיל בחטאת העוף לא פסל. (וי"א שמודה ראבר"ש אם הבדיל קודם ההזאה. עתוס').

לפרש"י (כאן ובחולין כא): 'הבדיל' היינו חיתוך שני הסימנים. ולהרמב"ם (מע"ק ז, ו) משמע רק אם הבדיל לגמרי הראש מהגוף פסל (וכ"ה בסמ"ג לאוין שכו, מובא בכס"מ; ספר החינוך קכד).
וכן במתן הדם; עולת העוף שהיזה דמה ולא מיצה – פסולה. חטאת העוף שמיצה דמה ולא היזה – פסולה.
א. עולת העוף שהיזה ואח"כ מיצה, צדדו התוס' שלא פסל.

ב. חטאת העוף שהיזה דמה ולא מיצה, מחלוקת תנאים ואמוראים האם המיצוי מעכב, כנ"ל. ופסק הרמב"ם שמעכב, וכדלהלן).

במחשבה; חטאת העוף שמלקה או היזה דמה [ומיצה, למ"ד מיצוי מעכב] שלא לשמה – פסולה. ובעולה – כשרה אלא שלא עלתה לבעלים לחובה. מחשבת 'חוץ לזמנו / למקומו' – פוסלת בשתייהן.

א. גם אם חישוב במליקה או בהזאה למצות דם הראש חוץ לזמנו או למקומו – פסל, ואעפ"י שמיצוי דם הראש אינו מעכב, וכדין מחשבת פיגול אודות שפיכת שיריים. אבל חישוב בשעת מיצוי הראש מחשבת פיגול – לא פסל. מחשבות פיגול אודות מוראה ונוצה – אינן פוסלות, כיון שאינן ראיות לאכילה ולהקטרה (מנחת חינוך קמד, ו).

ב. בחטאת העוף שיש בה הזאה ומיצוי, לפי מה שאנו נוקטים מיצוי מעכב, אם פיגל באחת מהן נראה שדינו כפיגול בחצי מתיר, וכדלעיל מב (עפ"י מנ"ח קמד, ו).

ג. נראה שבמליקת קרבן העוף צריך לחשב ששה דברים שהזבח נזבח לשמם כפי שנתבאר לעיל מו (עפ"י מנ"ח קטז, כח).

במקום; חטאת העוף שנתן דמה למעלה (ולא למטה) (עפ"י רמב"ם ז, ט). וי"ח. ע' לח"מ; מקדש דוד כז) – פסולה. אבל מליקתה כשרה בכל מקום במזבח (וי"א בכל העזרה, כנ"ל). עולת העוף שמלקה או נתן דמה למטה – פסולה.

וכולם אין מטמאים בבית הבליעה טומאת נבילת עוף טהור, שמליקתן הוציאתן מידי נבילה (לענין טומאה בלבד אך לא לענין איסור), וכדלהלן סח.

ב. האופנים שאין דין 'מעילה' בקרבן העוף; חטאת העוף שנעשתה כהכשרה, לפי שהותרה לכהנים יצאה מידי מעילה, כדין כל הקדשים שהותרו לאדם, שאינם בכלל קדשי ה'.
עולת העוף שעשאה למטה ומלקה כחטאת ולשם חטאת – לדעת ר' יהושע נמשכה ונעשתה חטאת-העוף ויצאה מידי מעילה. ורבי אליעזר חולק, כדלקמן.
עולת העוף שנתמצה דמה, מוראתה ונוצתה יצאו מידי מעילה אבל אסור ליהנות מהם מפני שדינם להיקבר בבית הדשן (עפ"י תמורה לד. ורש"י).

דפים סו – סח

קג. מה דינה של עולת העוף שעשאה כמעשה חטאת העוף, ומה הדין במקרה הפוך?

עולת העוף שעשאה למטה ומלק בה סימן אחד כחטאת-העוף, ועשאה לשם חטה"ע – בזה אמר רבי יהושע שאין בה מעילה, כדין חטה"ע שנעשית בהכשר. ובאר רב אדא בר אבהו שיטתו, מפני שנמשכה מעולת העוף להיות כחטאת, כיון שעשה בה מעשי חטאת הפוסלים בעולה (וגם עדיין לא חל פסול העולה בסימן אחד, הלכך מיד כשחתך סימן אחד, מתכשרת להיות כחטאת. עפ"י רש"י). ואולם הסיקו בגמרא שאינה עולה לשם חובתו ועדיין לא כיפר. ורק לענין דין מעילה הריהי כחטאת לרבי יהושע.
א. י"א שמדאורייתא לא כיפר וי"א מדרבנן (עתוס). ובשפת אמת צידד [שלא כדברי התוס'] שנאכלת לכהנים.
ב. הלכה כרבי יהושע.

ואולם חטאת העוף שעשאה כמעשה עולה – לא נעשית כעולה ופסולה ויש בה מעילה (רב אשי. והטעם, שאין במליקתה שינוי מקום הפוסל בחטאת ומכשיר בעולה, שהרי מליקתה כשרה בכל מקום (עפ"י תוס'). ועוד, שחל בה הפסול קודם שיחול בה הכשר העולה. עפ"י רש"י).

דפים סז – סח

קד. שתי נשים שהביאו קן אחד בשיתוף, ופרשו פרידה (= גזול) מסוימת שתהא לחטאת לפלונית והאחרת תהא לעולה לפלונית, ונתנום לכהן, ולא נמלך לידע מהי כל פרידה, אם עולה או חטאת – מה הדין במקרים דלהלן;

א. עשה שתיהן למטה, לשם חטאת. או שתיהן למעלה, לעולה.
ב. עשה את האחת למעלה, לעולה, והאחרת למטה, לחטאת.

א. עשה שתיהן למטה או שתיהן למעלה – מחצה כשר ומחצה פסול.

ב. עשה אחת למעלה ואחת למטה – שתיהן פסולות, שמה העולה נעשתה למטה והחטאת למעלה.

קה. שתי נשים שהביאו שלשה קינין בשותפות; קן אחת מפורשת וקבועה – העולה לפלונית והחטאת לפלונית. והשניה סתומה, שלא פרשו בה איזו פרידה לחטאת ואיזו לעולה. והקן השלישי – מפורשת, פרידה זו עולה ופרידה זו חטאת, אבל לא נקבע בה למי כל פרידה שייכת – מה הדין באופנים הבאים?
א. עשה את כולן למעלה (לעולה), או כולן למטה (לחטאת).

ב. עשה פרידה אחת מכל קן למטה, ופרידה אחת מכל קן – למעלה.

א. כולן למעלה או כולן למטה – מחצה כשר ומחצה פסול, שכשעשה הכל למעלה – שלש החטאות נפסלו. וכשעשה למטה – העולות נפסלו.

ב. עשה מכל קן פרידה אחת למעלה ואחת למטה – כולן פסולות, שמא עשאו שלא כדין, מלבד הקן הסתומה שבעשייתו קבעו הכהן מהי העולה ומהי החטאת.

ואפילו הקן המפורשת שלא נקבע בה למי שייכת כל פרידה – אין להכשיר את זו שנעשתה למטה לסברת ר' יהושע שהעולה שנעשתה כחטאת נמשכת להיות כחטאת – כי מודה רבי יהושע שלא עלתה לבעלים לחובתו.

ויש מפרשים שאין זה אלא מדרבנן. ולפי זה למאן דאמר חולין שנשחטו בעזרה דאוריתא [אף בעופות], אי אפשר להביא קרבן חובה נוסף, שהרי מהתורה כבר נתכפרה בעולה שנמשכה לחטאת, נמצאת מביאה עתה חולין בעזרה. ורק למ"ד חולין שנשחטו בעזרה מדרבנן מביאה. וכן סובר רבי יהושע (עתוס'. וע"ע יבמות צ. וגזיר כט. וקר"א שם).

קו. יולדת שנדרה קן, מלבד קן-חובתה – מה דינה במקרים הבאים?

א. הביאה שתי קנים ולא ידע הכהן ועשאו שתיים למעלה (אחת מכל קן) ושתיים למטה.

ב. הביאה שתי קנים, קן אחד תורים ואחד בני יונה, ועשה הכהן שתי קנים למטה ושתיים למעלה, ואין ידוע איזה קן משני הקנים קרב ראשון ואיזה אחרון.

ג. כמקרה הנ"ל, אלא שפרשה בנדרה מאיזה מין תביא, ואינה זוכרת מה פרשה. והביאה שני קנים ממין אחד.

ד. כנ"ל, אלא שהקנים שהביאה היו של שני מינים, תורים ובני יונה, ואין ידוע איזה מין קרב אחרון.

ה. כנ"ל שפרשה נדרה, וגם קבעה להביא נדרה עם חובתה. והביאה שני קנים ממין אחד.

ו. כנ"ל, כשהקנים שהביאה היו של שני מינים, ואין ידוע איזה מין קרב אחרון.

ז. כנ"ל, ואין ידוע איזה מין נתנה, וגם אין ידוע מה עשה הכהן, אם כולן למעלה או כולן למטה או חצי חצי.

א. יולדת שנדרה קן מלבד קן חובה שלה, הואיל ועליה להביא שלש עולות (שתיים לנדרה ואחת לחובתה) וחטאת אחת, והוא שינה ועשה עולה אחת למטה – הרי על האשה להביא עוד פרידה אחת לעולה.

ב. כיון שהיא צריכה להביא עוד פרידה אחת לעולה מפני זו שנפסלה בעשייתה כאמור, ואותה פרידה צריכה להיות מאותו המין של הפרידה האחרת שבאותו קן, וזו אינה יודעת מאיזה מין באה נדבתה (שהרי אין ידוע מה קרב אחרון) – הלכך מביאה שתיים, תור ובן יונה, ויקרבו שניהם למעלה כעולה.

ג. כאשר מסופקת איזה מין פרשה בנדרה, עליה להביא לנדרה שני קנים, אחד של תורים ואחד של בני יונה. וכיון שמהקן שהביאה לנדרה נפסלה פרידה אחת – הרי צריכה להביא שלש פרידות לעולה – אחד מאותו מין שהביאה כבר, ועוד שנים מהמין האחר.

ד. כיון שאין ידוע איזה מין קרב באחרונה (ולעולם האחרון הוא הנדבה, לפי שהראשון קרב לחובתה. רש"י), נמצא שיש ספק אם קיימה את נדרה או שמא לא קיימתו כלל, וגם אין ידוע איזה מין נדרה – לכך צריכה להביא ארבע עולות – קן תורים וקן בני יונה.

ה. כאשר קבעה להביא נדרה עם חובתה, הרי זו כנודרת להביא שלש עולות ביחד. וכיון שנפסלה פרידה אחת מאותן שהביאה בתחילה, הרי גם אותה פרידה שהביאה אינה עולה לה כלל לקיום נדרה, מפני שלא הביאה שלש יחדיו. הלכך זקוקה להביא עוד חמש עולות; שני קינים כל אחד ממין אחר, ועוד פרידה אחת (מאותו המין של חובתה) מפאת קביעותה שקבעה להביא נדבתה עם עוף נוסף.

ו. כיון שחייבת להביא שלש פרידות ביחד, כאמור, והרי אינה יודעת איזה מין קרב לחובתה [כי אין ידוע מה קרב ראשון], על כן מלבד ארבע פרידות שצריכה להביא לנדרה מפני הספק, צריכה להביא עוד פרידה אחת מכל מין, לצאת מידי הספק של קיום קביעותה שקבעה להביא שלש, [והשלישי צריך שיהא ממין חובתה]. נמצאת מביאה עוד שש פרידות נוספות.

ז. באופן הזה שהכל מסופק, יש ספק גם על קן חובתה שהביאה, שמא נפסלו מחמת שינוי מקום. ומאידך יש צד שמא נעשו כדין וכבר הוקבע עליה חיוב להביא נדבתה מאותו מין שקרב לחובתה, ואינה יודעת איזהו; הלכך צריכה להביא ארבע פרידות; קן תורים וקן בני יונה – לצאת ידי הספק שבנדרה, ותביא עמהם עוד תור ובן-יונה – לקביעותה שקבעה שלישי עם נדרה [ואם עולת חובתה הראשונה נפסלה, שנעשתה למטה – יעלה לה עתה לחובתה]. וצריכה להביא עוד חטאת אחת, מאיזה מין שתרצה (שמא הראשונות נעשו למעלה, ונפסלה החטאת ההיא). נמצאו חיוביה עתה שבע פרידות. בן עזאי אומר: צריכה להביא שתי חטאות, אחת תור ואחת בן יונה, שלדעתו מין הפרידה הראשונה הוא הקובע להביא פרידה אחרת מאותו המין, והרי יש ספק אם עולת חובתה הכשרה היתה תור או בן יונה. (אבל חכמים סוברים שהכל הולך אחר החטאת, ולכן די בחטאת אחת, ואחת מן העולות שהביאה, ייחשב לחטאת לבן זוג, כפי מין החטאת) – הרי לשיטתו חיוביה שמונה. החטאות הללו אינן נאכלות לכהנים, שהרי על הספק הן באות.

דף סח

- קז. א. אלו מן העופות דלהלן מטמאים בבית הבליעה את האוכלם, ואלו אינם מטמאים: קרבן העוף שנמלק בהכשר; נמלק בשמאל; בלילה; בחוץ; שלא במקומם [כגון עולת העוף שנמלקה שלא על המזבח]; בפסול מחשבה; בשינוי במעשי עבודתיה; נמלק בסכין; תורים שנמלקו ולא הגיע זמנם או בני יונה שעבר זמנם; מחוסר אבר; חולין שנמלקו בעזרה.
- ב. עוף שנשחט בחוץ או בפנים, בחולין או בקדשים.
- ג. מהו הכלל בענין זה; מתי מטמא העוף בבית הבליעה ומתי אינו מטמא?
- א. עוף מן המוקדשין שנמלק בפנים בהכשר – אינו מטמא בבית הנבלה כשאר נבלת עוף טהור (כפי שדרשו להלן סט.).
- נמלק בשמאל או בלילה, או בפסול מחשבה, או בפסול בעשייתו כגון חטאת העוף שהבדיל הראש מהגוף, או היזה שלא במקומו – אינו מטמא בבית הבליעה.

כתבו התוס' שכן היא שיטת רבי שמעון הסובר 'אם עלו לא ירדו', אבל לרבי יהודה שאמר בהמה שנעשתה בשמאל או בלילה, או קדשי קדשים כשעשאן בדרום – ירדו, לשיטתו מטמא בבית הבליעה.

ובשפת אמת כתב בדעת הרמב"ם שחולק על כך וסובר שגם לרבי יהודה שאם עלו ירדו, אינם מטמאים. ויש אומרים בדעת הרמב"ם שמודה רבי יהודה בעופות, שאם עלו לא ירדו (עפ"י ברכת הובח וזבח תודה).

כמו כן, עוף שנמלק ונטמא או נעשה נותר – אינו מטמא (ס.ט.). מלקו זר או אחד מן הפסולין; לדברי רב – מטמא (שאינן כיוצא בו כשר במקום אחר, ואין להוכיח מבמה שזר כשר בה). ולרבי יוחנן – אינו מטמא (שיש להוכיח מבמה (רש"י) או משחיטה שכשרה בזר. עתוס'). ותניא כוותיה דר' יוחנן.

א. התוס' צדדו (וכ"כ בשטמ"ק) שהוא הדין לבעל מום שמלק, לרבי יוחנן אינו מטמא בבית הבליעה. וכן הדין לכל הפסולין בבמה וכשרים בשחיטה. (ובדעת רש"י צ"ע).
ב. אונן שמלק; בחדושי הנצי"ב מובא שרב מודה שאינו מטמא, מפני שיש לו התר במקום אחר – בציבור, או בכהן גדול. וזה דלא כרש"י ותוס'. וכן העירו על כך בטהרת הקדש ובהר צבי. מלק בסכין; מלק תורים קטנים ובני יונה גדולים מדי, או עוף מחוסר אבר; מלק קדשים בחוץ – מטמאים בבית הבליעה.

ולרבי מאיר אליבא דרבי אלעזר (להלן ע) נראה שמחוסר אבר או תורים קטנים וכדו' – אינם מטמאים. וסתם משנתנו אינה כר' מאיר. (עפ"י מפרשים שם).
עוף חולין שנמלק, בין בפנים בין בחוץ – מטמא בבית הבליעה.
וי"א שלדעת ר' מאיר אליבא דר' אלעזר (ע): – אינו מטמא (ע' שטמ"ק שם וחק נתן).

ב. השוחט עוף, בין בפנים בין בחוץ, בין חולין בין קדשים – אינו מטמא.
ויש מי שכתב בשיטת רש"י שלרבי יהודה, חולין שנשחטו בפנים – מטמא. (ע' בחדושי הנצי"ב להלן ס.ט.).

ג. כלל הדבר:

עוף של קדשים שנמלק בהכשר, או נמלק בפסול בקודש (רש"י: שארע בו פסול לאחר בואו לעזרה. תוס': שארע בו פסול לאחר שנתקדש קדושת כלי. וי"מ: כל פסול שהוא כשר במקום אחר בקודש) – אינו מטמא. לא היה פסולו בקודש – מטמא.
התוס' הוסיפו כלל (ויש מכלילים אותו בכלל דמתניתין); כל פסול שאם עלה על המזבח לא ירד – אינו מטמא. וכל שאם עלה, ירד – מטמא.
ומבואר בגמרא כלל נוסף; כל פסול שהוא כשר במקום אחר, הריהו נידון כ'פסולו בקודש' ואינו מטמא. [ונחלקו רב וריו"ח בנוגע לפסול 'זר', האם נחשב כשר במקום אחר, בשחיטה או בבמה, אם לאו].
עוף שנשחט – לעולם אינו מטמא, בין בקדשים בין בחולין, בין שנשחט בקודש בין בחול.

דף סט

קח. א. מהו החילוק בין קמיצת זר ומליקת זר לענין הורדתן מן המזבח?
 ב. מה נדרש מהמלה טרפה המוזכרת בענין טומאת האוכל נבלת עוף – וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה?
 א. קמיצת זר שעלתה על המזבח – תרד. ואילו מליקת זר – לא תרד, לפי שיש לה הכשר בבמה. משא"כ קמיצה אעפ"י שכשרה בבמה בור, אין בבמה קידוש מנחה בכלי שרת כבמקדש, הלכך אין ללמוד ממנה קמיצת זר במקדש.

ב. בברייתא אחת דרשו מוכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה: מה טריפה שאין מתרת את האיסור, אף כל שאין מתרת; יצאה מליקת קדשים בפנים, הואיל והיא מתרת – אינה מטמאה.
 בברייתא אחרת דרשו: מה טריפה שוה בפנים כבחורף (בשניהם היא אסורה) – אף כל ששוות בפנים ובחורף, מטמאות; יצאו שחיטת חולין וקדשים בפנים, הואיל ובחורף אינן מטמאות (ששחיטת חולין בחורף 'שחיטה' היא ולא 'נבלה', ואפילו היא טריפה – כרבי מאיר (ע"ש)). ושחיטת קדשים בחורף חייבים עליה כרת משום שחוטאי חורף הלכך נחשבת 'שחיטה' ואינה מטמאה, אף בפנים לא יטמאו.
 ורבי יהודה דרש מתיבת טרפה (שהיא מיותרת, דמה-נפשך הרי היא כנבילה) להביא טריפה שנשחטה – שמטמאה.
 ואפשר שלדעתו שחיטת חולין בפנים – מטמאת (ע' בחדושי הנצי"ב – לשיטת רש"י).

דפים סט – ע

קט. א. נבלת בהמה ונבלת עוף – במה הן מטמאות?
 ב. האם נבלת עוף טמא מטמאת?
 ג. בהמה או עוף שנשחטו בטריפותם, האם הם מטמאים?
 ד. עוף טריפה שנמלק, האם הוא מטמא?
 א. נבילת בהמה מטמאת במגע ובמשא ואינה מטמאת בבית הבליעה (כגון שתחב לו חבירו לשם ולא נגע בה – הרי הוא טהור).
 נבילת עוף אינה מטמאת במגע ובמשא אבל מטמאת באכילתה, כשהיא בבית הבליעה. ואף הכלים שהאדם נוגע בהם בעת שהוא בולע – טמאים.
 ב. נבלת עוף טמא אינה מטמאת (אם משום מיעוט טרפה – יצא זה שאין במינו טריפה (ר' מאיר), אם משום נבלה – יצא זה שאין איסורו משום נבילה אלא משום אכילת דבר טמא. ר' יהודה).
 וטומאת אוכלים מטמאה, אם חישב עליה לאכילה (רמב"ם הל' אבות הטומאה ג, טז).
 ג. בהמה טריפה שנשחטה – אינה מטמאת (מן הבהמה – מקצת בהמה מטמאה ומקצת אינה מטמאה, ואיזו זו טריפה שנשחטה).
 מדברי סופרים מטמאת את הקודש – משום מעלה יתרה שעשו בו (רמב"ם אה"ט ב, ח).
 עוף שנטרף ונשחט; לדברי רבי יהודה – מטמא בבית הבליעה (מיתור טרפה שנאמר בענין). לרבי מאיר ורבי יוסי – אינו מטמא (ודרשו 'טרפה' לענין אחר, כמובא לעיל).

להלכה אינו מטמא (אבות הטומאות ג, יב).

אם העוף חי ולא נשחט, ותלש ממנו בשר ואכלו, אפילו אינו בגדר 'אבר מן החי', שאין בו גידים ועצמות – מטמא לדעת ר' יהודה (עפ"י רש"י והר' חיים).

ד. עוף טריפה שנמלק; לדברי רבי מאיר אינו מטמא (שהושוה לבהמה שדבר המכשירה לאכילה מטהר טריפתה מטומאת נבלה). לדברי רבי יוסי ורבי יהודה – מטמא. וכן הלכה (רמב"ם פסוה"מ ז, ג; אבות הטומאה ג, יב).

דף ע

ק"א. האם אכילת חלב אסורה במינים הללו: בהמה טהורה, בהמה טמאה, חיה, עוף?

ב. האם איסורי נבלה וטריפה קיימים באכילת חלב נבלה או חלב טריפה?

ג. האם איסורי נבילה וטריפה קיימים בבהמה וחיה ועוף טמאים?

א. אכילת חלב אסורה בלאו ובחיוב כרת – בבהמה טהורה בלבד, לא בטמאה ולא בחיה או בעוף (משנה חולין ק"ז. כריתות ד).

ב. לדברי רבא, איסור נבילה וכן איסור טריפה חלים על איסור חלב. (וחלב נבלה וחלב טרפה... ואכל לא תאכלהו. יש מפרשים הטעם משום שאיסור חל על איסור ב'כולל', או אף אם בעלמא לא חל, כאן גזו"כ היא שחל. (עתוס' מכות טז: ועוד). ויש מי שכתב שהוא איסור מחודש מואכל לא תאכלהו. ע' בית ישי קטו; קטז, בהערה ז).

חלב טרפה שנתנבלה, לוקה משום שניהם מלבד מלקות דחלב (עתוס' חולין לב. וכן נראה שעובר בעשה דאינו זכוח בחלב נבלה, לפי שיטת התוס' שאיסור זה קיים בכל נבלה).

ג. איסור נבילה אינו חל על איסור אכילת טמא משום שאין איסור חל על איסור (רב ורב אסי – מעילה טז). ולדעת לוי (שם) – חל, אם משום שסבר איסור חל על איסור (רש"י שם ובכריתות יד רע"א) אם משום שהואיל וגילה הכתוב שאיסור נבלה חל על חלב, הוא הדין לטמאה (תוס' שם ובמכות טז: וכ"נ דעת הראב"ד שפסק כלוי. וע"ע חולין ק: ברש"ל ורש"א; שטמ"ק כריתות יד אות א; שעה"מ איסור"ב יז; רש"ש מעילה טז; שו"ת אחיעזר ח"ב ו, ג-ד). וכן לענין טריפה אמרו בגמרא שטמא אין במינו טריפה. ופרשו ראשונים (ערמב"ם מאכ"א ד, ב; ו' ר"ש ור"ה תו"כ צו י) שאין איסור טריפה נוהג אלא במינים טהורים. ואולם מדברי התוס' (בחולין לב. ד"ה ורמינהי) משמע לכאורה שאיסור טרפה חל על איסור עוף טמא [ומה שאמרו 'אין במינו טרפה' היינו איסור טרפה לבדו, כי תמיד יש בה גם איסור נבלה].

ק"א. האם קיימת טומאת נבלות בדברים ובאופנים דלהלן?

א. בשר בהמה טמאה וחיה.

ב. חלב בהמה טהורה או טמאה; חלב חיה; חלב בהמה האסורה בהנאה, כגון שור הנסקל.

ג. עוף קדשים שנמלק ואינו ראוי למזבח, והוא טריפה.

ד. עגלה ערופה לאחר עריפתה.

ה. עגלה ערופה לאחר ירידתה לנחל, שנשחטה או מתה – מה דין בשרה ומה דין חלבها?

ו. ערף עז על נחל איתן, במקום עגלה.

ז. מהו שיעור אכילת נבילת עוף טהור, המטמאת בבית הבליעה?

קצא

- א. טומאת נבלות קיימת בכל בהמה וחיה. בהמה טמאה, אף כשנשחטה מטמאה טומאת נבלות (ולא לה תטמאו כל הנגע בהם במתם יטמא – אעפ"י שהם שחוטים. רש"י עפ"י תורת כהנים).
- ב. חלב בהמה טהורה אינו מטמא טומאת נבלות (וחלב נבלה... יעשה לכל מלאכה), אף בבהמה האסורה בהנאה כגון שור הנסקל (כל חלב...).
- וכבר תמחו על דברי המאירי בסנהדרין קיב והגרעק"א בב"ק מא. ע' בשו"ת אחיעזר ח"ג נא, ב ובשו"ת בית זבול ח"א יח, ו.
- ואולם חלב בהמה טמאה, וכן חלב חיה בין טמאה בין טהורה – מטמא טומאת נבלות (שלא טיהר הכתוב אלא חלב בהמה טהורה, שנאמר טרפה – יצאה הטמאה שאין במינה טרפה; ואכל לא תאכלו – מי שחלבה אסור ובשרה מותר, יצאה טמאה שחלבה ובשרה מותר).
- ג. כאמור לעיל, רבי מאיר טיהר נבילת עוף טריפה של מוקדשין ע"י מליקה. ורבי יהודה ורבי יוסי מטמאים. ונחלקו רבי יוחנן ורבי אלעזר האם טיהר ר' מאיר אפילו בבעלי מומין או רק בתמימים הראויים למזבח. ולדעת ר' אלעזר המטמא אפילו בבע"מ, הוא הדין באוויזים ותרנגולים שמלקם.
- ד. עגלה ערופה לאחר עריפתה אינה מטמאה טומאת נבלות ('כפרה' כתובה בה, כקדשים). הוא הדין לשעיר המשתלח אחר דחייתו מן הצוק – אינו מטמא מאותו הטעם, וכולם נלמדו ממליקה (עפ"י אחיעזר ח"ב ז, ג וח"ג נא, ב. וע"ע הר צבי כאן; אבי עזרי שאה"ט (תנינא) ב, י).
- ה. עגלה ערופה שנשחטה – אין בה טומאת נבלות (שאינן לך שחוטה בבהמה טהורה שאינה מטמאה, ואעפ"י שאין שחיטתה מתירה).
- מתה מעצמה – בשרה טמא וחלבה טהור, כשאר בהמות (כל חלב – לרבות בהמה האסורה בהנאה, כנ"ל).
- ו. ערף עז במקום העגלה; רבי ירמיה נסתפק בדבר לדעת ר' אלעזר, שמא כשם שמתה באוויזים ותרנגולים שנמלקו, שדינם כתורים ובני יונה, כך עז דומה לעגלה, או שמא כיון שהיא מין שונה ממנה, מטמאה. ערף בהמה גסה – משמע ברש"י ובתוס' שטהורה לרבי אלעזר, לפי שהיא מינה של העגלה.
- ז. אין העוף מטמא בבית הבליעה אלא כשיעור איסור אכילתו; כזית בכדי אכילת פרס (נבלה... לא יאכל. כן אמרו בדעת ר"מ, ואפשר שרבי יהודה ג"כ מודה לדרשה זו אעפ"י שאין המלה מיותרת לדעתו. תוס'). [וכן בהמה מטמאה בכזית. ואבר שלם – אין לו שיעור לטומאה (עפ"י מעילה טז)].

פרק שמיני; דף עא

קיב. מה דינן של התערובות דלהלן:

- א. איסורי הנאה שדינם במיתה, שנתערבו בזבחים כשרים (וכן נתערבו בחולין המותרים).
- ב. איסורי הקרבה לגבוה, שנתערבו בזבחים.

ג. בעלי חיים חולין תמימים, שנתערבו בזבחים.

ד. זבחים שנתערבו אלו באלו.

א. איסורי הנאה וכל בעלי חיים שדינם במיתה כגון חטאות המתות או שור הנסקל, שנתערבו בזבחים, אפילו אחד שנתערב בריבוא – כולם ימותו ואינם בטלים ברוב. ואין אומרים לפזרם אנה ואנה ונדונם ב'כל דפריש מרובא פריש' – גזרה שמא יקח מן הקבוע (ע' להלן עג).

לדעת התוס', הוא הדין לאיסורי הנאה שנתערבו בבהמות חולין מותרות – הכל אסור. ודחו דעת רבנו תם שבאלו לא לגזור לאסור כבקדשים, ואפשר להפרישם ולדונם ב'כל דפריש'.

ב. איסורי מזבח שנתערבו בזבחים כשרים – הכל נאסר, ואפילו אחד בריבוא, כנ"ל. אלא ירעו עד שיסתאבו, ולאחר שנפל בהם מום יפדה את הזבחים שבתערובת לפי דמי היפה שבהם (שמא היפה הוא זבח), ויצאו הבהמות לחולין בפדיון. ובדמי הפדיון יביא קרבן מאותו המין שנתערב.

מבואר במשנה שהוא הדין לתערובת של טריפה בזבחים. והתוס' צדדו שמא לדעת האומר אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים אי אפשר לפדות, שהרי הטריפה אסורה באכילה לישראל. או שמא כיון שאין אסורים אלא מחמת תערובת הטריפה, אבל הם בעצמם ראויים לאכילה – מותר לפדות. [ולפי צד זה, אף בתערובת אחד באחד האסורה מהתורה יש להתיר. כן כתב בספר מנחת חינוך תמא, ב].

ג. חולין תמימין שנתערבו בזבחים – יימכרו החולין לצרכי אותו מין קרבן שנתערבו בו, ונמצאו כולם קדשים של מין אחד. והיות ואין ידוע מי הוא הבעלים של כל קרבן, ייקרב כל אחד לשם מי שהוא בעליו (עפ"י רש"י. והתוס' פרשו שייקרב בסתמא דוקא, וסתמו – לשמו).

ד. זבחים שנתערבו אלו באלו; אם היו כולם מאותו המין [וכן עולה ותמורתה שנתערבו, שדינם שוה. כדלהלן פא:]: – ייקרבו לשם מי שהוא (כלומר בסתמא, כדלעיל. תוס'). ומבואר להלן (עה) שזה דוקא בקרבנות שאינם טעונים סמיכה, אבל בטעונים סמיכה, הרי אין ידוע מי הבעלים כדי שיסמכו. היו הזבחים ממזינים שונים, שהקטרתו של זה שונה משל זה, כגון עולה ושלמים – ירעו עד שיסתאבו ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה, ובדמי היפה שבהן ממין האחר, ויפסיד המותר מביתו. זבחים שנתערבו בבכור או במעשר בהמה, שאין בהם פדיה – ירעו עד שיסתאבו וכשנפל בהם מום יפדה את הזבח שיש לו פדיון, נמצא עתה חולין מעורב בבכור או מעשר בעל מום, ונאכלים שניהם כקדושת בכור, [אינם נשחטים או נמכרים באטליז ואינם נשקלים בליטרא, וכדלהלן]. זבחים ממזינים שונים שנתערבו, אעפ"י שאינם ראויים להיקרב כמות שהם כאמור, אפשר שאותם שבדיעבד אם הקריבום כשרים, [כגון אשם ושלמים שהאיסור הוא משום שממעט זמן אכילתם וכד'], אם הקריבם בחוץ חייב. וצריך עיון. ואולם חטאת שנתערבה בחולין שאי אפשר להביאה בספק ולהתנות עליה בנדבה, נחשבת 'אינה ראויה לאהל מועד' ופטורים עליה בחוץ (עפ"י מנחת חינוך קפו, יא).

דפים עב – עג

קיג. האם יש ביטול לדבר חשוב שנתערב?

נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בדעת רבי מאיר, האם כל דבר שאנשים רגילים למנותו במכירתם, גם אם יש כאלו שאינם מקפידים על המנין המדויק – אינו בטל, או שמא רק דברים חשובים שנמנים לעולם. וישנה דעה הסוברת שאפילו דברים שרק מיעוט אנשים מוכרים אותם במנין – אינם בטלים (כן משמע בפרש"י בדעת תנא דליטרא קציעות. [כן דעת תנא דמתניתין לרב פפא]. ואולם התוס' השוו דעה זו עם דעה ראשונה). ולדעת חכמים, רק ששה דברים (וכיוצא בהם דברים חשובים ביותר, הכל לפי המקום והזמן. פוסקים) אינם בטלים מתוך חשיבותן: אגוזי פרך, רמוני באדן וכו'. ורבי עקיבא הוסיף גם ככרות של בעל הבית. לדברי רב אשי, בעלי חיים אינם בטלים אפילו לחכמים, מפני חשיבותם.

א. הרמב"ם (מאכלות אסורות טז) פסק כחכמים שאין מקדשים אלא ששה דברים, וכן ככרות של בעל הבית – כרבי עקיבא. וכן בכל מקום וזמן, הדברים החשובים ביותר כגון רימוני בדן שבזמנם – אינם בטלים (וכ"פ בשו"ע י"ד ק').

ודעת הסמ"ג לפסוק כרבי מאיר, לפי שנחלקו אליביה רבי יוחנן וריש לקיש, והלכה כרבי יוחנן שאמר 'את שדרכו לימנות'.

ובספר התרומה פסק שכל דבר שיש בו מנין אינו בטל [כרבי יהודה דליטרא קציעות].
ב. לא אמר ריש לקיש לרבי מאיר שכל דבר שבמנין לא בטל אלא באיסור תורה, אבל בדרבנן, רק אם נמנה תמיד אינו בטל [ושמא רק בתרי דרבנן. ושמא רק באיסורי אכילה ולא באיסור הנאה] (תוס' עפ"י יבמות פא. ועתו"י ביצה ג). ואולם לרבי יהודה אפילו איסור דרבנן לא בטל.
ג. חתיכה הראויה להתכבד בה לפני האורחים הריהי כדבר שדרכו להימנות תמיד. וכתבו התוס' שבהמה שלמה ודאי אינה גרועה מחתיכה. ורק עוף קטן אפשר שאינו דבר חשוב. ויש חולקים וסוברים שאין אומרים 'חתיכה הראויה להתכבד' אינה בטלה אלא כאשר היא מוכנה לאכילה כמות שהיא (רבנו תם ועוד).

ד. בריה אינה בטלה מפני חשיבותה. וכתבו התוס' שאין שייך 'בריה' אלא באיסור שנאמר בתורה מעיקרו על דבר שלם, כגון גיד הנשה ואבר מן החי, שכאילו פרש הכתוב בין גדול בין קטן. אבל אין זה שייך באיסור נבלה או שור הנסקל וכו'.

ה. ישנן דעות שבאיסורי אכילה המותרים בהנאה, דבר חשוב בטל [לדעת מקצת תנאים]. ויש אומרים כן רק בדבר שבמנין. ודעת רוב הראשונים שלא לחלק בכך (ערש"י ותוס' וש"ר בע"ז עד. ובראשונים בחולין ק וביבמות פא).

דף עג

קיד. א. בהמה האסורה בהנאה שנתערבה בזבחים – מפני מה אינה בטלה ברוב? ומה הדין בדיעבד, כשהקריבום?
ב. ליטרא קציעות (= משקל מסוים של תאנים יבשות, חתוכות ומגובשות) של תרומה, שדרסוהו על פי כלי מלא קציעות חולין ונתערב הכלי בכלים אחרים – האם יש לו ביטול ובכמה? כיצד הדין כשנתערבה התרומה לגמרי בשאר הקציעות שבתוך הכלי?

א. בהמה האסורה בהנאה שנתערבה בזבחים, לפי הסבר רב פפא הטעם שהכל אסור הוא משום שדבר שבמנין אינו בטל, וכדברי רבי יהודה (בדעת רבי יהושע) שאפילו דבר שאינו נמנה תמיד אצל הכל, כל שיש בו מנין אינו בטל. ולפי הסבר רב אשי הטעם שהכל אסור משום שבעלי חיים חשובים הם ואינם בטלים.
א. לדברי שניהם מדין תורה האיסור בטל. לא אסרו אלא מדרבנן (תוס'. וכן הביא רש"י מרבו). ויש סוברים שמהתורה הכל אסור מחמת הספק מדין 'קבוע'.

ב. אף רב פפא לא אמר אלא בבעלי חיים קטנים כגון עופות, אבל כגון שור וכד' ודאי חשוב הוא ואינו בטל אף לדעת האומר 'את שדרכו לימנות שנינו' (עתוס' עב. וביבמות פא:).
ואין לדוחקם עד שיפוצו הנה והנה ואז להקריבם משום 'כל דפריש מרובא פריש' – גזרה משום קבוע (רבא).
ואמר רבא: אם הקריב – אינו מרצה (וצריך להביא קרבן אחר. שטמ"ק). ותלו דין זה במחלוקת התנאים בענין דין 'דיחוי' בבעלי חיים.
כיון דקיימא לן אין דיחוי בבעלי חיים, לכן להלכה אם הקריב – הורצה. אך זה דוקא כשהקריב את שנים מהם או יותר, שודאי הקריב כשרה, אבל הקריב רק אחת – הרי זה ספק (לקוטי הלכות. ונראה שמהתורה הורצה משום ביטול ברוב, ומדרבנן ספק הורצה).
פרש אחד מהם ללא מעשה מכון מהאדם – יש מתירים להקריבו ויש אוסרים (ע' זבח תודה).

ב. ליטרא קציעות שדרסוהו על פי עיגול; לדברי רבי מאיר, נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע האם מחשבים את הקציעות שלמטה [שודאי האיסור אינו שם] כדי להעלות את התרומה באחד ומאה, או אין מחשבים אלא הקציעות העליונות שבכל כלי, אותם שבספק.
ודוקא תרומה דרבנן, ולא בדגן תירוש ויצהר (תוס', ואפילו בזמן הזה). אך יש ראשונים שסוברים מעשר תאנים מדאורייתא, ואעפ"כ הקל רבי אליעזר.
לדברי רבי יהודה, בין לר"א בין לר"י אין מחשבים את התחתונות שאינם בספק, ומחלוקתם היא האם יש ביטול לליטרא קציעות במאה כלים, או שמא אין ביטול לקציעות כלל, כיון שיש בהם מניין. הרמב"ם פסק שיש להן ביטול אם יש שם מאה עיגולין של חולין, אבל בלא"ה אין הקציעות שלמטה מתחשבים לבטל.
נתערבו לגמרי, שנדרסו בתוך הכלים, לדברי הכל יעלו באחד במאה, שכבר אין הליטרה עומדת בעינה ואין כאן 'דבר שבמנין'.
אך לדעת האומר 'מין במינו לא בטיל' – אסורות. ויש סוברים שבתערובת יבש ביבש אפילו מין במינו בטל (עתוס'; שו"ת הרשב"א ח"א תרצח).

דף עד

קטו. דבר איסור שנפל להתר מרובה ואינו בטל מפאת חשיבותו, מה דין התערובת באופנים הבאים?
א. פריט אחד פרש מן התערובת ואבד מן העולם.
ב. פרש ממנה פריט אחד או יותר ונתערב בדברים אחרים המותרים.
ג. האם מותר לכתחילה לבטל את חשיבות הפריטים כדי שהאיסור יתבטל ברוב? מה הדין כאשר בטלה חשיבותם מאליה? ומה הדין כאשר רוב הפריטים שבתערובת בטלה מהם חשיבותם?
א. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב: טבעת של עבודת כוכבים שנתערבה במאה טבעות ונפלה אחת מהן לים הגדול – הותרו כולן. (הואיל ומדין תורה האיסור בטל ברוב, הקלו חכמים לתלות שזה שאבד – הוא האיסור. תוס'). ופרשו שרב נוקט כרבי אליעזר שאמר כיוצא בזה בזבחים שנתערבו, אבל לתנא דמתניתין אין להתיר, הלכך זבחים שנתערבו בבהמות אסורות אין להתיר עד שימותו כולן, ואין די במיתת אחת מהן.

א. אין להתיר אלא באבד מן העולם ולא כשפירש למקום אחר (רש"י ותוס'). ואם פרש למקום אחר ואח"כ אבד – נחלקו האחרונים אם יש להתיר התערובת אם לאו (עש"ך יו"ד קי סקמ"ב; מנחת יעקב מג, יב ודר"ת ס"ק קנט).

ב. אין להתיר אלא בשאבד ממילא ולא שהאדם איבדו, אלא אם כן איבד קודם שנודע לו על התערובת (עתוס'; שו"ת הרא"ש כ"ז; יו"ד קי ובש"ך סקמ"ב). ויש שסוברים שאם הפילו אדם בשוגג מותר ולא קנסו משום מזיד (תורת הבית הארוך ד, ב; בהגר"א סקכ"ד). ויש מתירים רק אם אכלו אדם בשוגג [ולא בשאיבדו], שבוזה אין לחוש שמא יעשה כן במזיד (עפ"י תרומת הדשן קעה. וע' דעות הפוסקים ביו"ד קי, ז).

אף לדעת המתיר, אמר רבי אלעזר שאין להתיר להנות מן התערובת אחד אחד אלא שנים שנים ביחד לפחות, שודאי יש כאן דבר המותר.

א. כן פרש"י. ואילו מהרמב"ם (בפיה"מ להלן, ובהל' ע"ז ז, י וע"ש בכס"מ) נראה שפרש, לא התיר רבי אלעזר אלא כשהקריב שנים ביחד, וכן כשנפלו לים שנים, ואז מותר לאכול אפילו אחד אחד.

ב. נתערבו שני דברים אסורים; יש אומרים שאין להתיר להנות אלא מארבע ארבע, וכן בשלש דברים – אין להתיר אלא בשש שש. ויש אומרים שלעולם די באחד נוסף על הכמות שנפלה (עש"ך יו"ד קי סקמ"ז; פר"ח כרתי ומנחת יעקב).

כדברי רב אמר ריש לקיש לענין חבית תרומה שנתערבה במאה חביות ונפלה אחת מהן לים המלח. לדברי רבה לא התיר ריש לקיש אלא בדבר שחסרונו ניכר בתערובת כגון חבית, ולא בדבר קטן. ורב יוסף חולק וסובר שאין חילוק בדבר.

א. הרמב"ם (תרומות טז, ב) פסק כרבה (רמב"ם תרומות טז, ב. וי"א דוקא בתרומה פסק כן. ע' חו"ד קי באורים סק"א. וי"א שאם נפלו שתי ויותר מותר. ע' כס"מ ע"ז ז, י ובב"י יו"ד קמ) ורוב הפוסקים נוקטים כרב יוסף (רשב"א בתורת הבית ד, ב; טשו"ע קי, ז).

ב. בירושלמי (תרומות ד, ז ופ"מ) מובא שרבי יוחנן חולק על ריש לקיש ואוסר. ואולם להלכה נקטו הפוסקים להקל (רמב"ם ע"ז ה; שו"ת הרא"ש כ"ז; יו"ד קי, ז) ודעת הראב"ד (בהשגותיו שם) לפסוק כרבי יוחנן.

ג. יש אוסרים לאדם אחד לאכול את כל התערובת, שלא התירו אלא כאשר יש 'ספק ספקא'; ספק האיסור הוא זה שאבד, ואף אם לא, שמא האיסור נשאר, אבל כשאחד אוכל הכל אין כאן אלא ספק אחד. ואף לשני בני אדם יש אוסרים לאכול בבת אחת. ויש מתירים, מלבד לאדם אחד בבת אחת (ע' בפוסקים ביו"ד שם).

ד. דנו המפרשים בתערובת תרומה בפחות ממאה – ע' במובא בשלמי שמעון ובחדושים ובאורים יג, טו.

ב. פרשו מיעוט פרטים (ואפילו חצי. רשב"א ועוד) מהתערובת והתערבו עם דברים אחרים – רב התיר את התערובת השניה, משום ספק ספקא. אבל אם רוב התערובת פרשה ונתערבה – אסור, שמניחים שהאיסור נמצא ברוב. ושמואל החמיר באיסור עבודת כוכבים אפילו פרשו פרטים מהתערובת השניה ושוב נתערבו בדברים אחרים – שעבודת כוכבים ספקה וספק ספקה אסורה עד סוף העולם. וכבר נחלקו תנאים בדבר; רבי יהודה אסר אף בשאר איסורי תורה. ורבי שמעון בן יהודה בשם רבי שמעון התיר. (ולפירוש אחד ברש"י, רבי אלעזר אסר בע"ז בלבד, אלא שמתיר ע"י הולכת הנאה לים המלח).
א. הלכה כרב באיסורים. ויש שפסקו להתיר רק בתערובת השלישית. ומרש"י משמע שלאחר שפרש מהתערובת השניה לשלישית – אז הותרה השניה, ואפשר אפילו בבת אחת. האריכו בזה המפרשים.

ב. כתבו התוס' ועוד ראשונים שגם לדעת המתירים, אין להנות מהתערובת כולה כאחת, שהרי נהנה ודאי ממה שפרש מהתערובת ואין כאן אלא ספק אחד.

ג. דבר חשוב שנתערב, הסיק רב נחמן שאין לבטל החשיבות לכתחילה, כגון לפתוח חביות, אבל אם נתבטלה החשיבות מאליה – מותר. ובתרומה, נוטל מן החבית כדי דימוע (= אחד ממאה) ושותה. עבר וביטל את החשיבות – נחלקו תנאים בדבר; יש אוסרים אפילו ביטל בשוגג משום קנס שוגג אטו מזיד, ויש מתירים אפילו ביטל במזיד, ויש אוסרים במזיד ומתירים בשוגג (תוספתא תרומות ה; גטין נד: ירושלמי ערלה ג, ו). וכן הלכה (רמב"ם מאכ"א טז; יו"ד קי). אפילו בטלה החשיבות של רוב הפריטים שבתערובת – לא הותרו אלא אותם חלקים שבטלה חשיבותם, ואין תולים שהאיסור נמצא ברוב שנתבטל חשיבותו.

א. יש מי שסובר שלדעת רב (הנ"ל בסעיף א), אם בטל חשיבותו של אחד מהם – הכל מותר. ואין כן דעת שאר פוסקים. וי"א שכשרוב הפריטים נתבטלו מחשיבותם, לרב יהודה בשם רב הכל מותר (ע' שטמ"ק אות יא). ואולם הלכה שבכל אופן אין מותר אלא מה שנתבטלה חשיבותו. ב. יש מן האחרונים (ט"ז ועוד) שדנו בכגון שנתערבו שתי חתיכות ובטלה חשיבותה של חתיכה אחת בלבד – שאפשר שאין להתיר כיון שעדיין קיים איסור חשוב בתערובת, והרי אנו דנים את התערובת כמחצה איסור. ויש שדחו דין זה (פר"ח ועוד). ע' בשער"י ג, יב.

דף עה

קטז. א. זבחים שנתערבו אלו באלו – האם יש חילוק בדינה של התערובת, בין זבחים הטעונים סמיכה ובין אלו שאינם טעונים סמיכה?

ב. זבחים מאותו המין שנתערבו זה בזה ומקריבם, כמה מתנות דם הוא נותן? מה הדין לכתחילה ובדיעבד?
ג. דם של כמה זבחים ממין אחד, שנבלל בכלי אחד – כמה מתנות יש ליתן ממנו על המזבח?
ד. האם אפשרית במציאות תערובת זבחים של חטאת ואשם; חטאת ועולה; עולה ושלמים; אשם ושלמים; אשם ופסח?

א. זבחים הטעונים סמיכה שנתערבו במינם, היות ואין ידוע מי בעליהם לסמוך עליהם – אינם נקריבים, אלא ירעו עד שיסתאבו ויקחו בדמיהם זבחים אחרים, ויקריב כל אחד את קרבנו עם סמיכה. בדיעבד שהקריבם כך, נראה שכשרות אפילו למ"ד בע"ח נדחים (חזו"א קמא לד, ה). ואולם זבחים שאינם טעונים סמיכה, כמו קרבן הנשים, קרבנות ציבור, העופות, הבכור ומעשר בהמה – מקריבים אותם לשם מי שהם.

ב-ג. זבחים שנתערבו זה בזה כשהם חיים, או גם לאחר שחיתתם אלא שדמם לא נתערב בכלי אחד – נותן מדמו של כל זבח זבח כמספר מתנות הראוי לו. ואם נתן מתנה אחת מכל כלי וכלי – יצא. (ולבית שמאי (לו) בחטאת – שתי מתנות לכל הפחות. ובחטאות פנימיות ארבע מתנות מעכבות לדברי הכל). נתערב דמם בכלי אחד; לכתחילה נותן כאילו היה זה קרבן אחד, כמספר המתנות הראויות לו. בדיעבד נתן מתנה אחת (ולב"ש בחטאת חיצונית שתיים) – כיפר. רבי אומר: אם אין במתנה כדי שיעור דם לכל אחד מן הזבחים (בכדי שייראה הדם בשתי רוחותיה של הקרן) – פסול.

ד. חטאת ואשם – אין שייכות בהם תערובת, שזו נקבה וזה זכר. ואפילו שעיר-חטאת של נשיא שהוא זכר, הלא אין לשעיר צמר אלא שער, ומובדל במראיתו מן האשם שהוא מין כבשים. בשאר כל הזבחים שייכות תערובת: עולה וחטאת – בשעיר נשיא שהוא זכר, והלא עולה יכולה לבוא מן הכבשים ומן העזים. עולה ושלמים – שניהם זכרים (והשלמים – גם נקבה), מן הבקר או מן הצאן בכבשים או בעזים. וכן אשם ושלמים – שניהם זכרים ובצאן. אשם ופסח גם כן יכולים להתערב, אעפ"י שהפסח בא בן שנה והאשם בן שנתים – הלא יש אשם נזיר ואשם מצורע שהם באים בני שנה. ועוד, יש בן שנה שנראה כבן שנתים, ולהפך.

ק"ז. א. תמורת בכור, האם דינה בכבד עצמו לענין אכילת נדות, אפשרות פדיון, שקילה במשקולת? ב. מדוע אין שוקלים בכור בעל מום במשקולת ובאטליו כשרוצים למכרו, והאם יש אופן שמותר הדבר? א. תמורת הבכור – בכבד; אינו נאכל לנידות לב"ש, אין לה פדיון (לחול קדושה על המעות כשפדאה. עתוס'), ואינה נשקלת בליטרא כדרך שקצבים מוכרים בשר חולין. [תמורת בכור אינה קריבה ולא ניתנת לכהן אלא נאכלת במומה לבעלים. (עפ"י תמורה כא ולעיל לז)].

ב. אין שוקלים בכור ומעשר בהמה בליטרא ואין שוקלים ומוכרים אותם באטליו, משום בזיון. ושונים משאר פסולי-המוקדשין שמותר לעשות כן, כיון שעל ידי כך דמיהם עולים, והרי בדמיהם מביאים קרבן יותר מובהר, אבל בכור בע"מ שדמיו להדיט ולא לקרבן – אין התר לזלזל בו. כתב רש"י (בד"ה ופרכינן) שהוא איסור דרבנן (וכ"ה בהל' בכורות להרמב"ן פ"ה וברא"ש שם; ספר החינוך שסג. וע' מנ"ח שצד, ו, שסא, ד; חזו"א בכורות כב, ד). והתוס' (כאן ובבכורות כא: לא.) נקטו עפ"י הגמרא במק"א שהוא דין תורה (וע' קהלת יעקב תוספת דרבנן רסה שהוכיח כן מרש"י ב"ק יג. ותמורה יג:), והקשו ממשמעות הסוגיא.

ואפילו אם על ידי מכירת הבכור בליטרא יהא ריוח לקרבן אחר, כגון שנתערב קרבן אחר עם הבכור, ועומדים לרעה ולמכירה – אין התר לזלזל בבכור לצורך זבח אחר. והסיק רב אמי שגם אם התפיס בכור לבדק הבית – אין שוקלים אותו בליטרא כדי להוסיף דמיו להקדש, הגם שהריוח בא לאותו גוף, לקדושת בדק הבית אשר בו – כלום הקנה הכהן לבדק הבית אלא מה שקנוי לו, והואיל ואצלו אין יכול לשקול בליטרא, כמו כן אין יכול להקנות להקדש עודף הדמים שיריוח ע"י שקילה מדויקת בליטרא כדרך הקצבים.

דפים עה – עו

ק"ח. מהי השאלה האם 'מביאין קדשים לבית הפסול' אם לאו, ומהם חילוקי הדינים של האופנים השונים? נחלקו חכמים ורבי שמעון במשנתנו אודות אשם שנתערב בשלמים, האם יישחטו ויאכלו כחמור שבהם הגם שממעט בכך את זמן אכילת השלמים (ר' שמעון), או שמא כיון שממעט באכילתם יש לחוש שמא יתותרו ויבואו לידי פסול, הלכך עדיף לרעותם עד שיסתאבו, וייפדו (חכמים). ואולם כאשר אין תקנה אחרת, כגון בתערובת חתיכות בחתיכות – הכל מודים שיאכלו כחמור שבהם, כפי הזמן הקצר. [כמו כן נחלקו בפסח שנתערב בבכור או במעשר, שזה אכילתו עד חצות ואלו לשני ימים (ע' פסחים צח:)].

וכן נחלקו באופן שממעט ממנין האנשים האוכלים; כגון מעשר בהמה שנאכל כולו לכל אדם, שנתערב עם שלמים, שאם יקריבם כחומרי שלמים הריהו ממעט באפשרויות האכילה של חזה ושוק ומביא קדשים לבית הפסול (ע' בכורות ס-סא).

וכן נחלקו על מצורע מסופק; האם מביא אשמו ומתנה שאם אינו חייב יהא הקרבן קרב שלמים, אם לאו, וכדלהלן.

וכן אסרו חכמים (– ר' מאיר. להלן ז:) לתת תבלי תרומה לבשר קדשים, שנמצא ממעט מזמן אכילתם, ושמה ייאלץ לשרוף את הבשר ותבלין התרומה עמו.

והוא הדין ללקיחת תרומה בדמי שביעית; הואיל וזמן אכילת שביעית מוגבל עד שתכלה לחיה מן השדה, לדברי חכמים אין לוקחים (כדתני תנא קמיה דרב) ולרבי שמעון מותר. וכן הדין לענין בישול ירק של שביעית בשמן של תרומה. [ואם כבר נתערב השמן בירק; לדעת רב יוסף אף לחכמים מותר לבשל שהרי אין לו תקנה אחרת, שאם יסחוט השמן מדי, נמצא מפסיד פירות שביעית, ואם יסחוט מעט, סוף סוף יש בירק תערובת שמן תרומה. ולדעת רבינא יש לו תקנה בסחיטה].

ואולם כמות מועטת מותר לבשל ולאכול מיד ואין חוששים שמא ישהה ויבוא לידי פסול (ירושלמי שביעית ח,ז; רמב"ם שמיטה ה,ד).

הוכיחו בגמרא שרבי שמעון שמתיר – מתיר אף לכתחילה. ולכן מותר לדבריו ליקח תרומה בכספי מעשר שני, הגם שמגביל בכך את אכילתה, לאכלה בין החומות וכד' (רש"י). וכן מגביל את אכילת המעשר, שלא ייאכל אלא לכהנים (תוס'). וחכמים אוסרים.

[בתחילה אמר רבה (י רבא) שרבי שמעון לא נחלק אלא כשכבר נתערב אבל לא לכתחילה, מלבד בתרומת תבלין דרבנן שמתיר לכתחילה, או לצורך תיקוני גברא כגון לטהרת המצורע. אולם משמע שלבסוף הסכים רבה שר"ש מתיר בכל אופן].

א. הלכה כחכמים (ירושלמי שביעית ח,ז; רמב"ם פסח"מ ו; נזירות י,ז ובראב"ד; שמיטה ויובל ה,ד; מעשר שני ז,יא).

ב. מבואר מתירוצו אחד בתוס' שמותר להשביח ולתקן את התרומה, גם באופן שממעט באכילה על ידי כן, כגון לחמצה סמוך לפסח, הגם שייתכן שייאלץ לבערה.

ג. נחלקו אחרונים אודות מיעוט בתחילת זמן האכילה, כגון הקרבת קרבנות הנאכלים בזמן התענית, או שוחט ספק פסח שלמים ולא יתברר מהו כי אם לערב, שבכך ממעט מזמן אכילת השלמים עד הלילה (ע' שער המלך קרבן פסח ג,ט; חכם צבי קנא; צל"ח פסחים פח; בנין שלמה נז).

דפים עו – עז

ק"ט. ספק מצורע-מוחלט – כיצד סדר הבאת קרבנותיו בטהרתו?

ספק מצורע מוחלט; לדברי רבי שמעון, מביא אשמו ולוג שמן עמו, והמקריב מתנה ואומר: אם הוא מצורע – הריזה אשמו, ואם לאו – יהא זה קרבן שלמי נדבה. ונאכל כחומרות שניהם (– שחיטה בצפון; קבלת דם ביד ובכלי (עתוס'); מתן בהונות; סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק; ליום ולילה).

ולוג השמן – מקדישו לנדבה, באם אינו מצורע [ואף על פי שסובר רבי שמעון אין מתנדבים שמן, כאן מתנדב כדי לתקן האדם ולהתירו בקדשים]. וקומץ ממנו תחילה ומקטיר את הקומץ, כדין המתנדב שמן שהוא כמנחה. והכמות שנחסרה בקמיצה – משלימה, שהרי לוג של מצורע שחסר – פסול. ומזה מן השמן שבע פעמים

לפני ה', וכן נותן מהשמן על הבהונות ועל ראש המצורע (עתוס' ד"ה לוג). וכשמוזה מתנה ואומר שאם אינו מצורע – הרי הם כמים בעלמא, וכדעת רבי אליעזר שאפשר להתנות כן, (שאל"כ הלא כל דבר שניתן ממנו לאישים – הרי הוא בבל תקטירו, והוא זה כהקטרה. ערש"י).

והתוס' פרשו שכשמקטיר הקומץ מתנה ואומר שאם הוא מצורע – העלאתו אינה לשם ריח ניחוח אלא לשם עצים [ואליבא דרע"ק (במנחות נח) שאסור מדין תורה להקטיר לוג שמן של מצורע משום ששמו קרבן] אבל משום ההזאה – אין צורך בתנאי לדעתם, שאינה בכלל 'לא תקטירו' (ע"ע בקרן אורה).

ופודה (בעזרה) אותה תוספת שמן שהוסיף, (כי לא נתקדשה קדושת הגוף, באם אינו מצורע – שכך היתה דעתו מתחילה, ואין כלי שרת מקדשין אלא לדעת. רש"י). ושאר השמן נאכל כדין שיירי מנחה וכדין לוג שמן של מצורע.

חכמים חולקים על רבי שמעון וסוברים שאינו מביא אשם ומתנה בשלמים, שאין מביאים קדשים לבית הפסול והרי זה ממעט מזמן אכילת השלמים (נדה ע:).
אין אפשרות לספק-מצורע להביא אשם תלוי – שאין אשם תלוי בא אלא איל (= בן שנתיים), ואילו אשם מצורע כבש בן שנתו הוא.

הלכה כחכמים, שאין מביאים אשם בהתנאה. יש אומרים להלכה שאין האשם מעכב הלכך נטהר ללא הבאת אשם (ערמב"ם נזירות י, ח; תוס' ורא"ש נזיר נה:).
ויש אומרים שמעכב הלכך אין לו תקנה לאכול בקדשים (עראב"ד שם ובלחם משנה).
והמאירי (בנזיר ט) כתב שמביא אשם ומתנה, שאעפ"י שאין הלכה כרבי שמעון, בשעת הדחק מותר.

דף עז

קכ. מה דין התערובות דלהלן:

- א. אברי חטאת שנתערבו באברי עולה.
- ב. אברי בעלי מומים באברי תמימים.
- ג. אברי רובע ונרבע בכשרים.

- א. אברי חטאת שנתערבו באברי עולה; לתנא דמתניתין, רבי אליעזר אומר: יעלו על המזבח, ואברי החטאת עולים לשם עצים. וחכמים אומרים: תעובר צורתן (כלומר, ייפסלו בלינה) ויצאו לבית השריפה.
לרבי יהודה, בין לרבי אליעזר ובין לחכמים יעלו לשם עצים.
- א. הלכה כחכמים אליבא דמתניתין (רמב"ם פסוה"מ ז, ה. והתוס' כתבו שכמה סוגיות נוקטות בסתמא כרבי אליעזר).
- ב. מדין תורה חתיכות החטאת בטלות, רק מדרבנן אינן בטלות משום 'דבר חשוב' (ראשונים).

- ב. אברי בע"מ בתמימין; לתנא דמתניתין, רבי אליעזר אומר: תעובר צורתם ויצאו לבית השריפה, מלבד אם קרב אחד מהן – ייקרבו כולם, שתולים שהאיסור כבר קרב. וכן אם קרב ראש אחד, יקרבו הראשים כולם, וכיו"ב. ויקריב השאר שנים שנים ולא אחד אחד (רבי אלעזר, כפרש"י). ולחכמים, אפילו קרבו כולם חוץ מאחד – יצא לבית השריפה.
- לר' יהודה, לר"א יעלו על המזבח (מום במ – למעט ע"י תערובת), ולחכמים תעובר צורתן ויצאו לבית

השריפה. [ואין זה דומה לאברי חטאת שנתערבו בעולה שקרבים לדעת רבי יהודה – שאברי בעלי מום מאוסים].

התוס' צדדו שלדעת תנא דמתניתין מדאורייתא הכל קרב ורק מדרבנן אסרו, הלכך אם עלו למזבח לא ירדו. ולדעת תנא דברייתא אף מדאורייתא אינם קרבים.

ג. נתערבו אברי רובע ונרבע בכשרים – לדברי הכל לא יקרבו אלא תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה. (ולר"א נראה שאם עלה אחד ייקרבו השאר, כנ"ל (וע' קרן אורה).
אברי טריפה או בהמה טמאה, אסורים בהקטרה 'לשם עצים' לדברי הכל, שמאוסים הם יותר מרובע ונרבע, שהרי אף להדיא הם אסורים (עפ"י משכנות יעקב יו"ד ט).

קכא. מה נדרש בסוגיא מן הכתובים דלהלן?

א. קרבן ראשית תקריבו אתם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח.

ב. כי משחתם בהם מום בם.

א. אתם – לחכמים, ממעט את כל הנכלל והנדרש בפסוק זה, לומר: רק השאור והדבש נאסרו להעלותם לשם ריח והותרו לשם עצים, אבל שיריים אינם בכלל ההתר להעלותם לשם עצים. וכן אין השירים בכלל הריבוי לאסור כבש כמזבח, כלהלן. ולר' אליעזר, אין ממעטים את השיריים אלא מריבוי כבש כמזבח, אבל לא את ההתר להעלותם לשם עצים (שסברא היא, אם שאור ודבש מותרים, כ"ש שיריים. עפ"י תוס').
ואל המזבח – לרבות הכבש שהוא כמזבח (לאזהרת העלאת שאור ודבש).
לריח ניחוח – אי אתה מעלה (שאור ודבש), אבל אתה מעלה לשם עצים. [ולר' אליעזר, הוא הדין לאברי חטאת ושאור שיריים, שאינם בכל תקטירו אם העלים לשם עצים, כנ"ל].

ב. מום בם – חכמים דרשו: מום בם הוא דלא ירצו, הא עבר מומם – ירצו (ואין אומרים כיון שנדחה שוב אינו נראה). ולר"א אליבא דרבי יהודה לומדים דרשה נוספת מכם בהם, שאברי בעלי מומין שנתערבו באברים תמימים – יעלו (בם – בפני עצמם משמע, רק אז לא ירצו, אבל ע"י תערובת ירצו).

קכב. א. האם מותר להקטיר שאור ודבש ושירים על כבש המזבח?

ב. האם מותר להקטיר שאור ודבש ושירים לשם 'עצים'?

א. הקטרת שאור ודבש על הכבש אסורה כדין ראש המזבח. ואילו הקטרת שירים על הכבש – אין חייבים עליה [כרבי אלעזר (במנחות נז:), אבל לרבי יוחנן חייבים עליה מהתורה].

ב. הקטרת שאור ודבש לשם עצים מותרת מן התורה. הקטרת שירים – לחכמים אסור ולר' אליעזר מותר (כגון בתערובת או לצורך 'תקוני גברא').

ואפשר שגם חכמים מודים בדברים שאינם ברי הקרבה כלל, כגון חולין או פסולין – שכשר להעלותם לשם עצים (עפ"י תוס' ד"ה בדם, ולהלן עט: ד"ה במאי).

דפים עח – עט

קכג. מה דין התערובות דלהלן?

- א. דם המעורב במים, לענין זריקה על המזבח ולענין מצות כיסוי.
- ב. דם זבחים שנתערב ביין או בדם חולין.
- ג. שני איסורים בשיעור כזית כל אחד שנבללו זה בזה, ואכלם.
- ד. איסור שנתערב בהתר ויש בו כדי ליתן טעם.
- ה. עיסה העשויה מחטים ומאורז, לענין חיוב חלה ולמצות אכילת מצה.
- ו. תערובת מין במינו – האם יש בה דין ביטול ברוב, והאם יש מקום לשער בטעם או במראה, כאילו היתה זו תערובת מין בשאינו מינו?

א. דם המעורב במים; אם יש בתערובת מראית דם – כשר לזריקה על המזבח. וכגון שנפלו המים לתוך הדם, אבל דם שנפל למים – ראשון ראשון בטל וכבר נדחה הדם ואינו חוזר ונראה לזריקה (רבי יוחנן). ודוקא בקדשים, אבל לענין כיסוי הדם אמר רב פפא: אין 'דחוי' במצוות ובכל אופן שנתערב ויש בו מראית דם – טעון כיסוי.

א. כתבו התוס' (כאן ובחולין פז סע"א ובמנחות כב.): 'מראית דם' ששנינו היינו מראה דם גמור, אבל דחה מראהו אינו כשר [ומ"מ מבואר בסוגיא שגם כשהמים רבים מהדם אפשר שיהא בו מראית דם ואינו בטל].

- ו. יש אומרים שזה רק לענין דם קדשים שהתורה קראתו 'דם' לכך צריך מראה דם גמור, אבל לענין מצות כיסוי אף במראה חלש חייבים לכסותו (עפ"י פרי מגדים יו"ד ק במ"ז א).
- ב. אין אומרים 'ראשון ראשון בטל' אם מערה הרבה בשפע, ביותר מפי חבית. ויש סוברים שאפילו מפי חבית אינו בטל רק במערה מתוך צרצור קטן (תוס' עפ"י ע"ז עג).
- ג. לענין איסור אכילת דם; יש מי שצדד שלדעת הסוברים דם שבישלו אין עובר עליו מפני שאינו ראוי לכפר על המזבח (ע' מנחות כא.), דם שנתערב במים באופן שאין בו מראה דם, או כשנפל הדם למים שבטל ראשון ראשון אפילו אם נשפך הרבה עד שיש בו מראה דם – מותר מהתורה (ע' מנחת חינוך קמח).

- ב. דם המעורב ביין או בדם; לתנא דמתניתין, רואים את היין או דם־החולין כאילו היו מים, הלכך אם יש בדם הזבח כשיעור מראית דם במים – כשר לזריקה.
- ותלו בגמרא דין זה במחלוקת תנאים, ולרבנן בברייתא אין אומרים 'רואין' אלא בטל המיעוט ברוב, כיון שאינו ניכר.
- לדברי רבי יהודה אין דם מבטל דם, הלכך אפילו טיפה אחת של דם שנפלה לתוך כלי גדול של דם חולין או דם חיה – כשר. (לאביי [דלא כרבא], אין זו דעת רבי יהודה עצמו אלא משום רבן גמליאל אמרה).
- לענין איסורי אכילה, מבואר בדברי ריש לקיש ורבא שמין במינו משתער כפי שהוא, ואין אומרים 'רואין' כאילו מעורב במין אחר'. ואף לענין טומאה יש מקומות שאין אומרים 'רואין', ואין לברר טעם החילוק אלא במקום שנאמר נאמר שלא נאמר לא נאמר (עפ"י תוס').

- ג. שני איסורים שונים שכל אחד מהם שיעורו כזית שנבללו זה בזה, ואכלם; אמר ריש לקיש: פטור ממלקות, כיון שנבללו בלעיסת פיו והבלילה אינה אחידה בכל התערובת, הרי אי אפשר שלא ירבה מין אחד על

חברו, והואיל ואין ידוע איזה איסור מהוה את הרוב באותה בלילה ואיזה מהמיעוט שנתבטל, הרי זו התראת ספק.

כן פרש"י. והתוס' כתבו שאם התרו בו משום שניהם – אין כאן התראת ספק, מאחר וודאי שעבר על אחד מהם. ועוד כתבו שבאופן זה פטור אפילו אם התראת ספק שמה התראה מפני שהמיעוט הבטל אינו משלים את האיסור לשיעור חיוב [אלא אם כן אכל שני הכזיתים בכדי אכילת פרס].

ועל כן פרשו באופנים אחרים, כגון שאכל שתי אכילות, באכילה אחת יש רוב נותר ומיעוט פיגול ויש בנותר כזית ויותר, ובאחת יש רוב פיגול ומיעוט נותר ויש בפיגול כזית, והתרו בו על אחת משום פיגול ועל אחת משום נותר, אך אין ידוע באיזה הרוב נותר ובאיזה הרוב פיגול.

והסיקו לפרש, דוקא כששני האיסורים היו מאותו המין ואין ניכרים עפ"י טעמיהם, אבל מין בשאינו מינו – אין המיעוט בטל ברוב מפני שניכר בטעם, וכדלהלן. ולפי דעת תנאים אחת אפילו במין במינו רואין כאילו היה אינו מינו, כנ"ל.

רבי אלעזר חולק על ריש לקיש וסובר שאיסורים אינם מבטלים זה את זה (וכן דעת רבי יוחנן בירושלמי ריש חלה).

כן פסק הרמב"ם (פסוה"מ יח, כ). ואולם בטוש"ע (יו"ד צח) אין נראה כן. גם בה"ג (הל' דם) הביא שאיסורים מבטלים זה את זה, וכדברי ריש לקיש.

ד. מהמבואר במסקנת הסוגיא נראה שאיסור הנותן טעם בהתר – אסורה התערובת כולה מן התורה. ונחלקו דעות הראשונים להלכה האם לוקים עליה (ר"ת ועוד). – עכ"פ כשיש כזית מן האיסור בכדי אכילת פרס) או איסור עשה הוא (ר"י מאורלינש), או אינו אלא מדרבנן (רש"י ורמב"ם). ע"ע בפירוט בע"ז סו-סח.

ה. עיסה העשויה מחטים ומאורז; אם יש בה טעם דגן – חייבת בחלה [וי"א רק אם יש בדגן כשיעור חלה. רשב"ג תוספתא חלה ב ובירושלמי שם. ויש ראשונים שפסקו כן להלכה. רשב"ג בכורים ו, יא, רמב"ן ורשב"א] ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

א. נחלקו אמוראים בירושלמי (ריש חלה) אם רק בחטה הדברים אמורים, שהיא גוררת את האורז עמה, או אף בשעורה [ובשאר מיני דגן] עם אורז. ונחלקו הראשונים כאשר אין דין 'גרירה', כגון בשאר מינים; האם משום 'טעם כעיקר' מתחייבת העיסה כולה בחלה, שאף המין הפטור שבתוכה נעשה כדין הדגן (עפ"י הרא"ש סוף הל' חלה, כהסבר הל' חמדות' שם, וכן נראית דעת הש"ך והפר"ח יו"ד שכד ועוד. ואולם יש אומרים שאף הרא"ש לא אמר לחייב בחלה, כיון שללא 'גרירה' אינו בא לידי חמץ, וכשם שאינו יוצא בה ידי חובת מצה. עפ"י פמ"ג חו"א ועוד), או שמא ללא דין 'גרירה' אין המין הפטור משלים לשיעור כדי לחייב בחלה (רמב"ן הל' חלה).

ב. למצות מצה, התוס' בתירוץ אחד כתבו שצריך לאכול הרבה באופן שיש טעם כזית מן הדגן, אבל אם יאכל כזית בדקדוק, אפשר שטעם האורז יבטל קצת מטעם ה'כזית'. ויש מי שאומר שצריך שיאכל הרבה כדי שיהא בתוך אכילתו כזית דגן בכדי אכילת פרס (עפ"י ראב"ד חמץ ומצה ו, ה).

ורוב הפוסקים נוקטים שאין חייב לאכול יותר מכזית בסך הכל. אך יש אומרים שזה דוקא

כאשר יחס תערובת הדגן הוא כזית בכדי אכילת פרס (= שלש או ארבע ביצים), אבל אם הדגן מועט אינו יוצא ידי חובתו גם אם יש בתערובת טעם דגן (עפ"י ר"ח רשב"א ואו"ז). ויש מי שחולק ומתיר בכל אופן, ודוקא באורז וקמח חטה שהאורז נגרר אחר החטים (עפ"י רמב"ן, מהירושלמי ריש חלה). וכיו"ב נחלקו הראשונים להלכה לענין חיוב חלה. ישנה דעה האומרת שעיקר דין זה שנוי במחלוקת, ולדעת ברייתא אחת אין אדם יוצא ידי חובתו בעיסה שיש בה דגן מעורב באורז, אפילו הוא נותן טעם (עפ"י תוס' מנחות כג: ד"ה אלא. וכן לענין חלה, לדעת רב הילא (בירושלמי חלה ג, ה ובמפרשים), אין העיסה חייבת עד שיהא רובה דגן וטעמה דגן).

ו. תערובת מין במינו; לדברי רבי יהודה (משום רבן גמליאל. ולרבא – גם הוא עצמו סובר כן. וכ"מ בכל הגמרא. תוס') אינו בטל כלל. לחכמים – בטל ברוב. [ומדרבנן הצריכו ששים, אטו תערובת מין בשאינו מינו. עפ"י חולין צז: ע"ז עד.].

א. רוב הראשונים פוסקים כן, שתערובת מין במינו [לח בלח] בששים מדרבנן. וכן הסכמת הפוסקים (י"ד צח) להלכה [כרבי יוחנן וריש לקיש בע"ז עד]. ואולם רש"י (בפסחים ל ובחולין צז קטז) פוסק כדברי רבי יהודה [ורב ושמואל בע"ז עד] שמין בינו לא בטל. ב. יש אומרים שלא אמר רבי יהודה אלא בתערובת לח בלח, אבל יבש ביבש – ברוב (עתוס' לעיל עג ומנחות כב; שו"ת הרשב"א ח"א תרצח). ג. נחלקו הפוסקים האם באיסורים דרבנן מודה רבי יהודה שמין במינו בטל אם לאו (וע' שער המלך מאכ"א טו; רש"י ומלא הרועים חולין קטז). ד. טבל ויין נסך בתערובת מין במינו – אוסרים בכל שהן (ע' ע"ז עג עד). ולדעת תנא דמתניתין רואים כאילו היה מין / מראה אחר, ואם היה ניכר אז – אינו בטל (ודוקא לענין קדשים או טבילה, ולא לענין איסורי אכילה, כנ"ל).

קכד. כלי טמא שיש בתוכו המשקין דלהלן – האם כשר לטובלו עמהם במקוה? יין לבן, יין אדום, רוק, מי רגלים, מי חטאת.

טבילת כלי שיש בתוכו משקים שונים; – ביין לבן – לדברי תנא קמא חולכים אחר הרוב. כלומר אם כשמכניסו למקוה רוב המשקין שבתוכו הינם מים – כשר לטובלו כך, ואם הרוב הוא יין – פסול. לרבי יהודה רואים כאילו היה זה יין אדום, ודינו כלהלן.

א. כתבו התוס': דוקא ביין רפה או מזוג אבל יין חי חזק, גם אם המים רבים עליו, כל שהוא כשיעור מזיגת היין – הרי הוא יין לכל דבר ופסול לטבילה. ב. הלכה כחכמים (עפ"י רמב"ם וראב"ד מקואות ג, יט). יין אדום – כל שניכר מראהו בתוך הכלי, הגם שהמים הם הרוב – פסול. ואם לאו כשר. וכן הדין בשמן ושאר משקים, אם נשתנה מראהם כשהכניס הכלי למים – עלתה לו טבילה, ואם לאו – פסול (ע' מקואות י, ובראשונים; רמב"ם מקואות ג, יח). רוק – אפילו במיעוטו הריחו חוצץ בין הכלי למים מפני סמיכותו, וכאילו לא טבל. מי רגלים – משמע בסוגיא שהדבר שנוי במחלוקת תנאים.

לפרש"י, לרבי יהודה כשר לטובלו אפילו הכלי מלא בהם, שרואים אותם כאילו היו מים ממש. ולחכמים החולקים על סברת 'רואין' – פסול, כל שמראהו ניכר (כ"ג). לפרוש התוס', לר' יהודה רואין כאילו היה יין אדום, כי מ"ר אינם נחשבים כמין המים. ולת"ק תלוי אם מראהו ניכר בכלי – פסול, ואם לאו – כשר.

מי חטאת – כל שהמים הרגילים מרובים ממני החטאת – כשר. אך לדעת הסובר מין במינו אינו בטל – אין כשר אפילו הם מועטים (ואין מועילה השקתם למי המקוה, משום חשיבותם או משום שאין זריעה להקדש. ערש"י ותוס'). ורק בכלי שנמא גבו ולא תוכו [בטומאת משקין מדרבנן], כיון שרבו המים הרגילים – כשר (רבא).

בתוס' משמע שלתנא דמתניתין אין להכשיר ברוב מי חטאת אלא רואים כאילו היה יין אדום, וכל שיש בהם שיעור שהיה ניכר בכלי – פסול לטבול.

דף עט

קכה. א. מהו דין טומאתו של עביט מי רגלים של זב?
ב. המסיט פשתן שטוואתו נדה – האם נטמא בכך?

א. עביט של חרס הבלוע במי רגלים של הזב, חרסיו מטמאים במשא. נתן בהם מים שלש פעמים – טהור, שכבר נפלטו המ"ר. נשתמש בו אדם אחר ללא נתינת מים – לדברי תנא קמא [שהוא רבי יהודה]: טמא אפילו נשתמש בו הרבה, שסובר מין במינו לא בטל. רבי אליעזר בן יעקב מטהר לאחר שלש פעמים של שימוש.

וכן הלכה, שמשנת ראב"י קב ונקי. ומכאן ראייה לר"ת שמין במינו – בטל (תוס'. וכ"פ הרמב"ם). ודעת רש"י להלכה שמין במינו אינו בטל.

ב. פשתן שטוואתו נדה – המסיט טהור, שהרוק אינו מטמא כשהוא יבש. ואם היה לח – טמא. נתנוהו במים ורבו עליו – לדעת חכמים טהור ולר"י טמא (עפ"י התוס'), ואפילו נתנו בו מים כמה פעמים – לפי שהרוק חודר היטב בפשתן וקשה לצאת, לפיכך אינו נפלט בנתינת מים ג' פעמים [בניגוד למי רגלים שבחרס הנ"ל].

קכו. דם פסולים או דם התמצית שנתערב בדם זבח כשר – האם זורקים את הדם על המזבח?

דם פסולים ודם התמצית שנתערבו בדם; אפילו יש בדם הכשר כדי לבטלם – יישפך לאמה, גזרת חכמים היא (אטו תערובת שאין בה כשיעור ביטול, או שמא ישירו זריקת דם פסולים ודם התמצית בפני עצמם. ערש"י ותוס'). לדברי רבי אליעזר כהסבר רב זביד, שניהם ייזרקו על המזבח, שלא גזרו חכמים לפסול קדשים. ולהסבר רב פפא, בדם התמצית כשר (שארין מצוי שיהא רבה על דם הנפש, לפיכך לא גזרו בו), ובדם פסולים – פסול מגזרה דרבנן.

לדברי הכל אם לא נמלך ונתן – כשר (כאשר יש שיעור בדם הכשר שאינו בטל, כגון כדי שיהא ניכר במים (לת"ק) או כשהוא רוב (למאן דלית ליה 'רואין'). ולרבי יהודה די אפילו במשהו דם כשר, שמין במינו לא בטיל. (ואפשר שלר"י כשר אפילו לכתחילה לזרוק. עתוס').

דפים עט – פא

קכו. מה דין התערובות דלהלן, כשנתערב דם בדם באותה כוס או כשנתערבה כוס בכוסות:

- א. קרבנות תמימים ובעלי מומים.
- ב. הניתנים למעלה והניתנים למטה. [מה הדין כאשר לא נמלך, ונתן למעלה או למטה?]
- ג. הניתנים במתנה אחת בניתנים במתנה אחת.
- ד. מתן ארבע במתן ארבע.
- ה. מתן ארבע במתנה אחת.

א. נתערב דם תמימים בדם בעלי מומין באותו כלי – יישפך לאמה משום גזירה [ובדיעבד כשר כל שלא נתבטל הדם הכשר בדם הפסול, כמבואר לעיל]. כן סתמה משנתנו. ולדברי רבי יהודה, לרבי אליעזר – ייקרב, ורואה אני את הדם הפסול כאילו הוא מים.

כוס בכוסות – לדברי רבי אליעזר: אם קרב כוס אחד, ייקרבו כל הכוסות, ובלבד שיתנם שנים שנים ולא אחד אחד (רבי אלעזר). ולר' יהודה, סובר ר"א שיקרבו אפילו לא קרב אחד מהן, ורואה אני הדם הפסול כאילו הוא מים.

ב. ניתנים למעלה בניתנים למטה, דם בדם; לדברי רבי אליעזר יתן בתחילה למעלה ורואה אני את התחתונים שנתנם שם, כאילו הן מים. ויחזור ויתן למטה. לריש לקיש ולר'אבא בשיטת ר' אליעזר – עלו לו הן העליונים הן התחתונים, מפני ש'יש בילה' בתערובת משקין והרי נתן מדם שניהם למעלה ולמטה. ואילו לרב אשי בשיטת ר' אליעזר אין בילה ולא עלו לו העליונים אלא כשיש (מחצה או) רוב מהם, ונתן כדי שיעור התחתונים ועוד משהו למעלה. וכן להפך, תחתונים לא עלו לו אלא כשהם רוב, ונתן למטה (ועתוס' ומפרשים) כשיעור עליונים ועוד, שרק אז ודאי נתן גם במקומו.

נתערבה כוס בכוסות – יתן מכל כוס למעלה ולמטה, ורואה אני את הדם האחר כאילו הוא מים. חכמים חולקים על רבי אליעזר וסוברים שבכל אופן יישפך לאמה. ולדברי רבי יהודה מודים חכמים בזה לסברת 'רואין', ויעשה כלשיטת ר' אליעזר.

נתן למטה בלא שנמלך – לר"א: יחזור ויתן למעלה (ושוב יתן למטה, לשם שפיכת שירים. תוס') ויצא ידי עליונים (לרב אשי). ולר"ל ור'א – אף ידי תחתונים וכנ"ל. לחכמים – ישפך לאמה. נתן למעלה בלא להימלך – יתן עתה למטה ועלו לו עליונים ותחתונים בין לחכמים בין לר"א, מלבד לדעת רב אשי אליבא דר' אליעזר ש'אין בילה' – לא עלו לו אלא כאשר אחד מהם מרובה, ונתן כשיעור הדם האחר המועט ועוד, כנ"ל.

ולרב יוסף ורבי יוחנן (/ רבי אלעזר) (פא), אין לתת לכתחילה למטה לדעת חכמים, כי לדעתם מקום מתן דם העולה אינו מקום השירים הלכך אין לשנות מקום דם קרבן זה כדי לתקן קרבן אחר.

ג. נתערבו דמי קרבן של מתנה אחת בדמי קרבן אחר שמתנתו אחת – ינתנו במתנה אחת. בכוסות נפרדים – ינתן מכל כוס מתנה אחת. ולדעת הסובר 'אין בילה' (רב אשי בשיטת ר' אליעזר), אף בתערובת שבאותה כוס צריך לתת באופן שיצא מן הספק, שודאי דמי שניהם ניתנו על המזבח. דנו התוס' אם יכול לתת את כל הדם המעורב במתנה אחת.

ד. מתן ארבע במתן ארבע – ייתנו במתן ארבע. בכוסות נפרדים – יתן מתן ארבע מכל כוס. ולדעת הסובר 'אין בילה' – גם בכוס אחת צריך לתת שיעור שיצא מן הספק, שבודאי נותן מכולם.

ה. מתן ארבע במתנה אחת – לר' אליעזר: יתנו במתן ארבע. והעודף – רואין כאילו הוא מים. לר' יהושע: יתן מתנה אחת בלבד וכשר – בין בכוס אחת בין בכוסות נפרדות. ולדעת האומר 'אין בילה', צריך לתת באופן שיצא מן הספק, שודאי ניתן מדמי כולן, וכנ"ל.

משמע מתוך הסוגיא שאם נתערב בכדי מתנה אחת במתן ארבע, אף לרבי יהושע יתן ארבע, שאין כאן בל תוסיף מפני שאין בתערובת אלא בכדי מתנה אחת. ובתוס' מבואר שזה רק למאן דאמר אין בילה, ומשום שאפשר שנותן מדם מתנה אחת לבדו, הלכך מפני הספק אין לחוש משום בל תוסיף, אבל למ"ד יש בילה אסור.

דף פ

קכח. מי חטאת שנתערב בהם מעט מים רגילים – האם כשרים להזאה, וכיצד?

מים שנפלו למי חטאת המקודשים, מן התורה בטל המיעוט ברוב וכשר, אלא שהחמירו חכמים במי חטאת שאין המיעוט בטל (תוס'. ולר' יהודה, מין במינו אינו בטל) שאין המיעוט בטל.

ואולם לדעת הסובר הזאה צריכה שיעור ויש בילה יש לומר שמהתורה פסול כיון שבכל הזאה מעורבים מים פסולים וא"כ חסר שיעור הזאה, ואין המיעוט משלים לשיעור הרוב (קין אורה). לדברי חכמים נפסלו המים, כי סוברים הזאה צריכה שיעור ושמא בהזאתו נחסר שיעור מי החטאת. ולדעתם שתי הזאות אינן מצטרפות להשלים שיעור הזאה. רבי אליעזר אומר: יזה שתי הזאות. ושלש דעות בהסבר שיטת ר' אליעזר; –

ריש לקיש; ר"א סובר יש בילה במשקין והזאה צריכה שיעור מסוים (ולא נתפרש מהו. תו"י יומא) ושתי הזאות מצטרפות להשלים שיעור הזאה, הלכך אם נתערבו מחצה מי חטאת (וכ"ש רוב. רש"י) עם מים אחרים – נותן שתי הזאות, שבודאי בין הכל יש שיעור הזאה. ואם יש רוב ממים אחרים – אפשר שפסול (חזו"א).

רבא; הזאה אינה צריכה שיעור ויש בילה במשקין, ומן הדין היה די בהזאה אחת, שודאי יש בה טיפת מי חטאת – אלא שקנסו חכמים שלא יהנה מן התוספת, והצריכוהו להזות עוד. רב אשי; סובר ר' אליעזר 'אין בילה' ולעולם יש לחוש שמא מזה ממים פסולים ולא ממזי החטאת, אלא שאם נתערב כלשהו יזה שתיים, שאז ודאי יש מי חטאת בהזאתו מלבד מן המים הפסולים.

א. הלכה כחכמים שתערובת מים פוסלת (רמב"ם טומאת מת ט, ח). ומאידך כתב הרמב"ם (י, ח, יב, א) שאין שיעור למים [ונחכמים דלהלן צג. כהסבר רבא שם], אלא די במשהו מן המים ליפול על הטמא ולטהרו. [יש מפרשים דבריו שא"צ שיעור במים הנפלים אך צריך שיעור במים שבאזוב, הלכך כשיש תערובת מים אחרים חסר מהשיעור שבאזוב ופסול (עפ"י ר"י קורקוס). וי"מ שאע"פ שלהלכה אין צריך שיעור, תערובת מים פוסלת הכל (ע' קר"א וחזו"א). וי"מ שהרמב"ם נקט כרבא שא"צ שיעור וקנסא הוא, וסובר שחכמים קנסו יותר, לפסול כל המים (ע' שפ"א)].

ב. להלכה יש בילה.

ג. יש מפרשים דברי רבי אליעזר [דלא כפרש"י]: יזה שתי הזאות חוץ לכלי, ובוזה יתכשרו שאר המים שבכלי (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם). והטעם, אם משום קנס, כרבא (עפ"י תוס' חדשים

וחדושי מהרי"ח, או שר"א הולך לשיטתו בתערובת אברים שקרב אחד מהם, לתלות בפסול, ואמר רבי אלעזר לא הכשיר ר"א אלא שנים שנים – אף כאן כשמשליך שנים החוצה אנו תולים לומר שהם היו הפסולים (ע' במפרשים כאן).

דף פא

- קכט. א. שפיכת שירים על היסוד – האם מתקיימת בשפיכה על קיר המזבח התחתון?
 ב. שיירי דם החטאת שנתערבו עם דם העולה – כיצד יעשה?
 ג. דם חטאת חיצונית שנתערב עם שירי דם חטאת פנימית, ולא נמלך ונתן מתנות על מזבח החיצון – מה יעשה בשירי הדם, והאם עלו לו הקרבנות לחובתו?
 ד. מנין שאין העולין (על המזבח) מבטלים זה את זה?
 ה. מנין שאין תמורת הבכור קרבה?
 א. נחלקו אמוראים האם שירים צריכין 'איצטבא', כלומר לשפכם על משטח היסוד ממש, או אפשר לשפוך על קיר המזבח בחלקו התחתון ומשם יגיע הדם ליסוד.
 מדברי הרמב"ם נראה לכאורה שפסק שאם נתן על הקיר – יצא בדיעבד ידי שפיכת שירים (כ"כ בזהב תודה. וע' חזו"א יח, י; או"ש פסוה"מ ב, יא-יב).
- ב. שיירי דם חטאת שנתערבו עם דם העולה; לאביי ולרבי שמעון בן לקיש, בין לר"א בין לחכמים ישפוך על היסוד, כי מקום עולה – מקום שירים.
 התוס' צדדו שזה מדובר רק כשנתן כבר על קרן צפונית מזרחית. ושוב כתבו ש"ל שאין חילוק בדבר. וכתב ב'ק'ן אורה' שכן עיקר.
 ולרב יוסף וכן רבי יוחנן ואיתימא רבי אלעזר – עדיין היא מחלוקת, ולחכמים – יישפך לאמה, כי מקום השירים על היסוד ממש ולא על הקיר. ולר' אליעזר, נותן בתחילה על הקיר ורואין את דם החטאת כאילו הוא מים, ואח"כ שופך על היסוד.
 פסק הרמב"ם כדעה אחרונה וכחכמים, שיישפך לאמה.
- ג. דם חטאת חיצונית שנתערב בשירי דם חטאת פנימית, ונתן מתנות הדם על המזבח החיצון – ישפוך עתה על היסוד ועלו לו שתי החטאות. ואפילו למ"ד שפיכת שירים של חטאות פנימיות מעכבת – חסרונם אינו מעכב, הלכך אע"פ שנתן מהם על עליונו של מזבח החיצון והרי נחסרו – לא פסל.
- ד. העולים שנתערבו זה בזה אינם בטלים במיעוטן (הלכך דם זבחים שנתערבו נותנו על המזבח ועלו כולם לחבותו). תנא אחד דרש מדם הפר ודם השעיר, שאע"פ שמערבן והלא דם הפר מרובה – לא נתבטל דם השעיר ועדיין שמו עליו. [ורבי יהודה למד מכאן לכל מקום שמין במינו אינו בטל. ע' מנחות כב. וער"ן נדרים נב]. ואולם יש סוברים שאין מערבים אותם בשביל נתינתם על קרנות המזבח, והם דורשים מקדש הם שנאמר בבכור, שאם נתערב דם הבכורות בדמים אחרים – נשארים בהויתם וייקרב. ויש תנא שלישי שדרש מיתור הדם... הדם האמור בקרבן עולה, לומר שאע"פ שנתערב בדם זבחים אחרים – יזרקנו.

ה. תמורת הבכור אינה קרבה שנאמר קדש הם – הם קרבים ואין תמורתם קרבה. ויש שדורש מאם שור אם שזה לה' הוא – הוא קרב ואין תמורתו קריבה.

דפים פא – פב

- קל. א. דם קרבנות הניתנים בפנים שנתערב קודם זריקה עם דמם של הניתנים בחוץ – מה יעשה בו?
ב. נתן מאותה תערובת בחוץ ואח"כ נתן בפנים, או להפך – מה דין הקרבן?
א. דם הניתנים-בפנים שנתערב עם דם הניתנים-בחוץ – יישפך לאמה. (פרש"י ימתין עד שקיעת החמה שיפסל הדם, ואז ישפוך. ובשפת אמת פקפק בדבר).
ומתבאר מדברי הגמרא שלדעת רבי אליעזר, בכל הקרבנות מלבד חטאת ואשם – יתן בפנים ורואים את החיצונים כאילו הם מים, ויחזור ויתן בחוץ.
ובחטאת ואשם משמע מפרש"י שכיון שאין יכול להכניסם פנימה – יישפך הכל לאמה אף לרבי אליעזר. ובשפת אמת צדד שיתן בחוץ ויחזור ויתן בפנים.
ב. נתן מתערובת זו בחוץ וחזר ונתן בפנים – כשר. נתן בפנים וחזר ונתן בחוץ; בחטאת [ולרבי אליעזר אף האשם] פסול, שדם חטאת החיצונה נפסל בכניסתו. ורבי עקיבא פוסל אף בשאר הקרבנות.
הרמב"ם (פסוה"מ ב, יג) פסק כחכמים שאין פסול אלא דם חטאת בלבד.

דף פב

- קלא. א. וכל חטאת אשר יובא מדמה... – במה הכתוב מדבר? אלו נפקותות יוצאות להלכה מפירושי הכתוב?
ב. מה דין המקרים דלהלן? נכנס דם העולה השלמים והאשם אל הקודש; נכנס מקצת מדם החטאת; נכנס בשרה; נכנס לקדש הקדשים שלא בדרך הרגילה; נכנס להיכל כדי להכניסו לבית קדש הקדשים ונמלך ויצא; חטאות פנימיות שנכנס דמן לקדש הקדשים.
ג. מהם חילוקי הדינים בין פסול 'יוצא' (מן העזרה) ובין פסול 'נכנס' (מדמה אל אה"מ)?
א. וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף. לדברי רבי עקיבא (וחכמים), הכתוב מדבר בקרבן הנעשה בחוץ שנכנס דמו להיכל, שנאסר באכילה וטעון שריפה. ולדברי רבי יוסי הגלילי מדובר בחטאות פנימיות, ששורפים פסוליהם בבית בירה שבעזרה. וכן ליתן 'לא תעשה' על אכילת חטאות פנימיות בין כשרות בין פסולות.
לדעה ראשונה, ניתן לרבות מוכל חטאת אף שאר קרבנות הנעשים בחוץ. כן סבר רבי עקיבא (ואולם יש תנאים החולקים וסוברים לרבות כל סוגי החטאות, אבל לא שאר קרבנות). ואילו לפי הפירוש השני, פסול חטאת שנכנס דמה בפנים נלמד מהן לא הובא את דמה... הלכך אין מקור לפסול שאר קרבנות שנכנסו דמם. וכמו כן לדעה זו אין לפסול אלא מה שנכנס, אבל המשויר בחוץ – כשר. אבל לפירוש הראשון יש לדרוש מדמה משמע אף אם נכנס קצת נפסל הכל.
א. הלכה כדעה ראשונה שאף במקצת דם פסל (רמב"ם פסוה"מ ב, טו). ויש מי שכתב שזה רק אם כיפר בפנים, אבל אם הכניס ולא כיפר, הדם שהוכנס בפנים פסול והדם שבחוץ כשר (ע' אור שמח שם ב, טז).

ב. לדעה ראשונה, האוכל מבשר חטאת שנכנס דמה לקודש – לוקה. וכן אמר רבי אליעזר (בתורת כהנים צו. וכן פסק הרמב"ם מעה"ק יא,ג, סנהדרין יט,ד ועוד). אבל לרבי יוסי הגלילי אין 'לאו' בענין זה. וכן האוכל מבשר חטאות פנימיות, כשרות או פסולות – לוקה (ערמב"ם סנהדרין שם; מנ"ח קלט,א). ג. לרבי יוסי הגלילי שלמד פסול חטאת שנכנס דמה לפני משעיר בני אהרן, משמע שאם נכנס שורפים אותה מיד ואין צריך עיבור צורה, ואילו לדעה ראשונה צריך עיבור צורה (ע' בפסחים פג).

ב. דם עולה ושלמים שנכנסו; לדברי חכמים כשרים ולרבי עקיבא פסולים. דם האשם – ר' אליעזר אומר: דינו כחטאת (כחטאת כאשם). הלכה כחכמים (ריה"ג) שאין כניסת הדם פוסלת אלא בחטאת בלבד (רמב"ם פסוה"מ ב,יג). נכנס מקצת דם החטאת; רבי יוסי הגלילי מכשיר השאר [קל וחומר מדין 'יוצא' (שהוא חומר שהמחשבת חוץ פוסלת) שהמשויר בפנים כשר] וחכמים פוסלים. נכנס בשרה – כשר (דמה). אפילו הכניס כל החטאת לפני זריקה – כשר, ואפילו הכניס בצואר מלא דם (ע' גמרא להלן צב: ורמב"ם פסוה"מ ב,יז; מנ"ח קלט וזבח תודה. ומשמע לכאן מלשון רש"י צב: שאם קיבל דמה בפנים פסול). נכנס לקה"ק דרך משופש (פשפש); לאביי פסל ולרבה לא פסל לפי שאינו בדרך הבאה. א. הלכה כרבה (רמב"ם פסוה"מ ב,יג). יש מי שכתב שאם זרק לכפר חייב אף אם הכניס דרך משופש לדברי הכל (ע' קרן אורה; שלמי שמעון). ובחזו"א (יה"א,א) אין נראה כן. ב. נכנס הדם לאולם, יש מי שכתב שאפילו אם קדושת אולם אינה כקדושת היכל – פסל, שנכנס הדם לפני ממוקמו הראוי (ע' מנ"ח קלט). היה בדעתו להכנס לקה"ק ובעודו בהיכל נמלך ויצא; לדברי רבא כשר. הרמב"ם השמיט דין זה. ונחלקו המפרשים בבאור שיטתו. חטאות פנימיות שהכניס דמן לבית קדש הקדשים; נסתפקו בדבר ועלה ב'תיקו'. [וצידדו לחייב ב'אם תמצי לומר'. וכן בדם פר ושעיר דיוהכ"פ שכבר בא בין הבדים והזה ויצא, והכניסו שוב. הנה מדמן על הפרוכת והוציאו למזבח והכניסו שוב אל הפרוכת – ספק]. להלכה, דם חטאות פנימיות שנכנס לפני ולפנים, וכן פר ושעיר יוהכ"פ שחזר והכניס דמם לפני ולפנים – פסל [כ'אם תמצי לומר']. ואפילו הכניסו לפני הפרוכת פסול [יש מפרשים פסול מספק, ויש מפרשים בודאי, שהפסק נפשט במקום אחר] (ערמב"ם וראב"ד פסוה"מ ב,יד וכס"מ).

ג. פסול 'יוצא' קיים הן בדם הן בבשר (ובשר בשדה...), משא"כ כניסה לקודש אינה פוסלת אלא בדם; ב'יוצא' ישנו פסול מחשבה (ביום השלישי... פגול...) כשחשב לזרוק בחוץ. [ולרבי יהודה (לה): אפילו חשב להוציא בלבד], משא"כ בנכנס (ביום השלישי – מקום משולש). וישנה דעת תנאים (לו). שגם מחשבת הכנסה פוסלת; יצא מקצת – לא נפסל המשויר. נכנס מקצת – מחלוקת תנאים, כנ"ל.

דף פג

- קלב. א. דם חטאת שנכנס לקודש לכפר ולא כיפר – האם נפסל?
ב. דם חטאת שנכנס בשוגג לקודש – האם נפסל?
ג. מנין מקור הדין שכל הקרבנות הנשרפים, מטמאים בגדים של האדם השורפם?
א. דם שנכנס להיכל לכפר ולא כיפר; לדברי רבי אליעזר – נפסל (גזרה שוה לכפר בקדש מאיסור כניסת אדם בבוא הכהן הגדול לכפר בקדש). ולדברי רבי שמעון (ורבי יהודה) – לא נפסל. (גזרה שוה לכפר בקדש משריפת פר ושעיר יוה"כ"פ שכיפרו בקדש).
א. בגדר 'כיפר' יש אומרים דוקא אם היוה כל ההזאות שבפנימיות; שבע על הפרוכת וארבע על המזבח הפנימי (ע' מג"ח קלט). ויש אומרים אפילו היוה על המזבח בלבד או על הפרוכת בלבד (ע' לשון הרמב"ם פסוה"מ ב, טז ובחדושי הגר"ח הלוי שם).
ב. לדעת הסוברים שאין נפסל אלא בשכיפר, נראה שאם נתן בפנים אחד מן הפסולים [אפשר חוץ מטמא שכשר לעבודת ציבור] – לא פסל (עפ"י מג"ח קלט).
ב. לדברי רבי יהודה, דם הנכנס בשוגג אינו נפסל.
הרמב"ם (פסוה"מ ב, טז – כפירוש רוב המפרשים) פסק שאם הכניסו במזיד פסל אפילו לא כיפר. ואם בשוגג, לא פסל אלא כיפר.

ג. מקור הדין שכל הקרבנות הנשרפים מטמאים בגדים של השורף; לדברי רבי יהודה – מכפל המלה חטאת האמורה אצל שרפת פר ושעיר דיום הכפורים. ולדברי רבי מאיר – מיתור לכפר האמור שם. [ואילו רבי יהודה מצריך 'לכפר' לג"ש, ללמד לדין דם חטאת שנכנס לקדש שאינו נפסל אלא אם כיפר, כרבי שמעון].

פרק תשיעי

- קלג. א. מהן שיטות התנאים בפרטי המינים שהמזבח מקדש את פסולם שאם עלו לא ירדו: בבהמה, בעוף, במנחה, בדם, בנסכים?
ב. האם המזבח מקדש קמצים שלא קודשו בכלי; אימורי קדשים קלים שהעלם קודם זריקת הדם; קרבנות חיים?
ג. אלו פוקעים מאש המזבח מחזירים אותם, ואלו שאין מחזירים אותם?
א. לדברי רבי יוסי הגלילי (בבב"א), המזבח מקדש רק פסולי קרבן בהמה, לא עופות ולא מנחה (כל הנגע במזבח יקדש. וסמוך לו: וזה אשר תעשה על המזבח, כב ש"ם...).
לדברי רבי עקיבא – גם עופות, אך לא מנחות (לפי שנאמר בענין הזה 'עולה'. ערש"י).
לרבי יהושע (במשנתנו) – אף מנחות, בין אותן הבאות בגלל הזבח בין הבאות בפני עצמן, אבל לא דם ונסכים (הוא העלה על מוקדה – הראוי לאשים).
לדברי רבי שמעון אף מנחות ונסכים (וה"ה לדם), אך דוקא אותם שבאים בפני עצמם אבל הבאים בגלל

הזבח [אפילו מכאן ועד עשרה ימים] – אינו מקדש (דומיא ד'עולה'). ואין חילוק אם היה הפסול בזבח או בנסכים או בשניהם – הזבח לא ירד ונסכיו ירדו.

ואולם אם נפסל הזבח בשחיטה או קודם לכן, הרי הנסכים נחשבים כבאים בפני עצמן ולא ירדו (עפ"י חז"א זבחים יט, כה. וע' חדושים ובאורים מנחות ח, ד).

לרבן גמליאל – המזבח מקדש את כל הראוי לו, גם דבר שאינו ראוי לאשים (דם, נסכים), ואף אם הוא בא בגלל דבר אחר, כמנחה ונסכים הבאים עם הזבח (על המזבח). להלכה הזבח הפסול לא ירד והנסכים ירדו, בין נכסים הבאים עם הזבח בין הבאים בפני עצמם, כרבי יהושע (ערמב"ם פסוה"מ ג, יד ובנושאי כלים; ליקוטי הלכות ועוד).

ב. אמר רב פפא: קמצים שלא נתקדשו בכלי – אין המזבח מקדש (מפני שמחוסרים מעשה בגופם, ועדיין אינם מבוררים למזבח).

אימורי קדשים קלים לפני זריקת הדם – מקדש, מפני שאינם מחוסרים מעשה בגופם. (כן אמר עולא. והסיקו התוס' דאיתא בין לרבי שמעון בין לרבי יהודה). יש אומרים דוקא כשנזרק הדם לבסוף וי"א אפילו נשפך הדם. ע' להלן פה). קרבנות חיים – ירדו ('עולה' – משראוי לעלות). לדברי התוס' (פז: פח.) דם שנזרק על המזבח, לדברי הכל אין צריך לקנחו.

ג. אברי הקרבנות (כשרים) שפקעו מעל המזבח – מחזירים אותם. והוא הדין ללבונה, שראויה על מזבח החיצון (תוס' עפ"י מנחות כו:). קטורת שפקעה – אין מחזירים. אע"פ שיש מהתנאים שסוברים אין מחזירים את הפוקעים – רוב דעות התנאים סוברות שמחזירים. וכן הלכה (עפ"י מנ"ח תמ, יב).

דפים פד – פה

קלד. אלו סוגי פסולין אם עלו על המזבח – לא ירדו, ואלו שאם עלו – ירדו?

רבי שמעון נתן כלל בדבר: כל שפסולו בקודש (רש"י: שנפסל משבא לעזרה. תוס': שארע הפסול לאחר שנתקדש בכלי, או: כל שכיוצא בו כשר בקודש במקום אחר) – אם עלה לא ירד, וכל שאין פסולו בקודש – ירד; –

הלכך: רובע ונרבע, מוקצה, נעבד, אתנן, מחיר, כלאים, טרפה, (וי"א שבטריפה אין הדבר מוסכם אם נחשב 'אין פסולו בקדש'. ע' תוי"ט להלן יב, ד), ויוצא דופן (ובכלל אלו זקן חולה ומזוהם ונדמה וטמטום ואנדרוגינוס. תוס'), כיון שאין פסולם בקודש – ירדו. ובעלי מומין – לתנא קמא ירדו, וכן מסר רבי חנינא סגן הכהנים מאביו, שהיה מדחם מהמזבח [כלאחר יד, לא באופן גלוי וישיר. ע' גמרא להלן פה: באבע"א]. ואילו רבי עקיבא מכשיר בדוקין שבעין, כלומר אותם מומים שאינם פסולים בעופות.

הלכה כרבי חנינא סגן הכהנים בשם אביו (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם ורע"ב).

אימורים או דם שנפסלו בלינה; בשר שיצא; נטמא; נשחט במחשבת חוץ-לזמנו או חוץ-למקומו; קרבנות קבלו פסולין את דמם, אותם שיש להם הכשר במקום אחר כגון טמאים; הניתנים למטה שנתנם למעלה ולהפך; הניתנים בחוץ שנתנן לפנים ולהפך – כל אלו שעלו, לא ירדו.

נשחטה בלילה; נשפך דמה; קבלו פסולים אם הדם, אותם שאין להם הכשר במק"א; יצא הדם חוץ לקלעים – לדברי רבי שמעון לא תרד ולדברי רבי יהודה תרד (ואת, הוא, העלה – הרי אלו שלשה מיעוטים, ומסתבר למעט את אלו שאין להם הכשר במקום אחר, משא"כ שאר הפסולים שיש להם אופני הכשר כגון: לינה – בבשר השלמים, יוצא – בבמה).

[קדשי קדשים ששחטם] או קיבל דמם. ערש"י תוס' ור"ג ריש מעילה; בדרום; לדברי רבי יהודה ירדו. ולרבי שמעון – מחלוקת רבה ורב יוסף. והשיבו על דברי רבה שאמר ירדו (עפ"י ריש מעילה. וע' להלן קכ).

א. במסכת מנחות (עט) נחלקו רבה ורבה אודות קרבן שנשחט במחשבת 'חוץ למקומו' ועלה על המזבח, האם ירד [אליבא דרבי יהודה] אם לאו. ולפי לשון אחת בגמרא חזר בו רבה ונקט שירד.

ופרשו התוס' [בדעת רבא האומר ירד], רק קדשים קלים ששחטם במחשבת חוץ למקומו ירדו כי אין בהם מעילה קודם זריקה, וכיון ששחט בפסול אין זריקה מתרת. אבל קדשי קדשים לא ירדו, שבהם יש מעילה קודם זריקה ואין הקפדה בזריקה החסרה. [ואולם במחשבת 'שלא לשמה' לא ירד, כי פסולו קל יותר. אפשר משום שהוא כשר ברוב הזבחים]. ולבסוף נסתפקו לומר שמא אף בקדשי קדשים במחשבת חוץ לירושלם – אם עלה ירד, ואילו קדשי קדשים שחשב לאכלם חוץ לקלעים – לא תרד, לפי שהמקום ראוי לאכילת קדשים קלים.

ובמנחות (עט) צדדו התוס' שדוקא בתודה אמר רבא ירד [כי רק בה אין להשוות מחשבת חוץ למקומו לחוץ לזמנו בגלל קידוש הלחם, ע"ש].

ב. התוס' צדדו שאפשר שמודה רבי שמעון כשנשפך הדם לפני קבלתו שירד. וכן כששחטו וקבלו פסולים שאין להם הכשר במק"א (וע' רעק"א; נצי"ב; גליונות קה"י; אחיעזר ח"ב כט, ד).

ג. עוף שנשחט בפנים; אפילו לרבי שמעון, אם עלה על המזבח – ירד, כאילו הרגו ללא שחיטה (תוס' לעיל סט. ד"ה לאתויי ולהלן קיא:).

ד. פסק הרמב"ם הלכה כרבי יהודה. ואעפ"כ פסק (פסוה"מ ג, ז) שקדשי קדשים שנשחטו בדרום – לא ירדו (ע' בנו"כ ובמפרשים כאן; חדושי ר' אריה לייב ח"ב כח; שפת אמת קר"א וחדושי הנצי"ב ריש מעילה). ובספר ליקוטי הלכות לא הכריע בדבר.

דברים שאינם בני מזבח כלל – כגון החלקים הנאכלים, וכל שכן דברים שלא חלה עליהם כלל קדושת מזבח – ירדו לדברי הכל. וכן קטורת שעלתה על המזבח החיצון – תרד, שאינה ראויה לו בשום פנים.

קלה. האם יש חיוב משום העלאה בחוץ באופנים דלהלן:

א. שחט בהמה בפנים בלילה, והעלה בחוץ.

ב. שחט עוף בפנים והעלהו בחוץ.

ג. שחט בחוץ והעלה בחוץ.

א. שחט בהמה בלילה בפנים והעלה בחוץ – אמר רבי יוחנן: חייב, שלא תהא פחותה משוחט בחוץ ומעלה בחוץ. לפי אפשרות אחת בגמרא, יש תשובה על דבריו, ולפי אפשרות אחרת תרצו. ועירי (להלן קיא:)

סובר דלא כרבי יוחנן, ופוסט [מלבד לרבי שמעון].

א. אין הנידון בזה אלא לרבי יהודה שנשחטה בלילה תרד, אבל לרבי שמעון – ודאי חייב על ההעלאה, שהרי מתקבלת היא בפנים שאם עלתה לא תרד (עפ"י תוס').

ב. פסק הרמב"ם (מע"ה ק יח, יז) לפטור, אפילו העלה ביום (ראב"ד).

ב. שחט עוף בפנים והעלהו בחוץ – פטור. [ואפילו לריו"ח דלעיל – לפי ששחיטת עוף בפנים לאו כלום היא, וכאילו התיו ראשו ולא שחט].

ג. שחט בחוץ והעלה בחוץ, בין בהמה בין עוף – חייב על השחיטה ועל ההעלאה, (ואלהם תאמר... – לערב פרשיות שוחט ומעלה, להשוותם [ובשחיטת העוף בחוץ חייב מריבוי הכתוב, כדלהלן קו]. ולרבי יוסי הגלילי (קו). אין חיוב העלאת חוץ בקדשים שנשחטו בחוץ).

דף פה

קלו. א. אימורים שהעלם על המזבח קודם זריקת הדם – האם מורידם ממנו אם לאו? האם יש בהם דין מעילה? ב. עולה כשרה ששחטה בראש המזבח – האם מפשיטה ומנתחה במקומה או שמא צריך להורידה מהמזבח לצורך הפשט וניתוח?

ג. עולה פסולה – האם יש בה הפשט וניתוח, ועורה ניתן לכהנים?

ד. עולה פסולה שעלתה על המזבח קודם הפשט וניתוח, בסוגי פסולים שדינם ב'לא ירדו' – מה יעשה?

ה. בהמה בעלת מום שעלתה על המזבח – מה דינה?

ו. עוף שנרבע על ידי אדם – האם כשר לקרבן?

ז. הפסולין שעלו על המזבח ודינם ב'לא ירדו', והורידם – האם מעלם שוב?

א. אמר עולא: אימורי קדשים קלים שהעלם על המזבח לפני זריקת דמם – לא ירדו. (ואעפ"י שלפני הזריקה אינם בכלל קדשי ה'. וכל שכן קדשי קדשים שקדושת הגוף עליהם אף קודם זריקה). וכן מסרו מרבי יוחנן.

כתבו התוס' (פג:): שכן הדין גם לר' יהודה שאמר שבנשפך דמה – תרד, כאן מודה כיון שיש דם לזריקה. ומשמע לכאורה מפשט לשונם שאם לא נזרק הדם – ירדו. וכן מדויק מלשון הכסף-משנה (פסוה"מ ג, יב), וכן כתבו כמה אחרונים. ואולם בחזון איש (יט, טו כ) נקט שאפילו נשפך הדם אח"כ ולא נזרק על המזבח – לא ירדו.

לענין דין מעילה, אמר ריו"ח שאין באימורי קק"ל מעילה אעפ"י שהם על המזבח, כי עדיין לא הובררו להיות חלק הראוי לגבוה (רש"י. ואם משלה בהם האור – ע' חזו"א יט, כ).

ב. עולה כשרה ששחטה בראש המזבח [או שחטה למטה והעלה אותה על המזבח. תוספתא פ"ט; רמב"ם פסוה"מ ג, ב], מפשט הגמרא כפרש"י נראה שהדבר שנוי במחלוקת האם יש הפשט וניתוח בראש המזבח, או מורידה להפשט וניתוח ושוב מעלה.

והר' חיים (בתוס'. וע"ע בשטמ"ק) פרש שלדברי הכל מפשיט ומנתח על גבי המזבח, אם כבר עלתה. לא נחלקו אלא אם אפשר להעלותה לכתחילה על המזבח ולהפשיט ולנתח עליו.

הדחת הקרביים לעולם נעשית למטה, הלכך מורידים ומדיחם וחוזר ומעלם.

א. וכן הדין לשאר זבחים שחוטבים שעלו על גבי המזבח, מפשיט ומנתח במקומם ומוריד העור

והבשר ונותנים לבעליהם ומקטיר השאר (עפ"י תוספתא; רמב"ם פסוה"מ ג, ג).

ב. מהאחרונים דנו האם יש איסור בכשרים להורידם מעל המזבח ע"מ להעלותם שוב [ורק לצורך

הפשט וניתוח הותר הדבר לדעה אחת], או שמא לא נאמר איסור הורדה אלא בפסולים.

ויש שתלו זאת במחלוקת הראשונים (ע' קרן אורה; זבח תודה; הר צבי; חדושים ובאורים).

ג-ד. עולה פסולה אין בה הפשט וניתוח, אלא שורפה בעורה (ונתח אותה). ואפילו כאשר עלתה על המזבח ואינה יורדת ממנו – אין מפשיט ומנתח.

עולה שנובחה שלא לשמה, אעפ"י שלא עלתה לבעליה לשם חובה, טעונה הפשט וניתוח (כן דרשו בתורת כהנים ויקרא).

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: אם חל בה הפסול לאחר הזריקה, הואיל והיה לה שעת כושר – יפשיטנה, ועורה לכהנים. ויעשה כן בראש המזבח ולא יורידנה, כי אז לא יוכל שוב להעלותה. [רבי (להלן קד) חולק וסובר שאין הפשט וניתוח אפילו חל הפסול לאחר הזריקה. וכן הלכה (רמב"ם פסוה"מ יט, ט).]

וצריך להוריד את הקרביים להדחה ואסור להשאירם בפרשם על המזבח, ושוב אסור להעלותם. ולכך צריך להדיחם אע"פ שדינם להשרף – שלא יהו קדשי שמים מוטלים כגבילה. הרמב"ם השמיט דין הורדת הקרביים להדיחם בפסולים שעלו, ורק בכשרים כתב שמורידם ומדיחם וחוזר ומעלה. וע' בשפת אמת שצידד שכאשר אינו מפשיט ומנתח אין צריך הדחה, מפני שאין הפרש גלוי לעין. וכ"כ בזבח תודה.

ה. בהמה בעלת מום שעלתה על המזבח – תרד (תנא קמא, ור"ח סגן הכהנים בשם אביו). ולדברי רבי עקיבא, מומים שאינם פוסלים בעופות, וקדם ההקדש למום – לא תרד. לפי פירוש אחד בגמרא, היה נוהג אביו של רבי חנינא סגן הכהנים לדחותם מעל המזבח כלאחר יד ולא בגלוי, משום בזיון קדשים.

יש אומרים שזה רק באותם מומים הכשרים בעופות ושקדם הקדשם למומם, אבל מחוסרי אבר או מומין שקדמו להקדש – נדחים בגלוי (הגר"ס). ויש שצדדו בזה (ע' יד דוד; שפת אמת; זבח תודה).

והרמב"ם השמיט דין זה, להדחות כלאחר יד (וע' תוי"ט, שפ"א וז"ת).

ו. רבה ורב נחמן בר יצחק הוכיחו מהביריות [לפשוט ספיקו של רבי ירמיה] שעוף שנרבע פסול למזבח, ואעפ"י שאין במינו 'רובע'.

ז. תנן, כשם שאם עלה לא ירד, כך אם ירד – לא יעלה. ואמר עולא שאם כבר משלה בהן האור (כל שהוא. רש"י ורי"ד. וע' חזו"א יט, לב; חלקת יואב ח"ב צו) – יעלו.

התוס' (פו. ד"ה וכולן) צדדו שאין זה חובה אלא רשות. והעלו אפשרות אחרת, שמא זה רק כשאדם הורידם אבל פקעו מאליהם – לא יחזיר.

דפים פה – פו

קלז. א. אלו חלקים בבהמת הקרבן עולים אל המזבח רק כל עוד הם מחוברים אליה?

ב. עצמות וגידים ודומיהם, מה דינם כאשר פרשו מן הבשר, לענין עלייתם למזבח והורדתם ממנו?

ג. מה דין העצמות וכו' שפרשו מן הבשר לפני זריקה ולאחריה – לענין דין מעילה?

א. הצמר שבראשי הכבשים, השער שבזקן התישים, העצמות והגידים הקרנים והטלפים, הריהם עולים על המזבח כל זמן שהם מחוברים לגוף (והקטיר הכהן את הכל המזבחה). פרשו – לא יעלו. כן סתמה משנתנו. וכמה שיטות יש בדבר, וכדלהלן.

לכתחילה אסור לחלוץ העצמות מן הבשר (כ"כ הרמב"ם. וע' שפ"א).

ב. פרשו מן הבשר; –

לדברי רבי לא יעלו על המזבח, ואפילו הם בראש המזבח – ירדו (ועשית עלתך הבשר והדם). ולדברי חכמים בברייתא, אפילו פרשו (לאחר זריקה. עפ"י קרן אורה וחזו"א) – יעלו.

א. כן שיטת רש"י, וכ"כ אחרונים בדעת הרמב"ם. וסתם משנתנו דלא כחכמים. והר"י בתוס' פרש שגם לחכמים לא יעלו כשפרשו אם אינם על המזבח, ורק כשהם על גבי המזבח לא ירדו, ומשנתנו כחכמים.

והנצי"ב בחידושי פרש שגם לרש"י אם הם על הקרקע לא יעלו לכו"ע, ורק על המזבח נחלקו חכמים.

ובספר קרן אורה צידד שאם פרשו מהבשר על הקרקע והעלים על המזבח – ירדו אף לחכמים, ורק כאשר פרשו מעל המזבח אמרו חכמים לא ירדו. ולרבי אפילו פרשו על המזבח – ירדו. וכ"כ החזו"א (יט, מא). וע' שיטמ"ק.

עוד מ' בתוס' לצדד שלפי רבי אלעזר, לחכמים יעלו רק כשפרשו קודם זריקה, אבל פרשו לאחר זריקה – הזריקה התיירתם. ובשפת אמת תמה על כך.

ב. הרמב"ם פסק שעצמות שפרשו לא יעלו, ואם עלו – ירדו (פסוה"מ ג, טז). [והאחרונים הנ"ל מפרשים שפסק כחכמים ובפרשו למטה, אבל פירשו על המזבח – לא ירדו. וכ"כ באבן האזל מה"ק ו, ד].

אם משלה בהן האור (כלשהו. רש"י), לפי דעת אמוראים אחת (רב חנינא מסורא בפרוש דברי עולא) – אפילו לדברי רבי יעלו (נעשו לחמו של מזבח). ולרב מרי אין הדין כן. פרישה לכיוון המערכה (על גבי המזבח. תוס') – אמר רבי זירא: אינה נחשבת פרישה, אלא הקרבת עיכול. ויש מפרשים לפי גרסת רש"י, שרבה חולק על רבי זירא בדבר. ע' צאן קדשים וחק נתן.

ג. דין מעילה בעצמות וגידים של קרבנות שפרשו מהבשר ואינם עולים על המזבח; –

קודם זריקת הדם יש בהן מעילה – בקדשי קדשים. [אבל קדשים קלים אין בהם תורת מעילה קודם זריקה כלל].

פרשו קודם זריקה ונזרק הדם; לרבה, הותרו לכל שימוש ויצאו לחולין (גזרה שוה לו יהיה מאשם שעצמותיו מותרות לכהנים כבשרו). ולרבי אלעזר (לגרסת רש"י) יש בהם מעילה לעולם, שכיון שהיו מופרשים מן הבשר בשעת הזריקה, אין הזריקה מתירתן. (ויש גורסים בדברי רבי אלעזר 'מועלין בהם עד זריקה', ואין חולק בזה על רבה. עתוס').

צמר שנתלש מהקרבת מחיים, כתבו התוס' (בכורות כו.). שלאחר זריקה דינו כעצמות והותר מהתורה [מלבד לרבי אלעזר לגרסת רש"י]. ויש מי שכתב שבזה הכל מודים שלא נותר מפני שנתלש מחיים, ואינו דומה לעצמות שפרשו לאחר שחיטה, וכבשר שפרש מן הדם שניתר בזריקת הדם (עפ"י משיב דבר יו"ד נח).

פרשו לאחר זריקה; בקרבנות הנאכלים, אין בהן מעילה (כשם שבשרם הותר לכהנים לאחר הזריקה ואין בו מעילה). בקרבן עולה – לרבה, מועלים בהם לעולם, שקבעתם הזריקה למזבח. ולרבי אלעזר – אין בהם מעילה דאורייתא (לו יהיה מאשם), אבל אסור להנות מדרבנן.

הרמב"ם (מעילה ב, יב) פסק כרבה שעצמות העולה שפרשו קודם זריקה – הזריקה מתירתן. פרשו לאחר זריקה – יש בהן מעילה לעולם.

דף פו

קלח. מה דינם של הדברים דלהלן שפקעו מעל גבי המזבח?

א. אברים.

ב. גחלים.

ג. עצמות וגידים (שעלו מחוברים), וכל הפסולין שעלו על המזבח ודינם ב'לא ירדו'.

א. אברים שפקעו מעל גבי המזבח; אם יש בהם ממש שלא נשרף – יחזיר לאש. אין בהם ממש – אינו מחזיר. במצב ביניים, שנתקשו מחמת האש ששלטה בכולם ועדיין לא נעשו פחם אלא הם כעצים יבשים – קודם חצות יחזיר. לאחר חצות לא יחזיר. כן דרשו מהמקראות, שחצות לילה קובע לענין הקטרה. כאשר דינם לעלות על המזבח – מועלים בהם. כשאין דינם לעלות – אין מועלים בהם.

א. לפרוש בתוס' (במגילה כא.) לאחר חצות, אסור להעלות אברים שלא משלה בהם האור (ע' דובב משרים ח"ג קכג).

ב. אברים שפקעו ממקום המערכה ועדיין הם על המזבח, אף לאחר חצות יחזירם לאש (ע' מעילה

ט; לקוטי הלכות. ואף לאחר עלות השחר – כדברי תוס' ישנים יומא מה. ד"ה ואחת).

ג. אם לא פקעו מהמזבח, משמע שאף לאחר חצות יש בהן מעילה (קרי אורה).

פקעו והחזירם – אין נהנין מהם אבל אין בהם מעילה (חזו"א כ (ב), ג).

ב. גחלת שפקעה – לא יחזירנה, שכבר נתקיימה מצות הקטרה. [עדיין היא על המזבח – יחזירנה למערכה (מעילה ט:). גחלת של אימורין שפקעה מע"ג המזבח, עד שלא נתרם הדשן – חייב להחזיר. אבל לא גחלת עצים (עפ"י רש"י מעילה שם. אולם בתוס' שם מ' שמשום תה"ד א"צ להחזיר. וצ"ע)].

לפרוש אחד בתוס', אסור להוציא גחלת לוחשת מהמערכה, אפילו לאחר תרומת הדשן. ולא העלו לתפוח אלא גחלים עוממות שכבר נתעכלו. ולפרוש אחר מותר לסלק גחלים לוחשות לתפוח [ונמש' החוצה] מחצות, אבל אם רוצה להניח במקום המערכה למרק מצוותן – עדיין מצוותן עליהן, הלכך יחזיר כשהם על המזבח.

ג. גידים ועצמות שפקעו – לא יחזיר (ועשית עליהן הבשר והדם – עיכולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי גידים ועצמות).

א. פרש"י: אין צריך להחזיר. ומשמע שאם רוצה – מחזיר. כן צדדו בתוס'. וב'זבח תודה' פקפק בדבר.

עוד צדדו בתוס' שכל זה דוקא כאשר נתעכלו קצת, אבל אם לא נתעכלו כלל רק האור משלה בהן קצת – יעלו.

עוד צדדו שלא אמרו 'לא יחזיר' אלא כשנפקעו מעצמן, אבל הורידם אדם – יעלו.

ב. רש"י כתב שהוא הדין לכל אותם הפסולין שאם עלו לא ירדו, אם פקעו מהמזבח – לא יחזיר. ויש חולקים וסוברים שדינם של אלו להחזיר, כיון שמשלה בהן האור נעשו לחמו של מזבח.

כל האמור כשפקעו מעל גבי המזבח, אבל פקעו מהמערכה ועודן על המזבח – מצוה להחזירן למערכה למרק הקטרתן. ויש מתירים לסלקן מן המזבח לצורך אם נעשו 'שרירי' (ע' מעילה ט; חזו"א כ (א), ב; קמא לו. וע"ש בס' יט סוף סקמ"ג).

קלט. א. אימתי זמן תרומת הדשן?

ב. בשר שנתקשה באש ועדיין לא נעשה פחם, האם ניתן לסלקו מעל המזבח או לתרום ממנו 'תרומת הדשן'?

א. בכל יום תורמים את המזבח בקרות הגבר, או בסמוך לו לפניו או לאחריו. ביום הכיפורים – מחצות (משום חולשת הכהן הקדימו לתרום). ברגלים, שהקרבת מרובים – מאשמורה הראשונה. הכל כפי מדת הצורך שראו חכמים, שמדין תורה כל הלילה כשר לתרומה ומסר הכתוב בידיהם קביעת זמן התרומה (כל הלילה עד הבקר... והרים – תן בקר [נוסף] לבקרו של לילה, להרמה).
ראה פרטים נוספים ביומא כ.

ב. בשר שנתקשה כעץ, מחצות הלילה דינו כאפר ואפשר לסלקו על גבי התפוח והחוצה. כן היא שיטת רש"י. ונקטו התוס' במסקנתם כדעה זו. ואולם כתבו שעדיין אינו בגדר 'דשן' ולכך אינם כשרים לתרומת הדשן, אך כשר לסלקו החוצה כי כבר נעשית מצוותו.

דף פז

קמ. א. אברים הקשים כעץ שפקעו מעל המזבח קודם חצות והוחזרו לאחר חצות או אחר עמוד השחר – האם ומתי נידונים כ'מעוכלים' לענין שאם יפקעו לא יחזירו ולענין דין מעילה?

ב. האם לינה מועלת בראשו של מזבח, ומאי נפקא מינה?

ג. לענין מה כלי שרת מקדשים את הפסולים?

ד. קרבן שנתקבל דמו על ידי פסולי עבודה ונזרק על המזבח ע"י כשרים – האם אימוריו נקטרים?

ה. האם אויר מזבח כמזבח, וכן אויר כבש? אלו נפקותות מבוארות בסוגיא בשאלה זו?

ו. מהי שאלת 'יש חיבור לעולין או אין חיבור'?

ז. מהם האופנים האפשריים למחשבת 'חוץ לזמנו' שתפסול בעולת העוף?

א. מסקנת הסוגיא (כדברי רב יוסף וכפי שאמר רבי חייא בר אבא וכן שנה בר קפרא) היא שחצות הלילה עושה 'עיקול' אף לאברים שאינם על המזבח, הלכך אין חייב להחזירם ואין בהם מעילה. ואם החזיר, הגם שיצאו מידי מעילה מ"מ אסור להנות מהם (לפרש"י מדרבנן וי"מ מדאורייתא. עתוס').

ואם לא החזיר – יתכן שאסור להנות מדרבנן, ויתכן שמותר (עפ"י זבח תודה).

ואולם אברים שמנים אעפ"י שהוקשו שומנם מעכבם מליעשות דשן, ובהם נחלקו רבה ורב חסדא (כפירוש אביי) מהו הזמן שעושה 'עיקול' – האם חצות לילה שני (רבה). ובין אם עלו על המזבח קודם עלות השחר או אחרי כן, או עמוד השחר של אותו יום, ואם הוחזרו על גבי המזבח רק לאחר עלות השחר, שוב אינם מעוכלים לעולם עד שיעשו דשן (רב חסדא).

הרמב"ם השמיט דין שמנים (וע' קרן אורה).

ב. לדברי רבה, אין לינה מועלת בראשו של מזבח, הלכך אברים [שלא נתעכלו] שהיו בעלות השחר על המזבח אינם כשאר פסולים שאם ירדו לא יעלו, אלא כשרים הם ויעלו. ורבא אמר: לא יעלו. ואולם כל עוד הגם על המזבח – ודאי לא ירדו לדברי הכל.
הלכה כרבא דבתרא הוא (רמב"ם; לקוטי הלכות).

ג. כלי שרת מקדשים את הפסולין כדרך שהמזבח מקדש, לענין חלות קדושת הגוף עליהם ששוב לא יהא להם פדיון.

נסתפק ריש לקיש שמא מקדשים אף לענין שיעלו על המזבח ליקרב לכתחילה.
במנחות (ז.) אמרו שרבי יוחנן אמר לו שאין מקדשים לענין זה. ואולם מפרש"י נראה שדעת רבי יוחנן כאן שמקדשים ליקרב. וכן נראה מהרמב"ם (וע' ברכת הובח וחק נתן). ודעת התוס' שאינו קדוש ליקרב (וע' בתוס' לעיל כו סע"ב ובכריתות כד:).

ד. דם שנתקבל ע"י פסולים ונזרק ע"י כשרים; לפרש"י, בתחילה פשט ר' יוחנן (ושמא סתמא דגמרא היא. ואז ל"ק מסוגיא דמנחות) שכשר לכתחילה להעלות האמורים להקטרה. וריש לקיש דחה. ולרבנו תם, למסקנא אינו מעלה את האמורים לכתחילה. וכן נראה מהרמב"ם. רק לענין הדם משמע ברמב"ם שזורקו לכתחילה, כפרש"י, אך לא כלפי האמורים (עפ"י זבח תודה).

ה. נסתפקו בגמרא האם אויר מזבח כמזבח, וכן אויר הכבש. והסיק רב אשי שאדם העומד על המזבח או הכבש, ודברים בידו – ודאי נחשבים כמונחים על המזבח עצמו. ורק אם תלויים בקנה באויר המזבח / הכבש – יש להסתפק.

נפקא מינה לפסולים הנמצאים באויר המזבח – האם המזבח מקדשם אם לאו. כמו כן אברים פסולים וכדו' הנתונים על הכבש – אסור להגביהם כדי להעלותם על המזבח, אלא גוררן עליו; – נפקותא נוספות; אם אויר מזבח כמזבח, אין מחשבת 'חוץ לזמנו' פוסלת בעולת העוף אלא אם חשב להורידו מעל המזבח ולהקטירו חוץ לזמנו, אבל לא חשב להורידו – הלא בת הקטרה היא למחר שהרי היא באויר המזבח, נמצא שאין כאן מחשבת פסול; –

[מבואר בגמרא שאילו היה הדין שאויר מזבח לאו כמזבח גם באופן שאדם על גבי המזבח מחזיק דבר באויר, חטאת העוף שנפסלה לאחר מליקה והיא בראשו של מזבח, וכן שאר פסולי בהמה לאחר שחיטה – לא היה אפשר לתת מדמן על המזבח – שהרי כשמוזה או זורק מן הדם חייב להגביהו באויר, ושוב אסור לו ליתנו, כאילו ירד מן המזבח. אך כאמור הסיק רב אשי שבאופן זה ודאי נחשב כמזבח].

א. הספק לא נפשט בגמרא. ויש סוברים שלהלכה נפשט הדבר ממקומות אחרים שאויר מזבח כמזבח (ר"י קורקוס בדעת הרמב"ם פסו"מ ג, יב, ע"ש בכסף משנה. וע' לעיל כה לענין אויר כלי, שיש חילוק לדינא בין אויר שסופו לנוח שם לשאין סופו לנוח).

ב. הסובב מקדש את מה שעליו כראש המזבח, ואויר הסובב דינו כאויר המזבח (עפ"י תד"ה אויר. ולענין היסוד נחלקו הדעות האם מקדש כמזבח אם לאו).

ג. גם אם אויר מזבח לאו כמזבח, לא גרע מאויר העזרה שדינו כעזרה [לענין כמה דברים], כדלעיל כו (ע' משנה למלך שגגות יא, ד).

ד. דבר הנתון בתוך כלי על המזבח, מבואר בתוס' שאין זה בגדר 'אויר מזבח', שהכלי חוצץ. ואולם כלי שרת אפשר שמפני קדושתו אינו חוצץ.

ו. שאלת חיבור לעולין; דבר העולה על המזבח שמקצתו באויר ומקצתו מונח על המזבח – האם נידון כיחידה אחת ודינו נקבע לפי רובו. או נידון כמפורד וכל החלק שבאויר לא קידשו המזבח.
ונפ"מ לגרור פסולים מן הכבש למזבח, והלא אויר מפסיק בין כבש למזבח; לפי הצד האחרון הרי הם כירודים בשל האויר המפסיק שביניהם, ולפי הצד הראשון שפיר דמי.
למסקנא נשאר הדבר בספק (כן כתב בזה תודה. וכ"מ בכריתות יד. עפ"י תוס' שם ד"ה תפשוט).

ז. כאמור, אם נוקטים אויר מזבח כמזבח דמי [וכן מסקנת הסוגיא באדם המחזיק בידו, כנ"ל] – אי אתה מוצא מחשבת חוץ לזמנו בעולת העוף אלא כשחישב להורידו ולהעלותו שוב לאחר הזמן, ולדעת האומר אין לינה מועלת בראשו של מזבח, אין פסול אלא כשחישב שבשעת עלות השחר יהא חוץ למזבח, אבל בלא"ה הרי לעולם הוא בר הקטרה, ואין זו מחשבה הפוסלת.

א. כשם שאין 'פיגול' לענין חיוב כרת לאוכלו, אינו אלא באופנים המסוימים, כך הפסול אינו חל

אלא באופנים האמורים (עפ"י מנחת חינוך קמד, ו).

ב. חישב על אכילת אש הדייט למחר – בכל אופן הרי זה פיגול (מנחת חינוך קמד, ו).

דף פח

קמא. א. אלו תנאים נצרכים לקידוש כלי שרת את תכולתם?

ב. האם כלי לח מקדשים את היבש, ומידות היבש את הלח?

ג. כלי קדש שניקבו או נפגמו, מה יעשה בהם?

ד. האם המנחות והנסכים והביכורים כשרים לבוא מן המדומע, מן הערלה ומן הכלאים?

א. כלי שרת מקדשים את מה שבתוכם כשהם שלמים. ואפילו ניקבו, אם עושים בהם מעין מלאכתם כשהיו בשלמותם.

ואין מקדשים אלא בקודש – בעזרה.

יש אומרים שאף בחוץ מקדשים ליפסל אך לא ליקרב (ע' שטמ"ק ג).

ודוקא כשנמצא בהם שיעור הראוי ולא כשחסר. אך אם דעתו להוסיף כשיעור הראוי – ראשון ראשון שנכנס לתוכם מתקדש.

ואין מקדשים אלא בתוכם. בירוצי מדות – מחלוקת.

א. פירש הר' חיים (בתוס'), אין מקדשים אלא במקום קיבולם הרגיל ולא בחקק שבמושבם וכדו'.

ב. כתב הרמב"ם בפירוש המשנה שאין הכלי מקדש אלא את הראוי לאותו הכלי או לאותו מקום.

וכן הוא בתורת כהנים. (וע' זבח תודה; שבט הלוי ח"ו סו"ס צג).

ב. במשנה שנינו שאין כלי לח מקדשים את היבש, וכן להפך – מדות היבש את הלח.

(סולת בלולה בשמן, האם היא בכלל 'יבש' – כתב בספר שפת אמת (מנחות ח) שתלוי הדבר בשני תירוצי הגמרא).

ואמרו (ללשון אחת) בשם רב או רב אסי, שאמנם אין מקדשים ליקרב אבל מקדשים אותם להיפסל ביציאה או במגע טבול יום.

אמר שמואל: מזרקות (המשמשים לזריקת הדם) מקדשים את היבש, כיון שראויים לנתינת סולת (מזרק אחד כסף... שניהם מלאים סלת...). ומה ששנינו כלי לח אין מקדשים את היבש – במדות הלח, הין וחצי הין וכו' שלא נמשחו אלא למדידה, לפיכך אינם מקדשים אלא ע"י מדידה.

ג. כלי קדש שנפגמו או ניקבו – אין מתקנים אותם בהתכת הפגימה או במילוי אבר. וכן סכין שנפגמה (פגימה גדולה. רש"י) – אין משחזים אותה. נשמטה (מקתה) – אין מחזירים אותה, שאין עניות במקום עשירות.

א. הוא הדין לשאר קלקולים הניכרים (עפ"י אחרונים).

ב. הרמב"ם (כלי המקדש א, יד) כתב שכלים שניקבו או נפגמו מתיכים אותם ועושים אותם חדשים [ובסכין שנפגמה או נשמטה כתב גזונים אותה ועושים אחרת].
 ג. יש מי שכתב שאם עושים מעין מלאכתם הראשונה, שלא נתקלקלו לגמרי – מתקנים אותם (משנה למלך כלי המקדש א, יד). ומדברי התוס' (בשבועות יא.) אין נראה כן (מנחת חינוך).
 ד. כתבו התוס' (בשבועות יא.): דוקא כלי שרת אבל כלים אחרים שבמקדש, היו מתקנים אותם. ואולם יש מהראשונים שנוקטים שהסכין אינה כלי שרת ולפי זה נראה שאף בשאר הכלים שבמקדש אין מתקנים אותם, הגם שאינם קדושים אלא קדושת דמים (ע' יריעות שלמה כלי המקדש א, יד).
 ה. בשעת הדחק שאין שם כלי אחר, מותר לתקן הכלים לפי שעה, דכדיעבד דמי (עפ"י יריעות שלמה שם).

ד. מנחות ונסכים וביכורים אינם באים מן המדומע (פרש"י: תרומה המעורבת בחולין, שאינה ראויה אלא לכהנים. תוס': ערלה וכלאים המדומעות. [אעפ"י שמהתורה בטל המיעוט ברוב ואין איסור אלא מדרבנן. ע' בזה בשו"ת אחיעזר ח"ב מז, י]), וכל שכן שאינם באים מערלה וכלאים.
 אם הביא – לא קדש. ואמר רב / רב אסי (לאיכא דמתני'): דוקא להקברה לא נתקדשו, אבל חלה עליהם קדושה לענין זה שנפסלים ביוצא ובטבול יום (מלבד ביכורים שאינם קרוב הנקרב, ואין שייך אצלם קידוש כלי להיפסל באלו. רש"י).
 על מקור דין 'ממשקה ישראל' במנחות ונסכים – ע' משך חכמה פינחס כח, יט.

קמב. א. בגדי כהונה, האם עשויים מעשה מחט או מעשה אורג?

ב. בגדי כהונה שנתלכלכו – מה דינם?

ג. ממה היה עשוי המעיל וכיצד מעשה שוליו?

ד. מנין שבגדי כהונה מכפרים, ועל מה הם מכפרים?

ה. אלו דברים היו מכפרים על שפיכות דמים ועל לשון הרע?

א. בגדי כהונה היו עשויים מעשה אורג ולא מעשה מחט (– 'מעשה רוקם'. ע' יומא עב). כלומר, אורגים אותם מלכתחילה בצורת הבגד ואין עושים אותם כיריעות ואח"כ מחברים היריעות במחט.
 מכל בגדי כהונה האבנט בלבד היה עשוי מעשה רוקם, ככתוב (בשמות כח, לט). לדעת הרמב"ם (כלי המקדש ח, ב) משמע שרק אבנטו של כהן גדול היה מעשה רוקם, לא של הדיוט. והרמב"ן (פקודי) חולק וסובר ששניהם היו מעשה רוקם.

ב. בגדי כהונה שנתלכלכו מעט – מכבסים אותם בין במים לבדם בין בנתר ואהל. היה גיעולן רב, שזוקק לכיבוס בנתר ואהל – אין מכבסים אותם כל עיקר, שאין עניות במקום עשירות.
 בגדי כהונה שנקרעו, יש מי שציידד לומר שמתקנים אותם. ואולם דעת כמה אחרונים אינה כן.

ג. המעיל כולו עשוי מתכלת (– צמר). ובשוליו היו כעין רמונים סגורים, משזירת תכלת וארגמן ותולעת שני. בינות לרימונים היו פעמונים הבנויים מזגים וענבלים – חציין בצד זה (מלפניו), וחציין בצד זה (מלאחוריו. רש"י). מנינם הכולל של הפעמונים: לתנא קמא 72 ולרבי דוסא בשם ר' יהודה 36.

ד. נסמכה פרשת הקרבנות לפרשת בגדי כהונה לומר לך, מה קרבנות מכפרים אף בגדי כהונה מכפרים; –

הכתונת מכפרת על שפיכות דמים.

מכנסים מכפרים על גילוי עריות.

מצנפת – על גסי הרוח.

אבנט – על הרהור הלב.

בירושלמי (יומא) אמרו שמכפר על העוקמנים בלב (יש מפרשים: המעקמים דבריהם ולבם בל עמם).

ויש אומרים שמכפר על הגנבים (שם; ויק"ר י).

החושן מכפר על הדינים.

וכן אמרו בירושלמי (יומא ז, ג) שמכפר על מטי הדין. ובזהר (ח"ג כג). אמרו שאבני החושן

מכפרות על גסות הלב.

אפוד – על עבודת כוכבים.

מעיל – על לשון הרע.

הציץ מכפר על עזות פנים.

ה. כפרת שפיכות דמים; –

אם ידוע הרוצח ונידון למיתה, לא יכופר הדם לארץ כי אם בדם שופכו.

אם אין דינו במיתה, כגון שהרג ללא התראה; אם ידוע מיהו הרוצח – הכתונת שבבגדי כהונה מכפרת.

ואם אין ידוע – עגלה ערופה מכפרת.

פרשו התוס' שמדובר על כפרת הציבור, אבל הרוצח אינו מתכפר באלו. ויש גם כפרה כללית

על ישראל בשעיר דיום הכיפורים.

רוצח בשוגג דינו בגלות, לכפרה (ע' שבועות ח. 'אי בשוגג בר גלות' וכן בריש מכות גבי ק"ו דריו"ח

בגלות לעדים זוממין).

לשון הרע; אם בצנעה – הקטורת היתה מכפרת. ואם בפרהסיא – המעיל של הכהן הגדול.

פרק עשירי; דף פט

קמג. א. אלו כללי קדימה שנויים במשנתנו?

ב. איזה קרבן קודם לחברו בזוגות דלהלן?

חטאת ועולה; חטאת ואשם; עולה ואשם; אשם ושלמים; תודה ואיל נזיר; תודה / איל נזיר ושלמים;

שלמים ובכור; בכור ומעשר; מעשר וקרבן-עוף; עוף ומנחה.

א. כל התדיר מחברו קודם את חברו (מלבד עלת הבקר אשר לעלת התמיד); כל המקודש מחברו – (שיש

בו צד ריבוי קדושה ממנו) קודם את חברו (וקדשתו – לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון... הוריות יב:).

ב. אלו הן פרטי דיני קדימה בקרבנות משום 'מקודש'; –

חטאת ועולה – עשיית החטאת קודמת לעשיית העולה, שכן מרצה. וכן הדין כששניהם שחוטים ודמם

עומד לזרוק – דם החטאת קודם. ואפילו חטאת שאינה באה לכפרה, כגון חטאת הלויים. (ישנם כמה